

Gullkorn
fra
Marcel Proust
På sporet av den tapte tid

Samlet, oversatt og kommentert

av

Fred-Olav Sørensen

Forord

I mange år har jeg vært fascinert av Marcel Prousts verk «På sporet av den tapte tid». Jeg er vokst opp to-språklig, med fransk og norsk som parallelle språk. Da jeg begynte å lese Proust var derfor den franske utgaven naturlig for meg å lese. Prousts utrolige evne til å holde fast på en tanke og bore i den inntil alle hans assosiasjoner er framkommet klart i hans bevissthet, var for meg en åpenbaring. Aldri før hadde jeg sett noen klare å trenge inn i det vi anser som selv de mest dagligdagse ting og få fram det magiske i også dem. Hans skarpe observasjoner av det sosiale liv i de øvre samfunnslag i hans samtid på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet er fornøyelige og meget lærerike, også for oss i dag.

Jeg ønsker å dele min glede over å lese Proust med dere gjennom å vise dere noen gullkorn jeg har plukket ut gjennom min lesning. Jeg siterer først gullkornene på fransk, slik at dere som kan fransk får se dem slik han selv skrev dem. Deretter oversetter jeg dem til norsk, og til slutt gir jeg en meget kort kommentar som har til hensikt å fortelle litt om bakgrunnen for det Proust sier. Under oversettelsen gir jeg en referanse til hvilken del av Prousts verk sitatet er hentet fra.

Denne elektroniske boka, som er gratis, utgjør andre utgave av boka. Forskjellen fra første utgave består i at jeg har lagt til mange nye sitater og således fullført den jobben jeg la opp til i første utgave. Det er ikke gjort endringer på teksten fra første utgave, bortsett fra retting av noen trykkfeil og uklarheter i min oversettelse.

Oslo 18.august, 2013

Fred-Olav Sørensen

«--- apprenant à chercher notre plaisir ailleurs que dans les satisfactions du bien-être et de la vanité.»

“---lære å finne vår glede andre steder enn i tilfredsstillelsen av velbehag og forfengeligheit.»

(Du côté de chez Swann I)

Jakten på velbehag er en jakt på sanselig stimulans som aldri når et metningspunkt. Når én type sanselig stimulans har vært oppsøkt et visst antall ganger, svekkes dens lystbetontheit og sansene krever sterkere doser av samme stimulans for å oppnå samme virkning som før. Når denne stimulansen har mistet sin attraktivitet, begynner jakten på andre stimulanser som kan gi tilsvarende eller høyere velbehag.

Forfengeligheiten er et utslag av ønsket om å bli likt og helst beundret av andre. Ved å la forfengeligheiten få fritt spillerom, fjerner vi oss fra vår dypere personlighet og lar oss styre av hva vi tror at andre vil like og av hva trendsettere mener vi skal gjøre og se ut som. Sokrates og Platon mente at den sanne gleden var å finne gjennom å søke kunnskap, gjøre det gode og å leve i etisk harmoni med seg selv. «Kjenn deg selv!»

«Je m’imaginai, comme tout le monde, que le cerveau des autres était un receptacle inerte et docile, sans pouvoir de reaction spécifique sur ce qu’on y introduisait, ---“

“Jeg forestilte meg, som alle andre, at de andres hjerne var en ubevegelig og medgjørlig mottaker blottstilt for spesifikke reaksjoner overfor hva man føret den med, ---«

(Du côté de chez Swann I)

Å kommunisere egne tanker til andre, uten hensyn til hvordan tilhørerne oppfatter og reagerer på det du sier, vil være en kilde til store overraskelser og kanskje også skuffelser! Det å ha kunnskap om din samtalepartners situasjon og bakgrunn er viktig for å forstå hvordan det du sier blir oppfattet. Ordene du bruker vil kunne ha et helt annet innhold for samtalepartneren enn for deg. Det som kan være normalt forbruk eller selvfølgelig tankegods for en velstående person, vil kunne være frastøtende å snakke om for en person som har det vanskelig materielt. Innlevelse er viktig, men det er også en utfordring å finne den rette balansen mellom innlevelse og hensynstagen. Det vil ikke være noen god idé å leve seg så sterkt inn i den andres situasjon og følelsesliv at man mister sin egen identitet og retningssans. Det er fort gjort å la seg vippe av pinnen av andres følelsesliv eller for den saks skyld å bli «spist opp» av den andres følelser. Det er denne typen situasjon psykopater ofte vikler sine ofre inn i. Man blir så opptatt av å gjøre psykopaten til lags at egne følelser og egen vilje blir utslettet.

« - mon repos qui...supportait, pareil au repos d'une main immobile au milieu d'un eau courante, le choc et l'animation d'un torrent d'activité.»

“- min hvile som....ble offer, på samme måte som en passiv hånd midt i en vannstrøm, for rystelsene og livligheten i en foss av aktivitet.»

(Du côté de chez Swann I)

Proust beskriver stemningen han opplever en sommerdag i rommet sitt, der solens skarpe lys utendørs gir et samspill med skyggene innendørs og der han ligger helt i ro og leser og mediterer mens støyende aktiviteter pågår i gaten utenfor. Prousts ekstreme følsomhet og evne til å ta inn over seg ulike stemninger i en situasjon, er godt illustrert i dette sitatet.

Ting som for folk med gjennomsnittlige antenner ville framstå som umerkelige eller helt uvesentlige, kunne for ham være opphav til store indre rystelser og refleksjoner. For ham må det ha vært veldig krevende å forholde seg til alle de lidelsene disse ekstreme antennene førte ham inn i. Samtidig ga det ham opplevelser som, når vi leser om dem, åpner øynene våre for en verden som er der hele tiden men som vi ikke ser fordi vi er så opptatt med å gå til og fra, opp og ned og ut og inn.

«...car ces après-midi-là étaient plus remplis d'événements dramatiques que ne l'est souvent toute une vie. C'était les événements qui survenaient dans le livre que je lisais; il est vrai que les personnages qu'ils affectaient n'étaient pas "réels", comme disait Françoise. Mais tous les sentiments que nous font éprouver la joie ou l'infortune d'un personnage réel ne se produisent en nous que par l'intermédiaire d'une image de cette joie ou de cette infortune; l'ingéniosité du premier romancier consista à comprendre que dans l'appareil de nos émotions, l'image étant le seul élément essentiel, la simplification qui consisterait à supprimer purement et simplement les personnages réels serait un perfectionnement décisif.»

“...for disse ettermiddagene var mer spekket med dramatiske hendelser enn det et helt liv ofte er. Det var hendelsene som fant sted i boken jeg leste; det er sant at de personene som var berørt av hendelsene ikke var «virkelige», som Françoise sa. Men alle de følelsene vi får gjennom den gleden eller ulykken som virkelige personer opplever, oppstår bare gjennom det bildet av denne gleden eller denne ulykken som avleirer seg i vårt sinn; det geniale hos den første romanforfatter bestod i å forstå at for vårt følelsesregister er det dette bildet som er det eneste vesentlige elementet, og den forenklingen som ville bestå i å simpelthen fjerne de virkelige personene ville være en avgjørende perfeksjonering.»

(Du côté de chez Swann I)

Hva er det som er virkelig? Finnes det en virkelighet utenfor våre egne sansninger? Og hva består i så fall denne virkeligheten i? Dette er jo evige spørsmål som filosofene i flere tusen år har befattet seg med. Hvis

vi mener at det er gjennom våre sanser at livet vårt leves, så er det sanseerfaringenes art og styrke som utgjør livets kvalitet. Gjør det noen forskjell om disse sanseerfaringene kommer gjennom en roman eller gjennom andre impulser på vårt sanseapparat? I fortsettelsen av det avsnittet som er sitert ovenfor, sier Proust at du gjennom en roman i løpet av den korte tiden det tar å lese den vil kunne bli mye bedre kjent med romanfigurene enn du vil kunne bli kjent med en «virkelig» person i løpet av et helt liv. Da vil du kanskje sitte igjen med bilder av andres liv og ditt eget liv som er mye rikere enn dem du vil kunne tilegne deg om du definerte romanfigurene som «uvirkelige» og bare holdt deg til mennesker du selv møter i det «virkelige» liv.

«On cherche à retrouver dans les choses, devenues par la précieuses, le reflet que notre âme a projeté sur elles...»

«Vi søker å gjenfinne i tingene, som slik er blitt viktige for oss, den gjenspeilingen av vår sjel som vi har lagt inn i disse.....»

(Du côté de chez Swann I)

Blant de tingene vi har, er det noen vi beholder fordi de betyr noe for oss. De er ikke bare løpende forbruksgjenstander. Vi har dem kanskje fordi vi har dem fra våre forfedre eller fordi vi har skaffet oss dem av en spesiell grunn, som minne fra en reise, for å markere en begivenhet, fordi det estetiske appellerte til oss, eller av en annen grunn som ikke er direkte nytterelatert. Disse tingene bærer i seg noe av oss selv, som vi har lagt inn i dem i en situasjon som har avleiret seg i vårt minne. Å kvitte seg med dem klarer vi ikke, fordi det ville være som å rive vekk noe av vår identitetsfølelse, av vårt sjelsliv. Hver gang vi ser på disse tingene, ser vi de stemningene vi var i da vi fikk dem, årsakene til at de da var viktige for oss, og hva dette minnet gjør med oss i dag.

«Mais Bloch avait déplu à mes parents.....»

“Men Bloch hadde ikke falt i smak hos mine foreldre.....»

(Du côté de chez Swann I)

Grunnene til at Bloch ikke hadde falt i smak beskriver en person som var glødende opptatt av å framstå som en ren intellektuell som ikke var opptatt av borgerlig høflighet eller materielle ting. Da Bloch kom på besøk til lunsj og var gjennomvåt, spurte faren til Proust forbløffet om det regnet ute. Bloch hadde svart at det visste han ikke fordi han overhodet ikke lot seg affisere av ytre fysiske forhold og hans sanser registrerte ikke den slags. Da Prousts bestemor etter lunsjen hadde sagt at hun ikke var helt frisk for tiden, hadde Bloch kvalt et hulk og tørket tårer. Det hadde heller ikke falt i smak at han hadde kommet en og en halv time for sent til lunsjen. Uten å unnskyldte seg hadde han sagt at han aldri lot seg affisere av atmosfæriske forstyrrelser og heller ikke av konvensjonelle oppdelinger av tiden. Han sa han gjerne kunne tenke seg å rehabilitere bruken av opiumspiben, men at han så helt bort fra borgerlige hjelpemidler som klokken og paraplyen.

«Ce respect pour ceux qui se trouvaient au-dessus de lui et qu'il voyait d'en bas (eussent-ils été fort au-dessous de lui jusque-là), cette tendance à remonter jusqu'à eux, qui est une résultante presque mécanique de toutes les déchéances.»

«Denne respekten for dem som befant seg over ham og som han beskuet nedenifra (selv om de hittil hadde vært langt under ham), denne tendensen til å bevege seg opp mot dem, som er et nesten mekanisk resultat av alle forfall.»

(Du côté de chez Swann, I)

Proust forteller om en pianist og komponist (M. Vinteuil) som reflekterer rundt sin og sin datters sosiale rang. Han plasserte seg selv lavt nede i bunnen av rangstigen. Gjennom disse refleksjonene hadde Vinteuils vaner og oppførsel etter hvert fått et ydmykt preg som gjenspeilet hans sviktende selvbilde. Når han gikk på gaten, gikk han omveier for å unngå å møte folk som han anså for å være mye bedre enn ham selv. Proust selv hadde stor respekt for Vinteuils komposisjoner og så med tristhet og forbløffelse på den måten Vinteuil nedvurderte seg selv på. Det å sammenlikne seg med andre er en kilde til frustrasjon. Du vil alltid finne noen som du anser for å være bedre enn deg selv i én eller annen forstand. Sosial rangering er meningsløst og skaper falskheter og nevrosener hos de menneskene som er opptatt av dette.

«...je fus frappé pour la première fois de ce désaccord entre nos impressions et leur expression habituelle....Mais en même temps je sentis que mon devoir eût été de ne pas m'en tenir à ces môts opaques et de tacher de voir plus clair dans mon ravissement.»

«...jeg ble for første gang slått av denne disharmonien mellom våre inntrykk og deres vanlige uttrykk.....Samtidig følte jeg at det ville være min plikt å ikke holde meg til disse uklare ordene og prøve å se klarere i min begeistring.»

(Du côté de chez Swann, I)

Proust forteller om sin ungdom og steder der han spaserte og tok inn inntrykk fra naturen og bygningene. Misforholdet mellom styrken av de inntrykkene han satt igjen med etter disse turene og de ordene som vanligvis ble brukt for å beskrive denne naturen og disse bygningene, slo ham da for første gang. Disse uklare ordene som vanligvis ble brukt for å formidle opplevelsene og stemningene i denne naturen og disse bygningene, følte da helt utilstrekkelige for ham. Han følte da at det var hans plikt å ikke avfinne seg med bruken av disse uklare ordene, men prøve å trenge til bunns i sin begeistring for stedene. Denne erkjennelsen og den påfølgende viljen som Proust her beskriver, er etter mitt syn hele kjernen i det som gjør Prousts forfatterskap så unikt. Hans vilje og evne til å trenge til bunns i sin egne tanker og følelser er helt uovertruffen. Jeg tror at det er dette Knausgård også har forsøkt å gjøre i «Min kamp».

«...et mon imagination reprenant des forces au contact de ma sensualité, ma sensualité se répandant dans tous les domaines de mon imagination, mon désir n'avait plus de limites.»

“...og min fantasi styrket seg i kontakten med min sensualitet, sensualiteten min spredde seg til alle deler av min fantasi, og mitt begjær hadde ikke lenger noen grenser.»

(Du côté de chez Swann, I)

Av og til, når han gikk i ensomhet og tok inn stemninger, fikk hans begeistring et løft som han ikke helt kunne skille fra den opprinnelige begeistring. Dette løftet oppstod som følge av ønsket om at en gårdskvinne dukket opp foran ham på veien og lot seg omfavne av ham. Hvordan dette brå ønsket oppstod, midt i andre tanker, visste han ikke. Det styrket øyeblikkelig hans følelser for alle de tingene han hadde gledet seg over underveis. Det var som om kvinnens nærvær i hans fantasi ga ytterligere verdi til alle de andre tingene han observerte på sin vei. Det oppstod en gjensidig styrking av naturens og kvinnens sjarm i hans sinn. Trærnes skjønnhet strålte på henne og hennes skjønnhet ga gjenskinn i trærne.

«...je cessais de croire partagés par d'autres êtres, de croire vrais en dehors de moi, les désirs que je formais pendant ces promenades et qui ne se réalisaient pas.»

«...jeg sluttet å tro at de ble delt av andre, å tro at de var sanne utenfor meg, ønskene som jeg dannet under disse spaserturene og som ikke ble virkeliggjort.»

(Du côté de chez Swann, I)

Prousts forteller om drømmerier når han som ung gikk turer i landsbyen hvor han ferierte. Disse drømmeriene kretset, når han gikk alene, rundt tanken om at en ung kvinne skulle dukke opp foran ham på veien og at han skulle kunne ta henne i sine armer. Han så intenst på bygninger som hun skulle dukke opp fra og på trær hun skulle stå skjult bak. Disse kvinnene dukket bare opp på veien når han gikk turer med sine foreldre, men aldri når han gikk alene. Men tenk om hun skulle dukke opp? Ville han da våge å henvende seg til henne? Han ble rasende ved disse tankene og slo mot disse trærne bak hvilke det ikke kom fram flere levende vesener enn om de var malt på et lerret i et landskapsmaleri.

«Il n'était pas comme tant de gens qui, par paresse ou sentiment résigné de l'obligation que crée la grandeur sociale de rester attaché à un certain rivage, s'abstiennent des plaisirs que la réalité leur présente en dehors de la position mondaine où ils vivent cantonnés jusqu'à leur mort, se contentant de finir par appeler plaisirs, faute de mieux, une fois qu'ils sont parvenus à s'y habituer, les divertissements médiocres ou les supportables ennuis qu'elle renferme.»

«Han var ikke som så mange mennesker som, på grunn av latskap eller følelse av resignasjon som følge av den plikten deres sosiale posisjon påfører dem om å holde seg til et bestemt område, avholder seg fra de gleder som virkeligheten presenterer for dem utenfor det sosiale skikt hvor de lever innelukket fram til sin død, begrenser seg til å kalle gleder, i mangel av noe bedre, etter at de har klart å bli vant til dem, de middelmådige adspredelsene eller de overkommelige kjedsommelighetene som det omfatter.»

(Du côté de chez Swann, I)

De sosiale spillereglene som gjelder innenfor de enkelte sosiale gruppene i samfunnet er ofte ugjennomtrengelige for utenforstående, men ikke desto mindre klare for dem som befinner seg innenfor en gruppe. Disse reglene er, selv om de er usynlige, strengt håndhevet av gruppen og fungerer i det lange løp som en tvangstrøye som det krever mot og styrke å bryte ut av. Om du forsøker å bryte ut, vil du raskt bli møtt med sanksjoner. Disse sanksjonene dreier seg om ulike former for eksklusjon fra gruppens indre og ytre sirkler. For dem som bygger hele sin tilværelse

rundt det å bli sosialt akseptert i bestemte grupper, vil slike mer eller mindre synlige eksklusjoner kunne få dramatiske følger for deres mentale tilstand. Noen personer er så sterke og så karismatiske at de kan lage sine egne spilleregler, uten hensyn til de konsekvenser det vil få for deres sosiale posisjon – og likevel bli akseptert av alle. For de fleste er det mer komplisert. De må lete etter en balanse mellom det å respektere sin sosiale gruppes spilleregler og bevare sin personlige integritet og frihet.

«Leur amabilité, séparée de tout snobisme et de la peur de paraître trop aimable, devenue indépendante, a cette aisance, cette grâce de mouvements de ceux dont les membres assouplis exécutent exactement ce qu'ils veulent, sans participation indiscrete et maladroite du reste du corps.»

“Deres vennlighet, fri for enhver snobbethet og for frykten for å virke for vennlig, som er blitt selvstendig, har denne ubesværettheten, denne benådete måten å bevege seg på som gjør at deres myke lemmer gjør akkurat det de ønsker, uten indiskret og klossete deltakelse fra resten av kroppen.»

(Du côté de chez Swann, I)

Det å være frigjort fra snobberi, fra sosiale ambisjoner, fra ønsket om å bli likt og akseptert av andre, gir en mental frihetsfølelse som fører til indre ro. Denne indre roen medfører at kroppen slapper av. Den er ikke opptatt av å bevise noe. Den avslappede kroppen skaper naturlige, grasiøse bevegelser, der lemmene presist og uten unødvendige anstrengelser gjør det hjernen ber dem om. Vanligvis vil psykologer med letthet kunne lese vårt kroppsspråk, fordi våre nevroser får kroppen til å gjøre en rekke bevegelser og rykninger med armer, bein, øyelokk, skuldre og andre deler av kroppen, utover de bevegelsene som situasjonen naturlig ville tilsi. I latinske land vil kroppsspråket i mye større grad enn hos oss være en naturlig forlengelse av det muntlige språket, og der vil nevrotisk betingete bevegelser kunne anta en annen karakter enn hos oss – men det er en sak for spesialister.

«...ce qui parlait à son imagination, ce n'était pas la pratique de désintéressement, c'en était le vocabulaire.»

“...det som snakket til hennes fantasi var ikke praktiseringen av uegennytteten, det var ordbruken knyttet til den.»

(Du côté de chez Swann, II)

Det å bruke de riktige ordene for å skape et offentlig bilde av seg selv og sine tanker som harmonerer med det en liker å framstå som, er viktigere enn å handle i samsvar med dette bildet. Å bruke ord som harmonerer med det en faktisk gjør, er sjelden aktuelt. Det kan jo fort bli litt stusselig. I en mediesentrert kultur vil alltid bildet som skapes ha forrang foran de realitetene som skjuler seg bak bildet. Man skal markedsføre seg selv, og da kan man jo ikke si sannheten. Aktørene i media deltar bevisst eller ubevisst i dette spillet. De menneskene som anses som helter blir presentert som strålende og til dels lytefrie (kanskje med noen harmløse, sjarmerende svakheter for å gjøre dem menneskelige), mens de som i en eller annen forstand er blitt syndebukker eller er «ute» på andre måter frakjennes enhver ære. Denne polariseringen av de bildene som skapes av folk, bidrar til å skape en distanse mellom bildene i media og den virkeligheten folk observerer i sitt dagligliv. Noen reagerer da slik på dette at de tror det er deres liv det er noe feil med, og så forsøker de å etterligne de bildene de ser i media. Det fører dem inn i en mental tilstand som gjør dem syke.

«...comme on voit les gens incertains si le spectacle de la mer et le bruit de ses vagues sont délicieux, s'en convaincre ainsi que de la rare qualité de leur goûts désintéressés, en louant cent francs par jour la chambre d'hôtels qui leur permet de les goûter.»

«...som vi ser folk er usikre på om synet av sjøen og lyden fra bølgene er deilige, overbevise seg om det og om den sjeldne kvaliteten på deres uegennyttige smak, ved å leie i dyre dommer hotellrom som gir dem tilgang til dette.»

(Du côté de chez Swann, II)

Vi omgir oss med symboler i vårt dagligliv. Psykoanalytikere, antropologer, kunstkritikere, reklamefolk, og ideologiske propagandamakere arbeider hele tiden med å analysere hvordan symbolene styrer våre daglige handlinger. Vi er omgitt av symboler og symboler lever i oss i beste velgående. Den frie, rasjonelle tenkingen, som fikk sitt gjennombrudd i Opplysningstiden på 1700-tallet – etter å ha ligget over to tusen år i dvale etter den greske antikkens gullalder - skulle tilsa at symbolenes makt over oss skulle være blitt gradvis svekket gjennom de siste to-tre hundre år. Det er neppe tilfelle. Det er vel heller snakk om at symbolenes makt er i stadig bevegelse. Når noen symboler svekkes, slik som enkelte religiøse symboler i dag, så styrkes andre, slik som de materielle. Noen symboler stikker dypt i vår underbevissthet, og eksempler på slike finner vi i mytologien. Carl G. Jung brukte mye av sitt liv til å analysere disse. Andre symboler ligger mer oppe i dagen, slike som vi finner i bedriftslogoer og andre logoer som skal sende oss et budskap om kjernen i en virksomhet. Prousts eksempel er dagsaktuelt gjennom måten det illustrerer hvordan vi kan tillegge noe verdi, ikke nødvendigvis fordi vi føler sterkt for det selv, men rett og slett fordi den prisen det koster å skaffe det sender et budskap om hva det kan være verdt – enten gjennom den posisjonen det skaffer oss i det sosiale liv eller fordi vi tror det kan ha verdier vi ikke har oppdaget ennå.

«...leur traits – au lieu d’être pour lui des signes pratiquement utilisables à l’identification de telle personne qui lui avait représenté jusque-là un faisceau de plaisirs à poursuivre, d’ennuis à éviter, ou de politesses à rendre...»

«....deres trekk – i stedet for å være for ham nesten brukbare tegn for å identifisere personen som hittil for ham hadde representert et register av gleder som kunne etterstrebtes, kjedsomhet å unngå, eller høfligheter som måtte gjengjeldes...»

(Du côté de chez Swann, II)

Proust refererer til Swanns sosiale omgangskrets, og forteller at Swann over tid hadde assosiert hvert individs utseende med sin relasjon til dette individet. Han er imidlertid på vei over til en annen måte å se på dem på, utløst av at han har sett på veggteppene med de vakre mytologiske figurene og deretter på tjenerskapet som beveger seg rundt i lokalet, for til slutt å se på omgangskretsen med estetisk sett kritiske øyne. Swanns assosiasjoner når han ser en person i sin omgangskrets beveger seg her fra en nytteorientert bruksassosiasjon til en kritisk estetisk og til slutt til en abstraherende betraktning som bare ser linjene i ansiktene.

«le monocle du général, resté entre ses paupières comme un éclat d'obus dans sa figure vulgaire, balafrée et triomphale, au milieu du front qu'il éborgnait comme l'oeil unique du cyclope, apparut à Swann comme une blessure monstrueuse qu'il pouvait être glorieux d'avoir recue, mais qu'il était indécent d'exhiber.»

«generalens monokkel, sittende midt på pannen mellom øyelokkene som en granateksplosjon i hans vulgære, triumferende og arrbefengte ansikt, som gjorde ham enøyet som cyclopen, så for Swann ut som et gapende sår han kunne være stolt av å ha fått, men som det var uanstendig å vise fram.»

(Du côté de chez Swann, II)

Proust kunne være helt nådeløs i sine karakteristikk av mennesker han traff i sosietetslivet, slik dette eksemplet viser. Han var helt oppriktig og bruken av humoristiske bilder var svært fantasifull, slik også nedenstående eksempel viser – der en gjest i et selskap ser på en pianist spille et stykke av Franz Liszt:

«.....Madame de Franquetot anxieusement, les yeux éperdus comme si les touches sur lesquelles il courait avec agilité avaient été une suite de trapezes d'où il pouvait tomber d'un hauteur de quatre-vingts mètres...»

«...fru de Franquetot med engstelse, med øynene fortapt som om tangentene han løp over med spenst hadde vært en serie med trapeser som han kunne falle ned fra i en høyde på åtti meter...»

«Ce n'est pas pour rien, se disait-il maintenant, que depuis que les gens jugent leur prochain, c'est sur ses actes. Il n'y a que cela qui signifie quelque chose, et nullement ce que nous disons, ce que nous pensons.»

“Det er ikke for ingenting, sa han nå til seg selv, at når folk bedømmer sin neste, så er det på grunnlag av hans handlinger. Det er bare det som betyr noe, og ikke hva vi sier, hva vi tenker.»

(Du côté de chez Swann, II)

Proust gjenspeiler her Swanns tanker. Dette er jo også en tanke som er grunnleggende hos eksistensialistene med Jean Paul Sartre og Albert Camus i spissen. Forfatteren André Malraux var også opptatt av å definere menneskets karakter ut fra dets handlinger. Menneskets tanker og intensjoner kunne være de aller beste, de aller mest høyverdige, men dette betød ingenting hvis ikke dets handlinger gjenspeilet disse. Om man skulle vurdere seg selv som menneske, så måtte man gjennomgå de valg man hadde gjort i livet og de handlinger man hadde utført. Bare det kunne beskrive deg som menneske. Eksistensialistene var opptatt av å betone betydningen av å velge. Livet består av valgsituasjoner. Du kan ikke unnlate å velge. Det å forholde seg passiv eller taus i en situasjon er også et valg du foretar, og det valget har konsekvenser som alle andre valg. Disse konsekvensene må du leve med uten å beklage deg, de er et resultat av dine egne valg.

«Il se rendait compte que toute la période de la vie d’Odette écoulee avant qu’elle ne le rencontrât, période qu’il n’avait jamais cherché a se représenter, n’était pas l’étendue abstraite qu’il voyait vaguement, mais avait été faite d’années particulières, remplis d’incidents concrets. Mais en les apprenant, il craignait que ce passé incolore, fluide et supportable, ne prît un corps tangible et immonde, un visage individuel et diabolique. Et il continuait à ne pas chercher à concevoir, non plus par paresse de penser, mais par peur de souffrir.»

“Han innså at hele den delen av Odettes liv som hadde funnet sted før hun møtte ham, den delen som han ikke hadde forsøkt å forestille seg, ikke var den abstrakte utstrekningen som han vagt så for seg, men var satt sammen av spesifikke år, fylt av konkrete hendelser. Men da han hørte om dem, fryktet han at denne fargeløse, flytende og håndterbare fortiden skulle anta en konkret og ufyselig form, et individuelt og djevlesk ansikt. Og han fortsatte med å ikke søke å innse, ikke av tankemessig latskap, men av frykt for å lide.»

(Du côté de chez Swann, II)

Den franske filosofen Gaston Bachelard sier at bare nåtiden, det øyeblikket vi står i, er reelt. Fortiden består av spøkelser og fremtiden består av illusjoner. For svært mange mennesker er det slik at fortidens spøkelser og fremtidens illusjoner fyller oppmerksomheten i nåtiden. Det

å leve i øyeblikket er krevende. De valgene vi har truffet og de hendelsene vi har støtt på i fortiden har lagt rammer for vår hverdag som er nesten umulige å frigjøre seg fra. I tillegg til disse rammene kommer vår hukommelses evne til å omskape fortiden på de mest overraskende måter. For noen framstår fortiden som en positiv medhjelper i hverdagen, som godlynte spøkelser som bærer dem fremover. For andre er fortidens spøkelser som møllesteiner som trekker dem ned i et dyp de ikke klarer å komme seg opp av. Alle bærer på sin fortid. Swann skyver sin elskerinne (og senere kone), Odette, sin fortid vekk fra sin oppmerksomhet. Han frykter den og foretrekker å holde den på avstand, der han kan opprettholde det sløret som han ønsker å omgi den med.

«...; en effet l'écart que le vice mettait entre la vie réelle d'Odette et la vie relativement innocente que Swann avait cru, et bien souvent croyait encore, que menait sa maîtresse, cet écart, Odette en ignorait l'étendue....»

«...; faktisk var det sik at avstanden som synden utgjorde mellom det virkelige livet til Odette og det forholdsvis uskyldige livet som Swann hadde trodd, og ganske ofte fortsatt trodde, at hans elskerinne førte, denne avstandens omfang var Odette uvitende om...»

(Du côté de chez Swann, II)

Swann var blitt tiltrukket av, og etter hvert forelsket i, Odette uten å spørre seg selv om hva slags fortid hun hadde. I det høyborgerlige miljøet Swann (og Proust) befant seg, var et utsvevende seksualliv sosialt ødeleggende – særlig for kvinner. I Swanns forestillingsverden var Odette en helt annen kvinne enn den kvinnen hun var i virkeligheten, og også en annen kvinne enn den hennes sosiale miljø anså henne for å være. Det dreiet seg om tre forskjellige bilder av Odettes private liv. Swann ønsket ikke – til tross for at han hadde vage anelser – å bevege seg inn i Odettes mest private liv, og aller minst ønsket han å utforske hennes fortid. Det var to grunner til det. Den ene var at han var mindre opptatt av sosiale konvensjoner enn folk flest i det miljøet han befant seg. Den andre, og viktigste, var at han – bevisst eller ubevisst - var redd for å ødelegge det idealbilde han hadde av henne og derigjennom at deres kjærlighet skulle bli drept av hans egen sjalusi og sårete stolthet.

«Et ces aveux, il ne pouvait plus les oublier. Son âme les charriait, les rejetait, les berçait, comme des cadavres. Et elle en était empoisonnée.»

“Og disse tilståelsene, han kunne ikke glemme dem lenger. Hans sjel gjorde narr av dem, forkastet dem, vugget dem, som lik. Og den ble forgiftet av dem.»

(Du côté de chez Swann, II)

Odette visste ikke hvor mye (eller hvor lite) Swann visste om hennes private liv. Hun skapte seg forestillinger om hva han visste og hva han ikke visste. Ut fra sine forestillinger om hva han visste gjorde hun av og til innrømmelser, i den hensikt å vise Swann at hun ikke hadde noe å skjule for ham og derigjennom forsøke å berolige hans plagete og mistenksomme sjel. I stedet for å skape ro i Swanns sjel, ga disse innrømmelsene ny næring til hans sjalusi, fordi innrømmelsene alltid inneholdt små detaljer som han ikke hadde forestilt seg og som satte hans urolige fantasi i sving.

«...il s'était lancé dans la littérature.....son oeuvre sur le fusil à répétition bulgare.....»

“...han hadde kastet seg inn i litteraturen.....hans verk om det bulgarske automatgeværet....»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Prousts far hadde snakket med sin bekjente, ambassadør Norpois, om Prousts ønsker om å bli forfatter. Norpois så på Proust med en mine som om dette ønsket var en sykdom som ikke var dødelig og fortalte om en yngre kollega i Utenriksdepartementet som ble angrepet av denne sykdommen og som like godt forlot departementet, hvor en god karriere ventet ham, for å kaste seg inn i dette kallet. Etter Norpois sin mening hadde han lykket ganske godt, først med et verk om følelsen av uendelighet på de vestlige bredder av Viktoria-Nyanza-sjøen og deretter med et verk, skrevet med sterk innlevelse og våken penn, om det bulgarske automatgevær. Norpois anbefalte Proust å kontakte denne kollegaen hans for å få råd og inspirasjon, noe som ga Proust den samme angsten som om han skulle ha blitt innrullert som dekksgutt på et seilskip.

«....Comme dit un beau proverbe arabe: «Les chiens aboient, la caravane passe.» Après avoir jetté cette situation, M de Norpois s'arrêta pour nous regarder et juger de l'effet qu'elle avait produit sur nous. Il fut grand, le proverbe nous était connu. Il avait remplacé cette année-là chez les hommes de valeur cet autre: "Qui sème le vent, récolte la tempête", lequel avait besoin de repos, n'étant pas infatigable et vivace comme "Travailler pour le roi de Prusse".

"....Som et fint arabisk ordtak sier: "Hundene gjør, karavanen passerer." Etter å ha kastet fram dette sitatet stoppet Norpois opp for å se på oss og bedømme virkningen av dette på oss. Den var stor, ordtaket var kjent for oss. Det hadde dette året, hos betydningsfulle menn, erstattet dette andre: «Den som sår vind, høster storm», som trengte hvile, da det ikke var uslitelig og livlig som «Å arbeide for kongen av Preussen.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Å gi en kommentar til denne teksten blir litt som når Frimand Pløsen i Kjell Aukrusts Flåklypa Tidende bedriver humoranalyse av Oram Slåpens vitser. Prousts syrlige beskrivelse av ambassadør Norpois' pretensiøse og tomme konversasjon gir et levende bilde av hvordan såkalt salongkonversasjon arter seg når den går på tomgang og hovedsakelig har som formål å få den som taler til å framstå som høyverdig og intelligent. Et av Prousts kjennemerker er jo å se tvers gjennom hva som foregår når folk møtes i de mondéne sirkler.

«Cette réputation de grand lettré, jointe à un véritable génie d'intrigue caché sous le masque de l'indifférence, avait fait entrer M de Norpois à l'Académie des Sciences morales.»

«Dette renomméet som stor litteraturkjenner, kombinert med et virkelig geni for intriger skjult bak en maske av likegyldighet, hadde skaffet Norpois medlemskap i Akademiet for moralske vitenskaper.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Proust anser Norpois for å være en posør som spiller et sosialt spill, der også bruken av intriger inngår som naturlig del av hans adferd. Det å drive et spill for å bygge opp et renommé er jo i enda sterkere grad blitt en del av det vi kan observere i dagens mediasamfunn. I politikens indre sirkler vet man jo at det er de inntrykkene folk får og sitter igjen med som betyr noe, ikke hva som faktisk skjer. Når media på sin side driver et spill der konflikter settes på spissen eller skapes ut av ingenting, for å selge sine «nyheter», føler politikerne at de må svare på denne utviklingen ved å produsere de «inntrykkene» de ønsker at folk skal sitte igjen med. Derfor er det blitt en stor økning i det antall mennesker som har som jobb å produsere inntrykk. En ekte søken etter sannheten koster mer tid for media og prioriteres derfor ikke, sammenliknet med den mye enklere oppgaven å bygge opp konflikter ved å sette aktører på «scenen» opp mot hverandre – ofte gjennom oppkonstruerte situasjoner.

«Votre rêve le plus ardent est d’humilier l’homme qui vous à offensé. Mais si vous n’entendez plus parler de lui, ayant changé de pays, votre ennemi finira par ne plus avoir pour vous aucune importance. Si on a perdu de vue pendant vingt ans toutes les personnes à cause desquelles on aurait aimé entrer au Jockey ou à l’Institut, la perspective d’être membre de l’un ou de l’autre de ces groupements ne tentera nullement.»

“Din sterkeste drøm er å ydmyke mannen som har fornærmet deg. Men hvis du ikke lenger hører snakk om ham, på grunn av at du har flyttet til et annet land, vil din fiende gradvis miste sin betydning for deg. Hvis man gjennom tjue år har sluttet å møte alle de personene som gjorde at man ønsket å komme inn i Jockey-klubben eller på Instituttet, så vil utsikten til å bli medlem av den ene eller den andre av disse grupperingene miste sin tiltrekning.»

(A l’ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Hvor mye av vårt liv er et resultat av hva andre tenker om oss eller gjør med oss? Hvor mye lar vi andre legge premissene for hva vi velger å gjøre? Hvor mye styres vi av hva andre mener vi burde gjøre eller ikke gjøre? Klarer vi å bruke vår frihet til å legge egne premisser for det vi velger å gjøre? Prousts ord beskriver det kvelende tyranniet som fantes i de høyborgerlige og adelige kretsene, der det å være medlem av de «riktige» klubbene og nettverkene avgjorde hva slags menneske du ble ansett for å være. Så lenge andres meninger om deg er viktige for deg, vil du ligge under for det tyranniet. Det tyranniet er spesielt sterkt i de kretsene hvor sosiale spilleregler og sosiale rangeringer styrer folks bevissthet. Våre tanker og våre handlinger vil da dreie seg om alt som kan bidra til å heve vår plass på den sosiale rangstigen.

«...dans la confusion de l'existence, il est rare qu'un bonheur vienne juste se poser sur le désir qui l'avait réclamé.»

“...i tilværelsens forvirring er det sjelden at en lykke kommer og plasserer seg akkurat på det ønsket som dreiet seg om denne.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Lykken er ikke noe du finner når du leter etter den. Den møter du bare når du leter etter noe annet. Går du etter den blir det som å gå i ørkenen og oppdage luftspeilinger og hallusinere om luftslott. Du klarer ikke å gripe den; den blir borte når du tror du nærmer deg den. Lykken kan møte deg når du har kjempet for å oppnå noe som er viktig for deg eller lett etter og funnet noe som betyr mye for deg. Når dette du har funnet eller dette du har oppnådd ikke lenger betyr noe for deg, så vil heller ikke lykken bli hos deg.

«...il me sembla que je méritais vraiment le dédain de M. de Norpois; que j'avais préféré jusqu'ici à tous les écrivains celui qu'il appelait un simple "joueur de flute" et une véritable exaltation m'avait été communiqué, non par quelque idée importante, mais par une odeur de moisi.»

«...det forekom meg at jeg virkelig fortjente Norpois' nedlatenhet; at jeg hittil hadde foretrukket foran alle forfattere den som han kalte en ordinær «fløytespiller» og at en virkelig høystemthet var kommet inn i meg, ikke fra en viktig idé, men fra en lukt av mugg.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Ambassadør Norpois er en pompøs person med «høytravende» litterær smak. Han er opptatt av de store episke verkene og de svulstige forfatterne med bred aksept i den «offisielle» litteraturhistorien. Forfattere som befatter seg med «små», dagligdagse spørsmål er ikke noe for ham. I Prousts tekst framstår Bergotte som den Proust foretrekker, men som Norpois her foraktelig kaller «fløytespiller». Bergotte er et pseudonym for Anatole France, en favoritt hos de yngre menneskene på Prousts tid. Proust høystemthet over lukten av mugg er jo en illustrasjon på Proust ekstreme følsomhet og evne til å dvele ved sansninger og følelser som de færreste ville tenke over, men som er selve kjennemerket på hans særegenhet.

«Combien y en a-t-il de ces «amis des princes» qui ne seraient pas recus dans un salon un peu fermé? Les princes se savent princes, ne sont pas snobs et se croient d'ailleurs tellement au-dessus de ce qui n'est pas leur sang que grands seigneurs et bourgeois leur apparaissent, au-dessous d'eux, presque au meme niveau.»

“Hvor mange er det av slike “venner av prinser” som ikke ville blitt invitert til en litt lukket salong? Prinsene vet at de er prinser, de er ikke snobbete og anser seg for øvrig som så høyt over dem som ikke er av deres blod at store adelige og borgerlige for dem, under dem, framstår som omtrent på samme nivå.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Sosiale rangeringer finner vi overalt, men ingen steder så utpreget som i land der adelskapet lever i beste velgående. Adelstitler gir en åpen, lett tilgjengelig rangering som er lesbar for alle som er interessert sosiale rangeringer. I adelskretsene er det også sosiale spilleregler for hvordan man oppfører seg overfor folk med høyere eller lavere plass i rangeringen. I et land som Japan er de sosiale spillereglene så avanserte at måten du tiltaler folk varierer etter hvor på den sosiale rangstigen folk befinner seg. I tillegg til adelstitlene er det viktig å vite hvor lenge en familie har hatt dette adelskapet. Jo lenger tilbake i tid det går, jo høyere prestisje er knyttet til tittelen. Penger er også viktig.

Adelsfamilier uten penger har lavere prestisje enn familier med penger, på ellers samme adelsnivå. Adelsfamiliene beskytter sin prestisje og de beskytter hverandre. Familier med penger, men uten titler tildeles ingen prestisje av adelskapet. Imidlertid kan en rik familie bygge seg opp sosialt ved å gifte seg inn i en adelsfamilie som er på konkursens rand. Dette har jo skjedd kontinuerlig gjennom historien, og det er derfor man er så opptatt av å vite hvor lenge en adelsfamilie har hatt sine titler uten den slags utvanning. Prousts beskrivelse av prinsenes sosiale selvbilde gir et innblikk i hvordan adelstitlene skaper sosial avstand mellom folk.

«...comme les nouveaux décorés qui, dès qu'ils le sont, voudraient voir se fermer aussitôt le robinet des croix, Madame Bontemps eût souhaité qu'après elle personne de son monde à elle ne fût présenté à la princesse.»

«...som de nydekorerte som, i det øyeblikket de er dekorert, ville ønske at kranen for dekorasjoner ble stengt, så ville fru Bontemps ønsket at ingen flere fra hennes sosiale krets ble presentert for prinsessen etter henne.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Vårt behov for å være eksklusive kan lett få oss til å verne om våre privilegier. Hvis vi har et gode som få eller ingen andre har, så gir det oss en egen glede knyttet til følelsen av å være privilegert. Hvis så flere andre får tilgang til det privilegiet vi har, vil det gi oss en snikende følelse av misnøye – selv om vi ikke får noen reduksjon i vårt gode. Det vi opplever er en utvanning av vårt privilegium, en reduksjon av vår følelse av eksklusivitet. Denne følelsen av eksklusivitet er sammenkoblet med vårt behov for å være synlig som individ, og denne synligheten føler vi blir svekket hvis vi er som alle andre. Aller helst ønsker vi anerkjennelse, og anerkjennelse tror vi ikke at vi kan få hvis vi er usynlige. Vi tror vel heller at graden av anerkjennelse øker med graden av eksklusivitet som preger vår sosiale fasade. Dette står i motsetning til den typen anerkjennelse vi får når vi arbeider innenfor et fellesskap hvor lagspillet står i sentrum. En streben etter individuell synlighet vil ofte skade lagspillet.

«Mais on ne trouve jamais aussi hauts qu'on les avait espérés, une cathédrale, une vague dans la tempête, le bond d'un danseur....»

«Men vi opplever dem aldri så høye som vi hadde håpet, en katedral, en bølge i stormen, en dansers sprang....»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Det er våre forventninger som styrer de fleste av våre gleder eller skuffelser. Når vi går og gleder oss til noe, vil som regel fantasien settes i sving. Jo lenger fantasien får lov til å holde på, jo større blir avstanden mellom det vi forventer og det som faktisk skjer. Om forventningene dreidde seg om noe positivt, blir vi skuffet. Om de dreidde seg om noe negativt, blir vi gledelig overrasket over at det ikke ble verre. Etter at fjellklatreren Arne Næss hadde besteget Mount Everest sa han at den beste tiden i forbindelse med dette prosjektet hadde vært forberedelsene. Da hadde drømmene og forventningene fått lov til å utspille seg fritt, og de hadde vært mye mer positivt ladet enn selve gjennomføringen. Det å ta initiativet til lystbetonte prosjekter vil kunne gi dobbel glede. Den første gleden, som kanskje vil være den største og den som varer lengst, er tiden da vi forbereder prosjektet og gleder oss til det. Deretter kommer gjennomføringen, og hvis vi har forberedt oss godt vil den også oppleves positivt – om enn noe svakere enn gleden vi opplevde gjennom forberedelsene.

«...les propos que nous avons entendus, sont là qui obstruent l'entrée de notre conscience, et commandent beaucoup plus les issues de notre mémoire que celles de notre imagination, ils rétroagissent d'avantage sur notre passé que nous ne sommes plus maîtres de voir sans tenir compte d'eux, que sur la forme, restée libre, de notre avenir.»

“.....de ordene vi har hørt sperrer inngangen til vår bevissthet og styrer hukommelsens utganger mer enn fantasiens, de virker sterkere på vår fortid som vi ikke lenger kan se uten å ta dem i betraktning, enn på formen av vår framtid som fortsatt er fri.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Nye opplevelser og nye innspill som vi mottar redefinerer situasjonen vår og setter våre minner i et nytt lys. Et ønske vi har hatt har vært fylt av bilder og assosiasjoner som er skapt av fantasien vår, og hvis ønsket blir oppfylt vil den nye situasjonen sperre for tankene om hvordan vi følte det før ønsket ble oppfylt. Nåtiden, det realiserte ønsket, overtar i bevisstheten og den magiske følelsen knyttet til drømmen om ønsket før det ble realisert er blitt borte.

«J'avais pu croire pendant des années qu'aller chez Madame Swann était une vague chimère que je n'atteindrais jamais; après avoir passé un quart d'heure chez elle, c'est le temps où je ne la connaissais pas qui était devenu chimérique et vague comme un possible que la réalisation d'un autre possible a anéanti....il se composait de deux états que je ne pouvait, sans qu'ils cessassent d'être distinct l'un de l'autre, réussir à penser à la fois.»

«Jeg hadde kunnet tro i årevis at å besøke fru Swann var en luftspeiling som jeg aldri ville nå fram til; etter å ha vært et kvarter hos henne var det blitt slik at det var tiden da jeg ikke kjente henne som var blitt til en luftspeiling og uklar som en mulighet som er blitt fjernet av en annen mulighet....den bestod av to tilstander som jeg ikke kunne, uten at de sluttet å bli tydelig adskilt fra hverandre, klare å tenke samtidig.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Det er vanskelig å gå tilbake til de følelsene og drømmene vi hadde før vi oppnådde det vi drømte om. Når vi har oppnådd det vi drømte om, opplever vi at den virkeligheten vi da er i ikke stemmer overens med det vi drømte om. Samtidig klarer vi ikke å gjenskape drømmen i vårt hode, fordi drømmen slik den var nå blir tilsløret av den nye virkeligheten vi opplever. Det er vanskelig nok å realisere drømmene våre. Det krever hard indre kamp og kamp mot vanskelige ytre omstendigheter. I de tilfellene hvor vi faktisk klarer det, så viser det seg at drømmen – når den er blitt til virkelighet – har fått et annet innhold enn den hadde før den ble realisert.

«...on entendait alterner avec les propos du vrai Bergotte ceux du Bergotte egoïste, ambitieux et qui ne pensait qu'à parler de tels gens puissants, nobles ou riches, pour se faire valoir, lui qui dans ses livres, quand il était vraiment lui-même, avait si bien montré, pur comme celui d'une source, le charme des pauvres.»

«....man hørte altermningen av ordene til den virkelige Bergotte med dem til den egoistiske Bergotte, som var ambisiøs og som bare tenkte på å snakke om de mektige, adelige eller rike, for å gjøre seg viktig, han som i sine bøker, når han virkelig var seg selv, hadde vist så fint, ren som en kilde, de fattiges sjarm.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

I Prousts roman antas Bergotte å være et psevdonym for den kjente franske forfatteren Anatole France. Proust hadde observert Bergotte i selskapslivet og konstatert at han var en sosial streber i sitt private liv, der makt, aristokrati og penger framstod som attraktive. Dette stod i kontrast til hans forfatterskap, der mennesker som levde i fattige kår hadde en egen form for verdighet som var vakrere og mer attraktiv enn de kjennetegn man fant hos overklassen. Hvem var den virkelige Bergotte? Var forfatterskapet en kokettering med sosiale myter eller var han en splittet personlighet?

«Les arguments de M. de Norpois (en matière d'art) étaient sans réplique, parce qu'ils étaient sans réalité.»

«Norpois' argumenter (om kunst) kunne ikke motsies, fordi de var ikke réelle.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Proust angriper her tomheten i Norpois' kunstsyn. En mening med sterkt innhold gir grobunn for sterke motargumenter og reell diskusjon, med mulighet for å finne fram til synteser som kan være produkter av alle debattantenes medvirkning. Norpois sine tanker og argumenter om kunst var uten reelt innhold, en ren salongkonversasjon, som det var umulig å ta til motmæle mot eller diskutere i det hele tatt. Norpois var stort sett mer opptatt av å briljere med sine kunnskaper enn å gi uttrykk for meninger.

«Ce fût vers cette époque que Bloch bouleversa ma conception du monde, ouvrit pour moi des possibilités nouvelles de Bonheur (qui devraient du reste se changer plus tard en possibilités de souffrances)...»

“Det var på denne tiden at Bloch rystet mitt syn på verden, åpnet nye muligheter for lykke for meg (som for øvrig senere ville bli endret til muligheter for lidelse)...»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Bloch hadde forsikret Proust om at kvinnene mer enn gjerne ville ha samleie. I tillegg til å gjøre ham denne tjenesten, sier Proust, gjorde Bloch ham også noe senere en tjeneste til, nemlig den å ta ham for første gang med til et bordell. Der fikk han se at det Bloch sa var sant. Før den tid hadde Proust bare knyttet vage ansikter til de kvinnene han kunne få, men bordellene førte nå til en konkretisering av ansiktene. Men bordellmammaen i dette bordellet kjente ingen av de kvinnene han ønsket seg, og de kvinnene hun tilbød var ikke blant dem han ønsket seg.

«Je cessai du reste d'aller dans cette maison parce que, désireux de témoigner mes bons sentiments à la femme qui la tenait et avait besoin de meubles, je lui en donnait quelques-uns – notamment un grand canapé – que j'avais hérités de ma tante Léonie.....Mais dès que je les retrouvai dans la maison où ces femmes se servaient d'eux, toutes les vertus qu'on respirait dans la chambre de ma tante à Combray, m'apparurent suppliciées par le contact cruel auquel je les avait livrées sans défense! J'aurais fait violer une morte que je n'aurais pas souffert d'avantage.»

“Jeg sluttet forøvrig å gå i dette bordellet fordi, ut fra et ønske om vise min godvilje til innehaversken som trengte møbler, ga jeg henne noen – blant annet en stor sofa – som jeg hadde arvet av min tante Léonie.....Men i det øyeblikk jeg så dem igjen der hvor disse kvinnene brukte dem, forekom det meg at alle de gode egenskapene som fantes i rommet til min tante Léonie i Combray, ble maltraktert gjennom den grusomme kontakten jeg hadde utsatt dem forsvarsløst for. Om jeg hadde forårsaket voldtekt av en avdød ville jeg ikke lidd mer.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

De følelsene vi har for våre eiendeler er sterkt knyttet til den sammenhengen vi har vært vant til å se dem i og bruke dem i. De gir oss minner og minnene setter seg som dype følelser i vår underbevissthet. Vi reflekterer ikke over disse følelsene i vårt dagligliv, fordi vi tar tingene for gitt – akkurat som vi ikke reflekterer over hvor viktige de menneskene vi omgås med i det daglige er for oss, fordi vi også tar dem for gitt. Hva disse menneskene og disse tingene dypere sett betyr for oss, oppdager vi ikke før vi har gjort noe som skaper avstand til dem – enten ved å svikte dem eller ved å skille oss fra dem. Særlig sterkt opplever vi dette når vi så ser dem sammen med andre.

«Toute une partie de mes meubles, et surtout une magnifique argenterie ancienne de ma tante Léonie, je les vendis, malgré l'avis contraire de mes parents, pour pouvoir disposer de plus d'argent et envoyer plus de fleurs à Madame Swann qui me disait en recevant d'immenses corbeilles d'orchidées: «Si j'étais Monsieur votre père, je vous ferais donner un conseil judiciaire.» Comment pouvais-je supposer qu'un jour je pourrais regretter tout particulièrement cette argenterie et placer certains plaisirs plus haut que celui, qui deviendrait peut-être absolument nul, de faire des politesses aux parents de Gilberte.»

“En stor del av mine møbler, og særlig et strålende sølvtøyskap fra min tante Léonie, solgte jeg, mot mine foreldres råd, for å kunne ha mer penger til rådighet og sende flere blomster til fru Swann som når hun fikk enorme kurver med orkideer, sa til meg: «Hvis jeg var Herr Deres far, ville jeg ha gitt Dem juridisk råd.» Hvordan kunne jeg anta at jeg en dag kunne savne spesielt dette sølvtøyskapet og sette visse gleder høyere enn den, som kanskje ville bli absolutt null verdt, å vise høflighet til foreldrene til Gilberte.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Vårt perspektiv på hva som er viktig utvikler seg hele tiden. Det vi synes er viktig når vi er tenåringer, blir meningsløst når vi er unge voksne og det vi prioriterer som unge voksne er uforståelig når vi eldes. Å reflektere over hvordan mønsteret i våre prioriteringer endres med alderen kan gi mange overraskelser. Så kan man også undre seg over hvorfor små barn og gamle mennesker forstår hverandre så godt.

«Mes parents cependant auraient souhaité que l'intelligence que Bergotte m'avait reconnue se manifestât par quelque travail remarquable.»

“Mine foreldre hadde imidlertid ønsket at den intelligensen Bergotte tilkjente meg førte til et bemerkelsesverdig arbeid.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Proust var i sin samtid kjent for sin omfattende litterære innsikt og breddekunnskap. Han ble også ansett for å være en meget skarp iakttaker, med sans for dyptborende detaljer og avanserte resonnementer. Han deltok i selskapslivet i de øvre sosiale lag i Paris, men var mye plaget av allergi og måtte ofte holde sengen. Foreldrene hans opplevde at han brukte mye penger og sløste bort tiden på refleksjoner og skriving som ikke munnet ut i noe. Foreldrenes ambisjoner på vegne av sønnen ble ikke oppfylt og hans berømmelse kom særlig etter foreldrenes død.

«...ce genre de plaisir tout passif que trouve à rester tranquille quelqu'un qui est alourdi par une mauvaise digestion.»

“...den typen passivt velbehag som man kan oppleve når man holder seg i ro fordi man er tynget av en dårlig fordøyelse.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Proust beskriver hvordan han, etter å ha kommet hjem fra et besøk hos Swann, bygger opp en imaginær samtale med de personene som var der.

Denne imaginære samtalen dreier seg i all hovedsak om meningsutvekslinger som spiller opp til Proust slik at han får full mulighet til å briljere med sine intelligente synspunkter. Disse tankene var tanker som bare fløt gjennom Prousts bevissthet mens han lå og dovnnet seg etter et stort måltid. Siden han hadde bestemt seg for å begynne å arbeide i morgen var det jo ingen vits i å begynne med én gang!

«...ce qu'on a obtenu n'est jamais qu'un nouveau point de départ pour désirer s'avantage.»

“...det man har oppnådd er bare et nytt utgangspunkt for å ønske seg mer.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

Vi lever ikke nå. Vi befinner oss enten i selskap med fortidens spøkelser eller fremtidens illusjoner. Dette innebærer at hver gang vi oppnår noe eller får noe vi ønsker oss, så stopper vi ikke opp for å glede oss over det. Vi haster videre til neste ønske eller neste mål. Tilfredsheten ligger alltid et hestehode foran oss. Vi når ikke frem til den.

«En réalité, dans l'amour il y a une souffrance permanente, que la joie neutralise, rend virtuelle, ajourne, mais qui peut à tout moment devenir ce qu'elle serait depuis longtemps si l'on avait pas obtenu ce qu'on souhaitait, atroce.»

«I virkeligheten er det i kjærligheten en permanent lidelse som gleden nøytraliserer, utsetter, men som hvert øyeblikk kan bli hva den ville ha vært for lenge siden hvis man ikke hadde oppnådd det man ønsket, forferdelig.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, I)

En intens kjærlighet er en tilstand full av sårbarhet overfor de minste hendelser og signaler som du føler kan true tilstandens opphøyethet. Du spør deg stadig om kjærligheten er gjensidig og du er i alarmberedskap overfor den utkåredes ansiktsuttrykk, ordvalg, prioriteringer og handlinger. Du overtolker signalene og tar ofte ting i verste mening, fordi du er redd for at magien skal fordufte. Hvis andre interesserer seg for den utkårede, uansett hvorfor de gjør det, blir du mistenksom og sjalusien kan bli vanskelig å holde i sjakk. Alle disse elementene er der permanent og de blir bare holdt i sjakk av de øyeblikkene hvor du føler at alt stemmer og hvor ingen fremmedelementer kommer i mellom deg og den elskede. Det er disse øyeblikkene som gjør det mulig og ønskelig for deg å møte de permanente lidelsene.

«C'est alors à la dernière seconde que la possession du bonheur nous est enlevé, ou plutôt c'est cette possession même que par une ruse diabolique la nature charge de détruire le bonheur. Ayant échoué dans tout ce qui était du domaine des faits et de la vie, c'est une impossibilité dernière, l'impossibilité psychologique du bonheur que la nature crée.»

“Det er da i siste sekund at eierskapet til lykken tas fra oss, eller snarere at dette eierskapet som følge av en djevelsk list fra naturens side ødelegges. Etter å ha feilet i alt som gjelder faktiske hendelser og livet selv, så er det en siste umulighet, den psykologiske umuligheten å oppnå lykke som naturen skaper.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

I det øyeblikk vi får det vi ønsker oss, så flyttes oppmerksomheten over til noe annet som vi ikke har eller til noe som er bedre enn det vi har fått. Vi lurere på om det vi har fått virkelig var verdt det, og om vi ikke heller burde ha ønsket oss noe annet. Eller for å si det med Groucho Marx: «I would not want to be member of a club that would have me as its member.” For Proust fremstår det som en ren psykologisk refleks, at i det øyeblikk du oppnår noe du har ønsket deg, så skapes det en indre misnøye som retter oppmerksomheten mot hva som er galt med situasjonen eller mot hva som kunne vært bedre.

«Chaque jour depuis des années je calquais tant bien que mal mon état d'âme sur celui de la veille.»

“Hver dag, i mange år, plasserte jeg så godt jeg kunne min sinnstilstand i dag på den fra i går.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Hvor kommer våre sinnsstemninger fra? Hvorfor er de forskjellige fra dag til dag? Er det konkrete hendelser som styrer bevegelsene i våre sinnsstemninger? Er det tankestrømmer om ting vi har gjort, som dukker opp i hukommelsen? Frykt for hva som kan skje i fremtiden?

Atmosfæriske bevegelser? Når vi den ene dagen er oppstemt og den neste dagen mellomfornøyd eller nedstemt, uten at konkrete hendelser har funnet sted, hva kan da bevegelsene i sinnsstemning skyldes? Proust hadde en fenomenal evne til å holde fast ved en tanke og bore seg ned i dens ulike forgreninger, så også når han dveler ved sin sinnstilstand i dag og sammenholder den med den han hadde i går. Hvor ofte gjør vi noe slikt?

«A un moment où je dénombrerais les pensées qui avaient rempli mon esprit pendant les minutes précédentes.....»

“På et tidspunkt hvor jeg listet opp de tankene som hadde fylt min bevissthet i de foregående minuttene.....»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

«Stream of consciousness» er en litteraturform som etter hvert er blitt populær, men det er jo noe annet enn det Prousts forfatterskap gikk ut på. Mens «stream of consciousness» dreier seg om å skrive ned tankene slik de kommer gjennom bevisstheten uten å sensurere det som skjer, ligger Prousts store styrke i å holde fast ved en tanke og bore i dybden på den i forhold til alle assosiasjonene den tanken gir. Han har gjort dette på en måte som ingen andre er eller har vært i nærheten av. I dette sitatet rekapitulerer han sin «stream of consciousness» for å finne ut om han hadde sovnet eller ikke de siste minuttene.

«Mais par ce matin de voyage l'interruption de la routine de mon existence, le changement de lieu et d'heure avaient rendu leur présence indispensable (note: la présence de ses facultés). Mon habitude qui était sédentaire et n'était pas matinale faisait défaut, et toutes mes facultés étaient accourues pour la remplacer, rivalisant entre elles de zèle – s'élevant toutes, comme des vagues, à un même niveau inaccoutumé – de la plus basse à la plus noble, de la respiration, de l'appétit, et de la circulation sanguine à la sensibilité et à l'imagination.»

«Men på denne morgenen da jeg var på reise, førte avbrytelsen av rutinene i min eksistens, endringene i sted og i tid til at deres nærvær ble helt nødvendig (merknad: med ordet «deres» refererer Proust til sine sanser og evner). Mine vaner som var stedbundne og ikke tidlig ute om morgenen var ikke på plass, og alle mine sanser og evner, rivaliserende seg i mellom av iver – løftet seg alle, som bølger, til samme uvant høye nivå – fra den mest lavtstående til den mest høyverdige, fra åndedrettet, appetitten og blodomløpet, til følsomheten og fantasien.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Når vi bringes ut av vår vante, daglige situasjon vil ikke våre sanser og evner gå på «autopilot» - slik de gjør til daglig. De skjerpes av det uvante og det uventede. Vi åpner oss for inntrykkene på en sterkere måte og føler derigjennom at vi lever mer intenst. Når vi beveger oss ut av vår daglige rutine og vekk fra våre daglige steder og reiseruter, har ikke lenger vanene noe å holde fast i. Vi mobiliserer automatisk alle sanser for å møte det nye og uventede. Det trenger jo ikke være noe som er langt unna. Det er tilstrekkelig at det dreier seg om noe vi ikke pleier å gjøre eller et sted vi ikke pleier å være.

«...je cherchais à imaginer le directeur de l'hôtel de Balbec pour qui j'étais, en ce moment inexistant, et j'aurais voulu me présenter à lui dans une compagnie plus prestigieuse que celle de ma grand'mère qui allait certainement lui demander des rabais. Il m'apparaissait comme empreint d'une morgue certaine, mais très vague de contours.»

“...jeg forsøkte å forestille meg direktøren for hotellet i Balbec, for hvem jeg i øyeblikket ikke eksisterte, og jeg hadde villet presentere meg for ham i et mer prestisjefullt selskap enn min bestemor som sikkert ville be ham om rabatt. Han framstod for meg med en viss verdighet, men meget uklar i omrisset.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Proust sitter med disse tankene som ung gutt i et tog på vei til sommerferie på hotellet i Balbec sammen med sin bestemor. Han er veldig glad i sin bestemor, men samtidig veldig opptatt av hvordan han framstår for andre. Hans bestemor er jordnær og uhøytidelig, med en god trygghet på seg selv – uten å være arrogant. Proust befinner seg derimot langt inne i forestillingenes verden, der sosietetsliv, mondéne mennesker og deres framtoning spiller en viktig rolle. Han ønsker slett ikke å framstå som en som må knipe inn på budsjettene. Hans behov for å bli sett og bli verdsatt er naturlig, slik det er for alle, men kanskje enda sterkere i den alderen enn det er senere i livet.

«...les boutons extirpés dans la figure du directeur cosmopolite (en réalité naturalisé Monégasque, bien qu'il fût – comme il disait parce qu'il employait toujours des expressions qu'il croyait distinguées, sans s'apercevoir qu'elles étaient vicieuses – «d'originalité roumaine»).

«...de utpressete kvisene i ansiktet til den kosmopolitiske direktøren (i virkeligheten naturalisert monegasker, selv om han var – som han sa fordi han alltid brukte uttrykk som han trodde var distingverte, uten å oppfatte at de var tve-eggete – «av rumensk originalitet»).

(merknad: «origine» på fransk betyr opprinnelse, mens «originalité» betyr det samme som på norsk, originalitet).

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Det å forsøke å framstå som noe man ikke er, er hos Proust et tema vi ofte treffer på når han omtaler skikkelser han møter i sosietetslivet. Hotelldirektøren har sosiale ambisjoner for sitt hotell, og han sikter mot et publikum som befinner seg i et sosialt sjikt som ligger over det han selv naturlig tilhører. Han behersker ikke de språklige kodene og han kommer ofte med uttalelser som viser at han ikke forstår de vanskelige ordenes betydning eller deres valør når han vil bruke nyanser i språket.

«Je n'étais pas encore assez âgé et j'étais resté trop sensible pour avoir renoncé au désir de plaire aux êtres et de les posséder.»

«Jeg var ikke gammel nok og jeg hadde forblitt for følsom til å ha gitt avkall på ønsket om å behage folk og å eie dem.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Proust sitter i spisesalen på det fine sommerhotellet sammen med sin bestemor. Bestemoren hans er helt uberørt av sosiale konvensjoner og sosiale klassers relative betydning, noe Proust i sin unge alder ennå ikke er blitt. Han ønsker at han skulle kunne være uberørt slik en aristokrat ville være det. Han ønsker også at han kunne vært sammen med de andre unge som beveger seg ute langs sjøpromenaden, men han er livredd for at bestemoren hans skal spørre dem på vegne av ham – noe han ville finne veldig ydmykende. Han sitter der i spisesalen, fullstendig viklet inn i – og lammet av - sine bekymringer om sosiale spilleregler.

«...ma grand'mère qui, ne pouvant supporter l'idée que je perdisse le bénéfice d'une heure d'air, ouvrit subrepticement un carreau et fit envoler de même coup avec les menus, les journaux, voiles et casquettes de toutes les personnes qui étaient en train de déjeuner; elle-même, soutenue par le souffle céleste, restait calme comme une sainte Blandine, au milieu des invectives qui, augmentant mon impression d'isolement et de tristesse, réunissait contre nous les touristes méprisants, dépeignés et furieux.»

«...min bestemor som, fordi hun ikke kunne utstå tanken på at jeg mistet en times frisk luft, brått åpnet et vindu og i det samme utvirket at vinden blåste vekk menyene, avisene, skjerfene og hodeplaggene til alle dem som var i ferd med å spise lunsj; hun selv, holdt oppe av det himmelske pust, beholdt roen som en St. Blandine, midt blant invektivene som, mens de økte min følelse av isolasjon og tristhet, samlet seg mot oss fra de hånende og rasende turistene med frisyre som vinden hadde tatt.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Prousts finstemte følsomhet og fokus på sosial aksept i de mondéne sirkler da han var ung, kom ofte i klemme når hans elskede, bramfrie bestemor markerte seg på sin uforferdete måte uten hensyn til hva de «fine» menneskene måtte mene om henne. Han beundret og elsket henne, men var samtidig engstelig for hva hun kunne finne på som kunne ødelegge den elegante og distingverte fasaden Proust ønsket å ha den gang.

«...et c'est la suppression de tout désir, de la curiosité pour les formes de la vie qu'on ne connaît pas, de l'espoir de plaire à de nouveaux êtres, remplacés chez les femmes par un dédain simulé, par une allègresse factice, qui avait l'inconvénient de leur faire mettre du déplaisir sous l'étiquette de contentement et se mentir perpétuellement à elle-mêmes, deux conditions pour qu'elles fussent malheureuses.»

«...og det er undertrykkingen av ethvert ønske, av nysgjerrigheten på typer av liv som man ikke kjenner, av håpet om å glede nye mennesker, erstattet hos disse kvinnene av en påtatt nedladdenhet, av en kunstig entusiasme, som hadde den ulempen at deres kjedsomhet ble kamuflert som glede og at de hele tiden løy overfor seg selv, to grunner til at de var ulykkelige.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

De menneskene som deltar i sosial konkurranse med det motiv å klatre oppover på en sosial rangstige, vil ganske fort tilegne seg en rolle de ønsker å spille. Denne rollen er laget slik at når de møter mennesker de mener står lavere enn dem selv sosialt – eller for den saks skyld mennesker som står lavere enn det nivået de ønsker å nå – så vil de innta en nedlatende holdning som kjennetegnes ved at de later som de har sett og hørt alt før og ikke lar seg rive med av noen ting. Når de derimot møter folk som står høyere enn dem sosialt, framstår de med tilgjort entusiasme og nøye dosert interesse for det disse menneskene har å fortelle. Dette skuespillet er jo meget utmattende, samtidig som det innebærer at de som driver med dette etter hvert mister kontakten med sin ekte personlighet og de ekte gledene.

«...la garden-party hebdomadaire que sa femme et lui donnaient, dépeuplait l'hôtel d'une grande partie de ses habitants parce qu'un où deux d'entre eux étaient invités à ces fêtes, et parce que les autres, pour ne pas avoir l'air de ne pas l'être, choisissaient ce jour-là pour faire une excursion éloignée.»

«...det ukentlige garden-partyet som hans kone og han ga, avfolket hotellet med en stor del av dets beboere fordi en eller to av dem var invitert til disse festene og fordi de andre, som ikke ønsket at man skulle tro at de ikke var invitert, valgte den dagen for å ta en lengre utflukt.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Når vi har sosiale ambisjoner og deltar i sosiale konkurranser, utvikler vi sosiale strategier. Hovedmotivet bak alle strategiene er å skape bestemte inntrykk i ulike situasjoner, uansett hva realitetene måtte være. Dette gjør oss til skuespillere der vi iscenesetter våre egne liv som om det skulle være et realityshow. De sosiale ambisjonene overskygger andre ambisjoner som ligger nærmere det vår egentlige identitet ville tilsagt. Vi blir slaver av falske bilder på suksess og vi fjerner oss fra den personen vi ville vært om vi var oss selv. Denne distansen vil på lengre sikt skape alvorlig stress fordi vi lever i et kronisk hykleri.

«Comment aurais-je pu croire à une communauté d'origine entre deux noms qui étaient entrés en moi l'un par la porte basse et honteuse de l'expérience, l'autre par la porte d'or de l'imagination?»

«Hvordan kunne jeg ha trodd på en felles opprinnelse for to navn, hvorav det ene var kommet til meg gjennom den lave og skammelige erfaringens dør og den andre gjennom fantasiens gyldne dør?»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

I sine yngre dager var Proust full av beundring for romanens hertug av Guermantes og hans kone, mens han stort sett bare har sarkasmer til overs for Madame de Villeparisis, en eldre, litt tøvete adelig dame. Mens Proust i sin fantasi har bygget opp alle slags strålende bilder av Guermantes-familien (som han på det tidspunkt ennå ikke har møtt), så har han lite til overs for Madame de Villeparisis – som han har møtt og dannet seg et erfaringsbasert bilde av. Når Prousts bestemor sier at hun tror Villeparisis og Guermantes er i familie med hverandre, blir den unge Proust indignert og tenker det som er sitert ovenfor. Erfaring og fantasi er to forskjellige ting, og gjenspeiler et hovedskille i filosofiens verden: skillet mellom empiristene (David Hume) og rasjonalistene (René Descartes).

«...je vis de loin venir dans notre direction la princesse de Luxembourg, à demi appuyée sur une ombrelle de façon à imprimer à son grand et merveilleux corps cette légère inclinaison, à lui faire dessiner cette arabesque si chère aux femmes qui avaient été belles sous l'Empire et qui savaient, les épaules tombantes, le dos remonté, la hanche creuse, la jambe tendue, faire flotter mollement leur corps comme un foulard, autour de l'armature d'une invisible tige inflexible et oblique, qui l'aurait traversé.»

«...jeg så på lang avstand at prinsessen av Luxemburg kom i vår retning, halvveis lent mot en solparaply slik at hennes store og flotte kropp fikk denne lette bøyningen, slik at hennes figur formet seg som denne arabesken som kvinnene under Empire-tiden var så opptatt av og som kunne, med senkede skuldre, hevet rygg, inntrukne hofter, utstrakt ben, få den til å flyte lett som et sjal rundt armaturen til en usynlig, ufleksibel og skjev stilk som hadde gått gjennom den.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

I de «finere» sirkler fantes det på Prousts tid, som i dag, en rekke kompliserte koder man måtte kjenne til hvis man hadde ambisjoner om å gjøre de rette tingene og falle naturlig inn i sirklenes konvensjoner.

Prinsessen av Luxembourgs måte å gå på er blant de mer avanserte eksemplene og selv de anorektiske modellene på dagens cat-walk'er ville hatt trøbbel med å matche dette.

«Cependant la princesse de Luxembourg nous avait tendu la main et, de temps en temps, tout en causant avec la marquise, elle se détournait pour poser de doux regards sur ma grand'mère et moi, avec cet embryon de baiser qu'on ajoute au sourire quand celui-ci s'adresse à un bébé avec sa nounou. Même dans son désir de ne pas avoir l'air de siéger dans une sphère supérieure à la nôtre, elle avait sans doute mal calculé la distance, car, par une erreur de réglage, ses regards s'imprégnèrent d'une telle bonté que je vis approcher le moment où elle nous flatterait de la main comme deux bêtes sympathiques qui eussent passé la tête vers elle, à travers un grillage au Jardin d'Acclimatation.»

«Imidlertid hadde prinsessen av Luxembourg rukket oss hånden og, fra tid til annen, mens hun snakket med markisen, snudde hun seg for å rette søte blikk mot min bestemor og meg, med en antydning til kyss som man legger til smilet når dette retter seg mot en baby og dens barnepike. Selv gjennom sitt ønske om ikke å se ut som om hun befant seg i en sfære som lå over vår, hadde hun nok beregnet avstanden dårlig, for, ved en feil innstilling, var blikket hennes fylt med en slik godhet at jeg så det øyeblikket nærme seg da hun ville klappe oss med hånden som to tiltalende dyr som hadde strukket hodet mot henne gjennom nettingen i dyrehagen.» (Merknad: Jardin d'Acclimatation er en hage i Paris som inkluderer dyrehage.)

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Vårt sosiale spill blir aldri så latterlig og problematisk som når vi forestiller oss at vi befinner oss høyere på den sosiale rangstigen enn dem vi snakker med og vi samtidig ønsker å «late som» vi er på samme nivå som dem. Utgangspunktet, at vi plasserer oss på en sosial rangstige, er allerede ganske håpløst. Når vi i tillegg spiller et skuespill for å late som at vi ikke gjør det, blir det regelrett komisk og patetisk.

«Je reconnaissais ce genre de plaisir qui requiert, il est vrai, un certain travail de la pensée sur elle-même, mais à coté duquel les agréments de la nonchalance qui vous fait renoncer à lui, semblent bien médiocres.»

«Jeg kjente igjen den typen velbehag som fordrer, faktisk, et visst konsentrert tankearbeid, men der behaget ved den nonsjalanse som gjør at du viker tilbake for det, synes veldig middelmådig.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Den kjente forfatteren D.H. Lawrence har sagt: «An effort of pure attention, if you are capable of it, brings its own reward.». Den anstrengelsen som ligger i et konsentrert tankearbeid gir en belønning i form av ny innsikt, nye ideer, og kanskje også svar på vanskelige spørsmål du stiller deg. Det er imidlertid krevende å holde fast ved en tankerekke og konsentrere seg om den til den er bragt fram til sin konklusjon. Vi har altfor lett for å la oss distrahere av innfall, avbrytelser, lyder, multiple mediekanaler som er koblet opp, eller andre impulser. Det er som regel mye behageligere å la seg avbryte. Det krever mindre innsats å la eksterne impulser styre vår oppmerksomhet, vår viljestyrke settes ikke på prøve, vi kan la oss flyte med strømmen av inntrykk og impulser. Vår hang til underholdning er en illustrasjon av dette. Men, som Proust sier i sitatet ovenfor, hvis du først har gjort den innsatsen gir det deg en glede som er mye større enn den du får ved å la de løpende, flyktige inntrykkene styre din tankevirksomhet.

«...plaisir d'avoir extrait de soi-même et amené à la lumière quelque chose qui y était caché dans la pénombre.»

«...gleden ved å ha trukket ut av seg selv og bragt til lyset noe som var skjult der i skyggen.»

(A l'ombre des jeunes fille en fleurs, II)

Proust snakker her om gleden ved refleksjon i stillhet, hvor han får kontakt med egne tanker og ideer. Han sier at når han møter et annet menneske, så blir han helt opptatt av å treng inn i den andres tankeverden og eksistens. Hans eget tankeunivers blir helt utvisket og forsvinner fra hans bevissthet. Dette illustrerer én av mange måter å kommunisere med andre på. Noen mennesker klarer aldri å strekke sin oppmerksomhet over til den andre, de forblir i sin egen verden gjennom hele samtalen. De fleste befinner seg vel et sted i mellom disse ytterpunktene. Prousts sitat viser jo også viktigheten av å finne stillhet og gå inn i seg selv av og til, for å unngå at vi hele tiden lever på andres premisser.

«...ce désir de montrer qu'on est «autant que les autres», cette peur de paraître trop empressé qui lui était en effet vraiment inconnue et qui enlaidit de tant de laideur et de gaucherie la plus sincère amabilité plébéienne.»

«...dette ønsket om å vise at man er «like mye som de andre», denne frykten for å virke for ivrig som faktisk var helt ukjent for ham og som skaper så mye stygghet og klossethet hos den mest oppriktige plebeiske elskverdighet.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Proust snakker om en venn som er vokst opp i en god familie med mye sosial selvtillit og han kontrasterer denne vennens ubesværete sosiale omgangsformer med dem han finner hos folk med sosiale mindreverdighetskomplekser som er veldig opptatt av å vise at de er like gode som alle andre (noe som jo er en selvfølge for vennen og som ikke trenger noen form for markering) og som samtidig bruker mye energi på ikke å virke for ivrige i sine sosiale bestrebelser.

«Alors il voulut s'excuser mais selon le mode qui est justement celui de l'homme mal élevé, lequel est trop heureux en revenant sur ses paroles de trouver une occasion de les aggraver.»

«Da ville han unnskylde seg, men i tråd med den måten som nettopp finnes hos den som er dårlig oppdratt, som med den største glede, når han går tilbake på sine ord, benytter anledningen til forverre saken.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Det å reparere en tabbe er alltid en krevende øvelse. Å be om unnskyldning vil sjelden forverre saken, men problemene oppstår når du vil forklare hvorfor du sa det du sa. Enten vikler du deg inn i løgner og halvsannheter hvis du prøver å få det til å se ut som om du ikke sa det du sa eller så graver du deg dypere ned i tabben hvis du utdyper det du sa. Den beste løsningen er som regel å be om unnskyldning uten ytterligere dikkedarer og ta konsekvensene av tabben, hva de enn måtte være.

«Je m'efforce de tout comprendre et je me garde de rien condamner.»

«Jeg anstrenger meg for å forstå alt og jeg vokter meg for å ikke dømme
noe.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, II)

Klarer vi å holde oss til dette?

«...dans l'état d'esprit où l'on observe, on est très au-dessous du niveau où l'on se trouve quand on crée.»

“...I den mentale tilstand man er når man observerer, er man på et mye lavere nivå enn når man skaper.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Observasjon og betraktning mobiliserer et mye lavere bevissthetsnivå enn når man er i ferd med å skape noe. Konsentrasjonen og sansene mobiliseres helt automatisk og man kan lettere nærme seg det som vi forbinder med inspirasjon. Observasjon er passivt og skapelse er aktivt.

«Il vivait dans le monde des à peu près, où l'on se salue dans le vide, où l'on juge dans le faux. L'inexactitude, l'incompétence, n'y diminue pas l'assurance, au contraire.»

«Han levde i omtrentlighetens verden, hvor man hilser på hverandre ut i luften, hvor man bedømmer feil. Unøyaktigheten, inkompetansen, reduserer ikke selvsikkerheten, tvert i mot.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Proust omtaler faren til sin venn Bloch. Faren har et indirekte forhold til litteratur, gjennom omtale – ikke gjennom egen lesing. Han bedømmer på avstand fra sakene, uten direkte kunnskap om dem. Sin omtrentlighet og uvitenhet kompenserer han for med selvsikkerhet. Han gir seg selv sosial prestisje ved å late som om han ikke har ønsket om å treffe mennesker som han egentlig gjerne skulle vært i kontakt med, men som han ikke har mulighet for å være i kontakt med.

«Même dans les cas où la multiplication des faibles avantages personnels par l'amour propre ne suffirait pas à assurer à chacun la dose de bonheur, supérieure à celle accordé aux autres, qui lui est nécessaire, l'envie est là pour combler la différence. Il est vrai que si l'envie s'exprime en phrases dédaigneuses, il faut traduire: «Je ne veux pas le connaître» par «je ne peut pas le connaître».»

«Selv i de tilfeller hvor økningen i de svake fordelene selvtilfredsheten gir, ikke ville være tilstrekkelige til å gi den enkelte sin dose lykke, større enn den som tilkommer andre, som er nødvendig for ham, så er misunnelsen der for å fylle ut forskjellen. Det er slik at hvis misunnelsen uttrykkes ved nedlatende setninger, så må man oversette: «Jeg ønsker ikke å treffe ham» med «jeg har ikke mulighet for å treffe ham».

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Man kan naturligvis skjule seg bak et skjold av selvtilfredshet, men det skaper i neste omgang behov for en rekke kompenserende handlinger.

Man må bygge opp historier i sin fantasi for å rettferdiggjøre selvtilfredsheten. Man må også bygge opp en fasade man presenterer for sine omgivelser, en fasade som er i samsvar med det bildet selvtilfredsheten forsøker å formidle. Og så må man forsøke å finne en balanse mellom det bildet selvtilfredsheten projiserer til omverdenen og den realiteten som befinner seg bak fasaden og som av og til vil dukke frem i ubevoktede øyeblikk.

«En passant devant le bureau j'adressai un sourire au directeur, et sans l'ombre de dégoût, en receillis un dans sa figure que, depuis que j'étais à Balbec, mon attention comprehensive injectait et transformait peu à peu comme une preparation d'histoire naturelle.»

«Idet jeg gikk forbi kontoret smilte jeg til direktøren og, uten et spor av avsmak, fikk jeg ett i hans ansikt som min forståelsesfulle oppmerksomhet, gjennom tiden jeg hadde vært i Balbec, gradvis hadde gjort om til et naturfagsprosjekt.»

(A l'ombre des jeunes fille en fleur, II)

Etter hvert som Proust hadde lært hotelldirektøren på hotellet i Balbec å kjenne, hadde hans inntrykk beveget seg fra det ukjentes mystikk og merkverdighet til det kjentes banalitet og forutsigbarhet. Proust hadde lært å lese skuespillet i hotelldirektørens ansikt, og direktørens ulike smil var blant de tingene han observerte med naturvitenskapelig kjølighet og analytisk interesse. Direktøren var for Proust blitt en overflatisk person der ansiktsuttrykkene ikke representerte noe som foregikk i dybden av personligheten, men som var et overflatisk spill beregnet på å påvirke hotellgjestenes inntrykk av ham.

«...il appartenait à ce prolétariat moderne qui désire effacer dans le langage la trace du régime de la domesticité.»

“...han tilhørte dette moderne proletariatet som ønsker å fjerne sporene etter tjenerskap I sitt språk.”

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Språket er en viktig del av vår identitet og viser vår kulturelle tilhørighet.

For dem som på Prousts tid hadde en sterk bevissthet knyttet til sin sosiale tilhørighet var det, som i dag, viktig å bruke språket som markør. Den gang var det bare en minoritet som hadde den styrken som skulle til for å vedkjenne seg sin bakgrunn i de dårligst stilte sosiale klassene. Folks ønsker om sosial mobilitet ga seg også uttrykk i forsøk på å kamuflere deres sosiale bakgrunn gjennom å «forfine» sitt språk. Som Prousts sitat viser, så var dette sjelden vellykket. Den som på ujålete vis lot språket fortelle hvor de kom fra, uten forsøk på «pynting», ble som regel møtt med større respekt enn dem som forsøkte seg på kamuflering. Dette er imidlertid noe annet enn de endringer i en persons språk som kommer gradvis og til dels ubevisst gjennom at man befinner seg i et miljø over lengre tid og glir kulturelt og språklig inn i dette miljøet. Bare de som av prinsipielle grunner holder fast ved sin kulturelle og språklige tilhørighet klarer å motvirke en slik utvikling.

«L'effort qu'Elstir faisait pour se dépouiller en présence de la réalité de toutes les notions de son intelligence était d'autant plus admirable que cet homme qui, avant de peindre, se faisait ignorant, oubliait tout par probité, car ce qu'on sait n'est pas à soi, avait justement une intelligence exceptionnellement cultivée.»

«De anstrengelsene som Elstir gjorde for å fjerne all sin intellektuelle bevissthet når han stod foran virkeligheten og før han skulle male gjorde seg uvitende, glemte alt med vilje, fordi det man vet ikke tilhører en selv, var desto mer beundringsverdig ettersom han hadde en eksepsjonelt kultivert intelligens.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Maleren Elstir representerer i Prousts verk en berømt maler. Mange mener Proust har tenkt på Claude Monet når han skrev om Elstir, mens andre mener han representerer James Abbott McNeill Whistler (Elstir er jo delvis et anagram for Whistler). Det interessante ved sitatet er jo at kunstneren, som intellektuelt sett har store kunnskaper og er en avansert tenker, må forsøke å «kvitte seg med» sin intellektuelle bagasje før han begynner å male. Bare da kan han nå inn til sitt følelsesmessige og sanselige jeg, som er den formen for bevissthet han trenger for å ta inn over seg inntrykkene som lyset og naturen gir ham.

«Si un peu de rêve est dangereux, ce qui en guérit, ce n'est pas moins de rêve, mais plus de rêve, mais tout le rêve. Il importe qu'on connaisse entièrement ses rêves pour n'en plus souffrir; ...»

“Om litt drømming er farlig, så vil det som kurerer dette ikke være mindre drømming, men mer drøm, men hele drømmen. Det er viktig at man kjenner sine drømmer fullt ut for ikke å lide av dem; ...»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Undertrykte ønsker og tanker har en tendens til å vokse seg store og dominerende i vår underbevissthet. Hvis vi ikke konfronterer dem med vår bevissthet vil de kunne ta veier som vi ikke har styring over og i neste omgang gi seg utslag i indre konflikter og depresjoner. Dagliglivet vil framstå som traurig og trist, sett i forhold til underbevisshetens dårlig bearbeidete fantasibilder. Det er nødvendig å få fram drømmene på en konkret måte, slik at man kan ta stilling til om man vil gjøre noe for å realisere dem og i så fall hva man vil gjøre. Hvis man beslutter å ikke gjøre noe med dem, men bare la dem være drømmer, så får man fred for dem. Hvis man beslutter at man vil realisere dem, så innebærer det at livet tar en ny retning og da må man være villig til å leve med alle de konsekvensene en slik beslutning innebærer. Å ville realisere drømmen uten å ta konsekvensene fullt ut, ender i fiasko og enda dypere depresjon.

«Au fur et à mesure qu'on descend dans l'échelle sociale, le snobisme s'accroche à des riens qui ne sont peut-être pas plus nuls que les distinctions de l'aristocratie, mais qui plus obscurs, plus particuliers à chacun, surprennent d'avantage.»

«Etter hvert som man går nedover den sosiale rangstigen, heker snobbismen seg opp i ubetydeligheter som kanskje ikke er mer intetsigende enn aristokratiets distinksjoner, men som, mer obskure, mer knyttet til den enkelte person, overrasker i større grad.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Prousts sitat knytter seg til personen Albertine Simonet og Proust sier at hvis han ikke visste bedre ville han ha stavet etternavnet hennes med to n-er. Men det viste seg, etter hvert som han ble bedre kjent med henne, at familien var veldig opptatt av det forhold at navnet skulle staves med én n. Dette var en formuende borgerlig familie som mente at de Simonet-ene som stavet etternavnet med én n, var meget finere enn dem som stavet det med to n-er.

«Mon intelligence jugeait ce plaisir fort peu précieux, depuis qu'il était assuré. Mais en moi la volonté ne partagea pas un instant cette illusion, la volonté qui est le serviteur, persévérant et immuable, de nos personnalités successives, cachée dans l'ombre, dédaignée, inlassablement fidèle, travaillant sans cesse, et sans se soucier de variations de notre moi, à ce qu'il ne manqué jamais du nécessaire. Pendant qu'au moment où va se réaliser un voyage désiré, l'intelligence et la sensibilité commencent à se demander s'il vaut vraiment la peine d'être entrepris, la volonté qui sait que ces maîtres oisifs recommenceraient immédiatement à trouver merveilleux ce voyage, ci celui ci ne pouvait avoir lieu, la volonté les laisse dissenter devant la gare, multiplier les hésitations; mais elle s'occupe de prendre les billets et de nous mettre en wagon pour l'heure du départ. Elle est aussi invariable que l'intelligence et la sensibilité sont changeantes...»

“Min intelligens vurderte denne gleden som svært lite verdifull, etter at den var sikret. Men min vilje delte ikke et øyeblikk denne illusjonen, viljen som er våre suksessive personligheters tjener, standhaftig og ubevegelig, gjemt i skyggen, nedvurdert, uslitemlig trofast, uavlatelig arbeidende, og uten å bry seg om vårt skiftende jeg, for at jeg-et aldri skal mangle det nødvendige. Mens intelligensen og følsomheten, i det øyeblikk hvor en ønsket reise skal realiseres, begynner å spørre seg om den virkelig er verdt bryet å gjennomføre, så lar viljen, som vet at disse uvirksomme herskerne øyeblikkelig ville anse reisen som vidunderlig hvis denne ikke kunne finne sted, dem diskutere foran jernbanestasjonen, fortsette nølingen; men hun konsentrerer seg om å kjøpe billettene og å sørge for at vi kommer inn i vognen før avreisetidspunktet. Hun er like ubevegelig som intelligensen og følsomheten er omskiftelige...»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Ingen kommentar.

«...il ne pouvait jamais «rester sans rien faire» quoiqu'il ne fît d'ailleurs jamais rien.»

“...han klarte aldri å “ikke gjøre noe”, til tross for at han aldri gjorde noe.”

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Ludvig Holbergs «Den stundesløse» dukker jo tydelig opp i bevisstheten gjennom dette sitatet fra Proust. Handlekraft er jo ikke det samme som å virvle opp mye støv rundt seg.

«...nous ne sommes pas comme des bâtiments à qui on peut ajouter des pierres du dehors, mais comme des arbres qui tirent de leur propre sève le noeud suivant de leur tige, l'étage supérieur de leur frondaison.»

«...vi er ikke som bygninger man kan legge til steiner på utenfra, men som trær som trekker egen sevje opp gjennom grenene, til den yrende toppen.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Prousts ord kommer her i forbindelse med refleksjoner rundt viktigheten av ensomhet for å vokse, for å gjøre fremskritt i tenkningen.

Konversasjon med venner gir ikke den samme muligheten til å gå i dybden for å utvikle tankene og seg selv, sier han. Samtidig er han dypt rørt over en god venns vennlige ord til ham, og erkjenner den betydningen disse ordene også har for ham. Men denne betydningen er av en annen karakter og tilhører en annen sfære enn hans higen etter ensomhet for å kunne gjøre fremskritt i sin egen tenkning. Impulsene utenfra må internaliseres gjennom refleksjon før de kan gi utslag i ham selv.

«Le visage humain est vraiment comme celui du Dieu d'une théologie orientale, toute une grappe de visages juxtaposés dans des plans différents et qu'on ne voit pas à la fois.»

«Det menneskelige ansikt er virkelig som det til Guden til en orientalsk teologi, en hel klase med ansikter lagt oppå hverandre i ulike nivåer og som man ikke ser på én gang.»

(A l'ombre des jeunes filles en fleurs, III)

Som ung mann hadde Proust møtt en gruppe unge piker på strandpromenaden i badebyen Balbec. Han fulgte senere opp kontakten og i ovennevnte sitat gjenspeiler han sine opplevelser av hvordan disse unge pikene kunne skifte personlighet og utseende i ulike situasjoner.

Deres utstråling ble helt forskjellig fra gang til gang, avhengig av situasjonen og avhengig av hvem som var til stede og av hvordan relasjonen til Proust forløp. Forskjellene i utstråling var så store at de kunne virke som helt forskjellige personer fra gang til gang.

«Francoise mettait si habilement à profit les quelques instants qu'il passait dans la cuisine, en attendant la réponse de maman, qu'il était bien rare qu'il repâtit sans avoir indestructiblement gravée en lui la certitude que «si nous n'en avons pas c'est que nous n'en voulions pas».»

Francoise utnyttet på en så dyktig måte de få øyeblikkene han var i kjøkkenet, mens han ventet på svar fra min mor, at det var meget sjelden han dro ut igjen uten å ha fått ugjenkallelig innprentet i sin bevissthet at «om vi ikke hadde noen så var det fordi vi ikke ønsket det».»

(Le côté de Guermantes, I)

Francoise er familien Prousts uvurderlige husholdningsansvarlige. Hun var opptatt av skape inntrykk av at familien var velstående og dersom en utenforstående portner eller andre som kom i kontakt med henne observerte at noe manglet i huset, så sørget hun for at inntrykket ikke ble svekket, slik sitatet viser. Francoise identifiserte seg fullt og helt med familien og gikk opp i sin rolle som støttespiller for den av hele sitt hjerte, også når det gjaldt å bygge opp det offentlige inntrykket som ble skapt.

«...ce n'est pas que la richesse sans plus, la richesse sans la vertu, fût aux yeux de Françoise le bien suprême, mais la vertu sans la richesse n'était pas non plus son idéal. La richesse était pour elle comme une condition nécessaire de la vertu, à défaut de laquelle la vertu serait sans mérite et sans charme.»

“...det er ikke at rikdom uten videre, rikdom uten dyd, i Francoises øyne var et overordnet gode, men dyd uten rikdom var heller ikke hennes ideal. Rikdom var for henne en nødvendig betingelse for dyd, da dyden uten den ville være ufortjent og uten sjarm.»

(Le côté de Guermantes, I)

Det gjør jo mye større inntrykk når en rik person er nøktern i sitt forbruk enn når en uformuende person med lav inntekt er nøktern i sitt forbruk. Det er jo vanskelig å si om sistnevntes nøkternhet følger av dydighet eller av nødvendighet, mens førstnevntes nøkternhet stråler på synlig vis i sin dydighet. Folk med «gamle penger» i Norge, hvor nøkternhet jo tidligere hadde høy sosial status, pleide å dra utenlands når de ville bruke pengene sine. Der kunne de nyte livets materielle goder i fred for kritiske moralistiske blikk, fordi ingen visste hvem de var og heller ikke var interessert i å vite noe om dem.

«Les poètes prétendent que nous retrouvons un moment ce que nous avons jadis été en rentrant dans telle maison, dans tel jardin où nous avons vécu jeunes. Ce sont là pèlerinages fort hasardeux et à la suite desquels on compte autant de déceptions que de succès. Les lieux fixes, contemporains d'années différentes, c'est en nous même qu'il vaut mieux les trouver.»

“Poetene påstår at vi gjenfinner for et øyeblikk det vi en gang har vært når vi går inn i det huset, den hagen hvor vi levde da vi var unge. Det dreier seg om svært hasardiøse pilgrimsferder som følge av hvilke vi kan telle like mange skuffelser som suksesser. Faste steder, i tilknytning til forskjellige tidspunkter, finnes best inne i oss selv.»

(Le côté de Guermantes, I)

«Du kan aldri sette din fot to ganger ned i den samme elven.» Dette utsagnet av den antikke naturfilosofen Heraklit fra Efesos forteller oss at omstendighetene rundt en hendelse alltid er unike og at en gjentakelse av hendelsen på en slik måte at alt blir likt, er umulig. Vår mentale tilstand skifter hele tiden og vår oppmerksomhet trekkes hele tiden i skiftende retninger. De fysiske rammene vi befinner oss i skifter egenskaper kontinuerlig; en sky kan komme foran sola, en lyd kan dukke opp i luften, et insekt kommer i vår synsrand. Disse endringene, som i løpet av noen få sekunder vil virke små, blir som kvantesprang i vår mentale opplevelse når det går lang tid mellom de gangene vi gjør «identiske» ting.

«J’y trouvait quelques-uns de ses amis qui dînaient toujours avec lui, nobles, sauf un ou deux roturiers, mais en qui les nobles avaient dès le collège flairé des amis et avec qui ils s’étaient liés volontiers, prouvant ainsi qu’ils n’étaient pas, en principe, hostiles aux bourgeois, fussent-ils républicains, pourvu qu’ils eussent les mains propres et allassent à la messe.»

«Jeg fant der noen av hans venner som alltid spiste middag med ham, aristokrater, unntatt en eller to ikke-adelige, men som aristokratene allerede på videregående skole hadde oppfattet som venner, noe som beviste at de ikke, i prinsippet, var fiendtlig innstilt overfor borgerlige, selv om de skulle være republikanere, så sant de hadde rene hender og gikk til gudstjeneste.»

(Le côté des Guermantes, I)

Den sosiale avstanden mellom aristokrati og borgerskap – svakere stilte lavere sosiale klasser snakker vi ikke engang om – utgjør en kløft, både i Frankrike og i Storbritannia. Det å være vokst opp i aristokratiet innebærer å være blitt bevisstgjort om egen families historie og rolle i den større historien. Det innebærer bevisstheten om at det finnes en gruppe mennesker som gjennom historien har vært bærere av overlegne verdier, holdninger og egenskaper, og at det å tilhøre den gruppen er knyttet til genetisk, sosial og kulturell arv. Det lar seg ikke gjøre å bli integrert i denne gruppen på annen måte enn gjennom å bli født inn i den. Folk fra andre sosiale klasser kan være intelligente, rike, talentfulle og således gjøre seg «fortjent» til å omgås venner i adelskapet. De vil imidlertid aldri bli gitt grunn til å tro at de «blir en av dem». Om ikke annet, så vil de bli avslørt gjennom sin manglende beherskelse av de kulturelle kodene som adelskapet har felles. Samtidig finnes det i aristokratiet en rekke mennesker som passer på å holde regnskap med dem «som er innenfor» og «dem som er utenfor», gjennom Gothaen – adelskalenderen.

«Et comme une idée, continuai-je, est quelque chose qui ne peut participer aux intérêts humains et ne pourrait jouir de leurs avantages, les hommes d'une idée ne sont pas influencés par l'intérêt.»

«Og på samme måte som en idé, fortsatte jeg, er noe som ikke kan delta i menneskelige interesser og ikke vil kunne dra nytte av deres fordeler, er mennesker som er opptatt av en idé ikke under innflytelse av interessene.»

(Le côté de Guermantes, I)

Det å være bevisst på hvilke interesser som styrer dine faktiske handlinger, er en givende tankeprosess. De svarene en slik tankeprosess vil gi deg, kan overraske deg. Du kan tro du er fri og at dine handlinger er bestemt av deg selv. Hvis du analyserer motivene bak dine handlinger, vil du kunne finne at det er andre mennesker som styrer dine valg eller at du treffer dine valg på grunnlag av bestemte typer informasjon du mottar – uten at du har tenkt gjennom hvorfor akkurat den informasjonen styrer dine valg. Burde du oppsøke andre typer informasjon? Vil andre miljøer eller andre mennesker gi grunnlag for andre valg? Er det i så fall interessant å oppsøke disse miljøene eller disse menneskene?

«....tandis que s'avance le sommelier, aussi poussiéreux que ses bouteilles, bancroche et ébloui comme si, venant de la cave, il s'était tordu le pied avant de remonter au jour.»

«....mens vinkelneren nærmer seg, like støvete som sine flasker, sammenbøyd og blendet som om han, på vei opp fra kjelleren, hadde vrikket foten før han kom opp i dagslyset.»

(Le côté de Guermantes, II)

Stemningsbilde fra restaurant!

«C'est que, ce que nous éprouvons, comme nous sommes décidés à toujours le cacher, nous n'avons jamais pensé à la façon dont nous l'exprimerons.»

“Det forholder seg slik at det vi føler, siden vi er fast bestemt på alltid å skjule det, har vi aldri tenkt på hvordan vi skal gi uttrykk for.»

(Le côté de Guermantes, II)

Det vi virkelig føler vil vanligvis passere et filter i vår bevissthet før det finner veien ut av munnen vår i form av språklige formuleringer. Da vil uttrykket som følelsene våre får være formet av vårt ordforråd, av hva vi vil vedkjenne oss åpent av våre følelser og vår sinnstemning i det øyeblikket vi gir uttrykk for følelsene. Hvis vi, som Prousts sitat forteller, er kommet i skade for å gi uttrykk for våre følelser i en situasjon hvor det ikke var vår mening å si noe i det hele tatt, så vil det filteret om hva vi vil vedkjenne oss være delvis satt ut av spill og ordforrådet og sinnstemningen vil til sammen kunne skape en ganske forvirret, sårende eller avslørende uttalelse. Den situasjonen Proust henviser til er en situasjon hvor han i en salong ønsker å gi uttrykk for egen beskjedenhets gjennom å si at han føler seg vel i selskap med en person han henvender seg til. Han formulerer seg på en slik måte at den andre tror han nedvurderer ham, og da er helvete løs.

«...de cette même désapprobation que le respect de Mme de Guermantes pour sa tante l'eût empêché d'exprimer, mais enfin qu'elle eût éprouvée si elle eût constaté sur les fauteuils au lieu de notre présence celle d'une tache de graisse ou d'une couche de poussière.»

«...med den samme misbilligelse som fru de Guermantes av respekt for sin tante ikke kunne gi uttrykk for, men som hun hadde følt om hun, i stedet for vår tilstedeværelse i stolene, hadde konstatert en fettflekk eller et lag med støv på dem.»

(Le côté de Guermantes, II)

Fru de Guermantes er hertuginne og Proust viser gjennom dette sitatet hvilken avgrunn av en sosial avstand det i hennes øyne er mellom henne og «vanlige» mennesker. Fru de Guermantes klarer gjennom sin mimikk å få Proust til å forstå at hun anser ham og den andre han sitter i lag med som noe ubetydelig og litt plagsomt å støte på i sosial sammenheng, som om de skulle være støv eller en fettflekk på møblene. Proust observerer med et skarpt øye, men er ikke imponert og lar ikke dette gå inn på seg.

Da Proust senere publiserte sine bøker, var det mange i de «finere» kretser som ble fornærmet over hans gjennomtrengende observasjoner som nærmest røntgenfotograferte adelskapets ulike adferdsmønstre, deriblant de mer fjollete.

«Puis le genre d'esprit Mérimée et Meilhac et Halévy, qui était le sien, la portait, par contraste avec le sentimentalisme verbal d'une époque antérieure, à un genre de conversation qui rejette tout ce qui est grandes phrases et expression de sentiments élevés, et faisait qu'elle mettait une sorte d'élégance quand elle était avec un poète ou un musicien à ne parler que des plats qu'on mangeait ou de la partie de cartes qu'on allait faire. Cette abstention avait, pour un tiers peu au courant, quelque chose de troublant qui allait jusqu'au mystère.»

“Og den typen Merimée og Meilhac og Halévy-åndelighet som hun hadde, drev henne, i kontrast til den verbale sentimentalismen fra en tidligere tid, i retning av en type konversasjon som forkaster alt som er store ord og uttrykk for høytravende følelser og gjorde at hun la en viss eleganse i, når hun var med en poet eller en musiker, å bare snakke om maten de spiste eller kortspillet de skulle spille etterpå. Denne tilbakeholdenheten hadde, for en tredjepart som kjente lite til dette, noe forvirrende som grenset opp mot et mysterium.»

(Le côté de Guermantes, II)

Fru de Guermantes var en dreven sosial spiller som var svært opptatt av å framstå som avansert og ukonvensjonell. Hun ønsket å utvikle sine egne koder for oppførsel i sosiale sammenhenger, der nøkkelen var å holde gode kontakter med kunstmiljøene for å sikre tilgang på originale tenkemåter, samtidig som hun ikke utfordret de grunnleggende

spillereglene hos adelskapet så mye at hun risikerte å bli marginalisert. Hun navigerte trygt innenfor adelskapets rammer når det gjaldt hennes diskrete forakt for de ikke-adelige, solide kunnskaper om hva man gjør og ikke gjør og respekt for de viktigste sosiale kodene i hennes stand. Hun var særlig opptatt av å framstå som litt uforutsigbar og litt dristig i intellektuell forstand, slik at hennes omgangsvenner i adelen alltid lurte på hva hun kunne finne på. Det skapte en nysgjerrighet og en skjult begeistring blant hennes venninner som hun dyrket bevisst.

«..., et les repas du milieu Guermantes faisaient alors penser à ces heures que des amoureux timides passent souvent ensemble à parler de banalités jusqu'au moment de se quitter, et sans que, soit timidité, pudeur, ou maladresse, le grand secret qu'ils seraient plus heureux d'avouer ait pu jamais passer de leur coeur à leur lèvres.»

«...og måltidene i miljøet til Guermantes fikk en da til å tenke på disse timene som sjenerte forelskede ofte tilbringer sammen med å snakke om banaliteter helt til de skal forlate hverandre, uten at, på grunn av enten sjenerthet, blyghet eller klossethet, den store hemmeligheten de ville vært glade for å innrømme fikk anledning til å bevege seg fra deres hjerter til deres lepper.»

(Le côté de Guermantes, II)

Hos hertugen og hertuginnen av Guermantes, som hos flere andre blant de finere adelige, var det god tone under måltider å ikke gå inn i samtaler om seriøse temaer. Proust refererer her til en middag hvor en venn av Guermantes var blitt invitert spesielt med tanke på å møte en kjent poet. Vennen gledet seg til å høre samtalen mellom fru de Guermantes og poeten. Fru de Guermantes snakket bare om været og om maten og ingen av gjestene var i nærheten av å snakke om poesi med poeten. Vennen var frustrert og forvirret. Hvorfor var han blitt invitert, når det ikke ble noe snakk om poesi? Dette var blant de sosiale kodene man måtte kjenne til hvis man ble invitert til de Guermantes.

«...., j'avais peine à retrouver dans le beau visage, trop humain de Mme de Guermantes, l'inconnu de son nom, je pensai du moins que, quand elle parlerait, sa causerie, profonde, mystérieuse, aurait une étrangeté de tapisserie médiéval, de vitrail gothique.»

«...., jeg hadde vanskeligheter med å gjenfinne, i det vakre, for menneskelige, ansiktet til fru de Guermantes, det ukjente ved hennes navn, jeg tenkte i det minste at, når hun snakket, ville hennes konversasjon, dyp, mystisk, være merkelig som et middelaldersk veggteppe, et gotisk vindusmaleri.»

(Le côté de Guermantes, II)

For Proust hadde navnet de Guermantes, lenge før han traff hertugen og hertuginnen, hatt en aura av mystikk og vakkert gammelt landskap knyttet til de store og staselige eiendommene de hadde i nærheten av der Proust ofte ferierte (Combray). Han hadde i sin livlige fantasi bygget opp et bilde av opphøyethet og mystikk som han innhyllet fru de Guermantes i. Når han så senere traff henne i sosiale sammenhenger, opplevde han kontrasten mellom det opphøyde, mystiske bildet han hadde dannet seg og den normale menneskelighet som heller ikke fru de Guermantes – til tross for sine diskrete og raffinerte forsøk på å heve seg over det – kunne unngå å framstå med.

«C'est la seule personne que j'aie envie de connaître, ajouta la duchesse en qui on pouvait toujours, comme au moment d'une marée spirituelle, voir le flux d'une curiosité à l'égard des intellectuels célèbres croiser en route le flux du snobisme aristocratique. Cela me ferait un plaisir!»

«Det er det eneste mennesket jeg ønsker å bli kjent med, så i tillegg hertuginnen, i hvem man alltid kunne, som i et øyeblikk av åndelig flo, se strømmen av en nysgjerrighet rettet mot berømte intellektuelle underveis krysse strømmen av aristokratisk snobberi. Det ville være meg en stor glede!»

(Le côté de Guermantes, II)

Hertuginnen av Guermantes er svært opptatt av å framstå som en avansert intellektuell, noe som ville gi henne en egen aura i hennes høyadelige kretser. Hun navigerer hele tiden i et sosialt landskap der adelens sosiale spilleregler følges med pinlig nøyaktighet, samtidig som hun forsøker å gi inntrykk av at hun ikke er opptatt av disse reglene, men trives best i åndelighetens ukonvensjonelle verden. Proust, på sin side, er på denne tiden meget opptatt av å bli sosialt akseptert av hertuginnen og han er irritert på seg selv fordi han ikke hilste på denne personen (forfatteren Bergotte) i foajeen på teateret forrige kveld. Da kunne hertuginnen sett at han var en bekjent av denne forfatteren og dermed kunne kanskje Proust ha blitt invitert inn i losjen hennes etter pausen!

«Me le présenter! Mais il faut que vous ayez bien peu le sentiment des valeurs! On ne me connaît pas si facilement que ça. Dans le cas actuel l'inconvenance serait double à cause de la juvénilité du présentateur et de l'indignité du présenté.»

“Presentere ham for meg! Men da må De i veldig liten grad ha sans for verdiane! Man blir ikke så lett kjent med meg. I dette tilfellet ville det være dobbelt upassende på grunn av presentatørens unge alder og den presentertes manglende verdighet.»

(Le côté de Guermantes, II)

Adelens sosiale spilleregler er usynlige, men jernharde. Adelen beskytter sine privilegier, hvorav den sosiale eksklusivitet er et av de viktigste. Den sosiale eksklusivitet fungerer som et ugjennomtrengelig gjerde der de som er innenfor passer godt på at ingen slipper inn, med mindre de kan bidra til å styrke adelens glans og mystikk. Folk som er offentlig kjent for såkalte høyverdige aktiviteter vil få lov til å slippe midlertidig inn, så lenge de har noe viktig å tilføre dem som er innenfor. Den dagen de ikke representerer en merverdi for de eksklusive, vil de umerkelig bli skjøvet utenfor igjen. Bare de som har blått blod, eller penger nok til å underholde en med blått blod, har varig medlemskap i kretsen.

«"Probablement les temps de vent réussissent à vous faire dormir là où échoueraient les plus puissants hypnotiques – Au contraire, Monsieur, le vent m'empêche absolument de dormir". Mais les médecins sont susceptibles. "Ach!" murmura du Boulbon en fronçant les sourcils, comme si on lui avait marché sur le pied et si les insomnies de ma grand'mère par les nuits de tempête étaient pour lui une injure personnelle. Il n'avait pas tout de même trop d'amour propre, et comme en tant qu'"esprit supérieur" il croyait de son devoir de ne pas ajouter foi à la médecine, il reprit vite sa sérénité philosophique."

""Sannsynligvis vil De i tider med vind kunne finne søvn der hvor selv de kraftigste sovemidler ville feile – Tvert i mot, doktor, vinden hindrer meg absolutt i å sove.» Men legene er hårsåre. «Uff!» mumlet du Boulbon og rynket øyenbrynene, som om man hadde tråkket han på foten og min bestemors søvnløshet på stormfulle netter for ham var en personlig fornærmelse. Han hadde imidlertid ikke for mye stolthet, og da han som «høyerestående vesen» så det som en plikt å ikke tro på medisinen, gjenfant han raskt sin filosofiske ro.»

(Le côté de Guermantes, II)

Doktor du Boulbon er jo ikke den første vitenskapsmann som blir fornærmet når de faktiske observasjonene ikke stemmer med hans virkelighetsforståelse. Det finnes jo dessverre flere eksempler på vitenskapsmenn som forfalsker observasjonsdata for å få «virkeligheten» til å stemme med det de ønsker å bevise. Folks vilje til å bevise noe er ofte sterkere enn viljen til å søke etter sannhet, noe vi også ser jevnlig i medienes forhold til søken etter sannhet.

«Ma grand'mère refusait net de se laisser examiner. Et nous, gênés pour le praticien qui s'était dérangé inutilement, nous déférâmes au désir qu'il exprima de visiter nos nez respectifs, lesquels n'avaient rien. Il prétendait que si, et que migraine ou colique, maladie de coeur ou diabète, c'est une maladie de nez mal comprise.»

“Min bestemor nektet plent å la seg undersøke. Og vi, beklemt over at legen hadde kommet til ingen nytte, ga etter for hans ønske om å undersøke våre neser, som ikke feilet noe. Han påstod at jo, og at migréne eller kolikk, hjertesykdom eller diabetes, var dårlig forståtte nesesykdommer.»

(Le côté de Guermantes, II)

Vår frykt for å være ubehagelige mot folk får oss til å gjøre de rareste ting. Og profesjonelle menneskers behov for å få alt mellom himmel og jord til å passe inn i deres egne tankeskjemaer lager forskrudde virkelighetsbilder. Begge deler dreier seg kanskje om personlig mot: i det ene tilfelle motet til å stå for det man mener, selv om det kan være ubehagelig for dem man står overfor; i det andre tilfelle motet til å innrømme at det er mye man ikke vet.

«Mais il avait encore dans les jambes tout le reste des saluts et révérences à reculons qu'on l'avait empêché de mener à leur fin et se rendait d'ailleurs si peu compte de ce que c'était le chagrin de maman, qu'il demanda, la veille de l'enterrement, si je n'essayait pas de la distraire.»

«Men han hadde fortsatt i beina hele resten av høflighetspiruettene som man hadde hindret ham i å fullføre og oppfattet i så liten grad hvilken sorg mamma hadde, at han spurte, dagen før begravelsen, om jeg ikke hadde forsøkt å distrahere henne.»

(Le côté de Guermantes, II)

Hertugen av Guermantes er meget opptatt av etikette, blant annet at hvis du har startet en korrekt piruett, så må den fullføres på riktig vis. Å ikke fullføre på riktig vis, vil være et stygt brudd på etiketten og kan i neste omgang føre til at du mister anseelse i de toneangivende kretser. Adelens sosiale koder fungerer som et jernkorsett som du ikke kan bryte ut av hvis du vil være «innenfor». Det innebærer blant annet at hvis de sosiale kodene går på tvers av normal empati og medmenneskelighet, så er det empatien og medmenneskeligheten som må vike.

«De toute évidence, quand j'avais connu Albertine, le mot de «mousmé» lui était inconnu. Il est vraisemblable que, si les choses eussent suivi leur cours normal, elle ne l'eût jamais appris, et je n'y aurais vu pour ma part aucun inconvénient car nul n'est plus horripilant. A l'entendre on se sent le même mal de dents que si on a mis un gros morceau de glace dans la bouche.»

“Det er åpenbart at, da jeg ble kjent med Albertine, var hun ukjent med ordet «mousmé». Det er sannsynlig at, hvis ting hadde gått sin normale gang, så hadde hun aldri lært det, og jeg ville for min del ikke ha sett noen ulempe med det, for ikke noe er mer irriterende. Når jeg hører det føler jeg det samme ubehaget i tennene som om man har puttet en stor isbit i munnen.»

(Le côté de Guermantes, II)

Albertine bruker et ord hun ikke har noe normalt forhold til. Hun er tiltrukket av det fordi hun liker lyden, fordi det er spesielt og fordi det gir henne en aura av eksklusivitet å bruke det. Proust misliker hennes bruk av det intenst, fordi det ikke passer med Albertines personlighet og ordforråd ellers.

«Il faisait partie d'un groupe aristocratique pour qui l'exercice de l'impertinence, même à l'égard de la noblesse quand elle n'était pas de tout premier rang, semblait être la seule occupation....La jeunesse une fois passée, il est rare qu'on reste confiné dans l'insolence. On avait cru qu'elle seule existait, on découvre tout d'un coup, si prince qu'on soit, qu'il y a aussi la musique, la littérature, voire la députation. L'ordre des valeurs humaines s'en trouvera modifié, et on entre en conversation avec les gens qu'on foudroyait du regard autrefois. Bonne chance à ceux de ces gens-là qui ont eu la patience d'attendre et de qui le caractère est assez bien fait – si l'on doit ainsi dire – pour qu'ils éprouvent du plaisir à recevoir vers la quarantaine la bonne grâce et l'accueil qu'on leur avait sèchement refusés à vingt ans.»

“Han var del av en aristokratisk gruppe for hvem uforskammetheten, selv overfor adelige når de ikke var av høyeste orden, så ut til å være den eneste aktiviteten.....Etter at ungdommen er forbi er det sjelden at man forblir innkapslet i uforskammetheten. Man trodde at den var det eneste som gjaldt, man oppdager plutselig, hvor mye prins man enn er, at det også finnes musikk, litteratur, og til og med tillitsverv. Hierarkiet av menneskelige verdier blir endret, og man begynner å snakke med personer som man før så lynende hardt på. Lykke til for dem av disse som hadde tålmodighet til å vente og som har god nok karakter – om man bør si det slik – til at de finner glede i å ta imot i førtiårene vennlighet og mottakelse som man bryskt hadde nektet dem i tyveårene.»

(Le côté de Guermantes, III)

Ungdommens holdninger er et forsterket speilbilde av deres foreldres holdninger. Mens de eldre i aristokratiet bruker subtile måter for å formidle sin følelse av overlegenhet og sine metoder for å opptre ekskluderende, har de unge sin naturlige mangel på subtilitet og sine naturlig tilspissete måter å uttrykke seg på. Dette pågår inntil de utvikler sin selvstendighet og sin bevissthet om egen identitet, noe som tar lang tid for noen og kortere tid for andre. Når de modnes angres de mye på alt det idiotiske og ubetenksomme de kunne finne på å gjøre mot andre, ofte med store skadevirkninger for dem det gikk utover. Noen av ofrene er beredt på å tilgi, mens andre aldri glemmer og aldri tilgir.

«...., situé à l'entrée obscure de la région où les Guermantes jugeaient, ce génie vigilant empêchait les Guermantes de trouver l'homme intelligent ou de trouver la femme charmante s'ils n'avaient pas de valeur mondaine, actuelle ou future.»

«...., tilstede ved den obskure inngangen til området hvor hertugen og hertuginnen av Guermantes vurderte en person, hindret denne aktive ånden hertugen og hertuginnen i å anse mannen for intelligent eller kvinnen for sjarmerende hvis de ikke hadde mondén verdi, i nåtid eller i framtid.»

(Le côté de Guermantes, III)

Hertugen og hertuginnen hadde en aktiv sosial radar som øyeblikkelig sorterte mennesker etter om de passet inn i deres adelige kretser eller ikke. Det var i seg selv ikke nok å være sosialt attraktiv gjennom gnistrende intelligens, skjønnhet, eller sjarmer. Du måtte også – på én eller annen måte – kunne utgjøre et aktivum i hertugen eller hertuginnens salonger om du ble invitert dit. Din mondéne verdi ble målt enten gjennom din grad av adelighet eller gjennom hvordan din intelligens eller skjønnhet ville kunne bidra til å heve salongens verdighet eller underholdningsverdi. Hertugens og hertuginnens magiske «ånd» arbeidet utrettelig for å sikre at ingen uverdige fikk innpass i deres salonger.

Det er for øvrig interessant å konstatere at Proust assosierer menns attraktivitet med intelligens og kvinners attraktivitet med skjønnhet. I så måte gjenspeiler han jo sin samtid. Men Proust var jo homoseksuell, så hans omtale av kvinner kunne også fungere som kamuflasje av hva han egentlig var tiltrukket av – selv om han utvilsomt også beundret kvinners skjønnhet, men da kanskje mer slik moteskaper gjør det.

«Celles-ci cependant faisaient devant l'Altesse debout une reverence qui allait jusqu'à la gémuflexion, de manière à mettre leurs lèvres à la hauteur de la belle main qui pendait très bas et à la baiser. Mais à ce moment la princesse, de même que si elle eût chaque fois été surprise par un protocole qu'elle connaissait pourtant très bien, relevait l'agenouillée comme de vive force avec une grâce et une douceur sans égales, et l'embrassait sur les joues. Grâce et douceur qui avaient pour condition, dira-t-on, l'humilité avec laquelle l'arrivante pliait le genou.»

“Disse gjorde imidlertid foran den oppreiste Høyheten en ærbødig hilsen som strakte seg helt til bøyning av knær, slik at de kom så lavt ned at deres lepper kunne kysse den vakre hånden som hang lavt. Men i samme øyeblikk løftet prinsessen, som om hun hver gang var overrasket av en protokoll som hun kjente meget godt, den nedbøyde aktivt opp med en eleganse og mykhet uten like, og kysset henne på kinnene. Eleganse og mykhet som hadde som betingelse, kan man si, den ydmykhet med hvilken den ankomne bøyde kneet.»

(Le côté de Guermantes, III)

Hvis du kjenner de sosiale spillereglene og etiketten, og vet hvor du befinner deg i hierarkiet og kjenner din plass i sosiale sammenhenger, slik at du kan vise dem som står over deg den nødvendige og korrekte atferd når du møter dem, ja, da kan du håpe på å bli møtt med velvilje.

Velviljen vil være mer overbærende jo lenger ned på hierarkiet du befinner deg. Om du oppsøker en nærhet eller forutsetter et likeverd som ikke tilligger din rang, vil du raskt og kontant bli satt på plass.

«Ce qui justifiait du reste pleinement la curiosité ravie que la princesse de Parme apportait chez la duchesse, c'était cet élément comique, dangereux, excitant, où la princesse se plongeait avec une sorte de crainte, de saisissement et de délices (comme au bord de la mer dans un de ces «bains de vagues» dont les guides baigneurs signalent le péril, tout simplement parce qu'aucun d'eux ne sait nager), d'où elle sortait tonifiée, heureuse, rajeunie, et qu'on appelait l'esprit des Guermantes.»

«Det som for øvrig fullt ut rettferdiggjorde den begeistrede nysgjerrighet prinsessen av Parma bragte med seg til hertuginnen, var dette komiske, farlige, opphissende elementet som prinsessen kastet seg inn i med en slags angst, anspenhet og fryd (som ved sjøen i et av disse «bølgebadene» som badevaktene varsler om farene ved, fordi ingen av dem selv kan svømme), og kom ut av forfrisket, lykkelig, forynget, og som man kalte Guermantes-ånden.»

(Le côté de Guermantes, III)

Prinsessen av Parma var ikke spesielt oppvakt, og hun følte seg alltid litt usikker hos hertuginnen av Guermantes, fordi hertuginnen i sine salonger dyrket en litt avansert og ukonvensjonell intellektualitet (etter aristokratiets neddempete målestokk). Prinsessen av Parma forstod ikke alltid hva som ble sagt, men hun syntes det var veldig spennende, for de tingene hun forstod var ofte litt i ytterkanten av hva som var aksepterte tanker og idéer. Hun hadde følelsen av å være med på noe litt uskikkelig, noe spesielt, men som likevel ikke gikk utover hva hennes oppdragelse kunne godta.

«...dans les corps fortement constitués, où d'ailleurs la rigueur des préjugés n'est que la rançon de la plus belle intégrité, des idées morales les plus élevées, qui fléchissent dans des milieux plus tolérants, plus libres et bien vite dissolus, un professeur, dans sa robe rouge en satin écarlate doublé d'hermine comme celle d'un Doge (c'est à dire un duc) de Venise enfermé dans le palais ducal, était aussi vertueux, aussi attaché à de nobles principes, mais aussi impitoyable pour tout élément étranger, que cet autre duc, excellent mais terrible qu'était M. de Saint-Simon.»

«.....i korps med sterk oppbygning, hvor for øvrig stivheten i fordommene er prisen for den flotteste integritet, de høyeste moralske idéene, som mykes opp i mer tolerante, friere miljøer som løser seg raskt opp, var en professor, i sin røde kappe med fiolett sateng med hermelinsfôr, som den til en Doge (altså en hertug) av Venedig lukket inne i hertugpalasset, like dydig, like knyttet til verdige prinsipper, men like nådeløs overfor ethvert fremmedelement som denne andre hertugen, glimrende men nådeløse M. de Saint-simon.»

(Le côté de Guermantes, III)

Lukkete miljøer med lange tradisjoner utvikler en rekke «etablerte sannheter» som de ikke er innstilt på å diskutere. Sammen med disse etablerte sannhetene utvikler disse miljøene en egen stolthet, følelse av integritet og av høy moral som skaper en selvsikkerhet som ligger der som en forsvarsmur mot angrep fra annerledes tenkende. De står i kontrast til mer åpne, tolerante miljøer som dannes og oppløses raskt, der man er mer innstilt på å stille spørsmål ved egne tanker og fordommer.

«Mme de Guermantes était elle-même beaucoup moins avancée qu'elle ne le croyait. Mais il suffisait qu'elle le fût plus que Mme de Parme pour stupéfier celle-ci, et comme chaque generation de critiques se borne à prendre le contrepied des vérités admises par leurs prédécesseurs, elle n'avait qu'à dire que Flaubert, cet ennemi des bourgeois, était avant tout un bourgeois, ou qu'il y avait beaucoup de musique italienne dans Wagner, pour procurer à la princesse, au prix d'un surménage toujours nouveau, comme quelqu'un qui nage dans la tempête, des horizons qui lui paraissaient inouïs et lui restaient confus.»

“Fru de Guermantes var selv mye mindre avansert enn hun trodde. Men det var tilstrekkelig at hun var det mer enn fru de Parma for å forbløffe henne, og, i likhet med hver generasjon av kritikere som nøyer seg med å ta motsatsen til forrige generasjons aksepterte sannheter, trengte hun bare å si at Flaubert, denne fienden av borgerskapet, først og fremst var borgerlig, eller at det var mye italiensk musikk i Wagner, for å gi prinsessen, til stadig nye overanstrengelser for henne, som når noen svømmer i stormen, horisonter som for henne virket utrolige og forble forvirrende for henne.»

(Le côté de Guermantes, III)

Hertuginnen av Guermantes elsket å forvirre prinsessen av Parma med paradokser og andre forsøk på originale vinklinger av kjente forhold. Prinsessen av Parma var ikke spesielt rask i hodet og samtidig godtroende og full av beundring for hertuginnens levende intellekt. Gjennom sin beundring var hun blant dem som spredde hertuginnens renommé som ukonvensjonell og frisk tenker, noe hertuginnen var veldig opptatt av å framstå som.

«.....l'impuissance où on est de trouver du plaisir quand on se contente de le chercher.»

“...vår manglende evne til å finne glede når vi begrenser oss til å lete etter den.”

(Le côté de Guermantes, III)

Det er et paradoks at så mange er opptatt å jakte på lykken eller gleden. Lykken er ikke noe som finnes i seg selv og som man kan finne ved å lete etter den. Lykken er noe man finner som et resultat av at man leter etter noe annet. Den er en bivirkning av andre aktiviteter. Hvis du samler på sjeldne mynter og plutselig kommer over en spesiell mynt på et loppemarked, så blir du glad og får en stor lykkefølelse. Hvis du bedriver en sosial aktivitet på et sted og der treffer en person som du blir forelsket i, så blir du lykkelig. Det er uhyre sjelden at de som «går på byen» for å finne kjærligheten finner den der.

«C'est démodé? Dit la princesse de Parme avec le léger saisissement que lui causait cette vague nouvelle à laquelle elle ne s'attendait pas, bien qu'elle sût que la conversation de la duchesse de Guermantes lui réservât toujours des chocs successifs et délicieux, cet essoufflant effroi, cette sainte fatigue après lesquels elle pensait instinctivement à la nécessité de prendre un bain de pieds dans une cabine et de marcher vite pour «faire la réaction».»

«Er det gått av moten? Sa prinsessen av Parma med det rykket i kroppen som denne uklare nyheten skapte, en nyhet hun ikke ventet, selv om hun visste at konversasjonen til hertuginnen av Guermantes alltid ga henne gjentatte og herlige sjokk, denne anstrengende skrekken, den store utmattelsen som hos henne gjorde at hun etterpå instinktivt tenkte på nødvendigheten av å ta et fotbad i et avlukke og gå fort for å «få ut reaksjonen».»

(Le côté de Guermantes, III)

Prinsessen av Parma, som ikke klarte å følge med på hertuginnens intellektuelle sprang mer enn kort tid av gangen, men som elsket de mentale «sjokkene» og tankemessige utfordringene konversasjonen med henne skapte, trengte å avreagere etterpå for å finne fram til sine fulle fem. Hun var det perfekte publikum for hertuginnen, som levde og åndet for sin status som avansert intellektuell. Denne statusen var ikke vanskelig å oppnå i de adelige kretsene, hvor tankemønsteret var meget satt og konvensjonelt, og hvor det ikke var velsett å gå for langt utenfor de korrekte tanker. Hertuginnen mestret spillet perfekt, fordi hun meget godt visste hvor yttergrensene for akseptert oppførsel lå, samtidig som hun klarte å skape inntrykk av at hun utfordret disse grensene. Det var disse utfordringene som prinsessen av Parma fikk slike frydefulle opplevelser av.

«»Elle n'est pas très forte», me dit le duc, «et puis il ne lui faut pas trop de libations, je la crois légèrement sous l'influence de Bacchus.» En réalité Mme de Varambon n'avait bu que de l'eau, mais le duc aimait placer ses locutions favorites.»

“”Hun er ikke særlig skarp”, sa hertugen til meg, “og dessuten skal hun ikke ha for mye å drikke, jeg tror hun er under innflytelse av Bacchus.” I virkeligheten hadde fru de Varambon bare drukket vann, men hertugen likte å plassere inn sine favorittuttrykk.»

(Le côté de Guermantes, III)

Hertugen av Guermantes var, i likhet med sin kone, meget selvbevisst og snobbete. I tillegg ønsket han, også som sin kone, å framstå som intellektuell og begavet. Dette var egentlig mer enn han i realiteten var, så det førte til en del anstrengelser fra hans side når han opptrådte i sosiale sammenhenger. Disse anstrengelsene framstod for en skarp observatør som Proust som forholdsvis amatørmessige.

«Agréablement bousculée jusqu'ici, au cours du bain d'esprit, un bain agité pour elle, qu'elle prenait ce soir, et qu'elle jugeait devoir lui être particulièrement salutaire, se laissant porter par les paradoxes qui déferlaient l'un après l'autre, devant celui-ci plus énorme que les autres, la princesse de Parme sauta par peur d'être renversée.»

«Behagelig rystet inntil nå under det åndelige badet, et oppskakende bad for henne, som hun tok i kveld, og som hun vurderte til å bli særlig godt for henne, gjennom å bli båret fram av paradoksene som kom det ene etter det andre, med dette siste større enn de andre, skvatt prinsessen til av redsel for å bli veltet.»

(Le côté de Guermantes, III)

Prinsessen av Parmas enkle sjelsliv gjorde henne til en velkommen gjest under hertuginnen av Guermantes sine selskaper. Hun var et viktig publikum for hertuginnen, fordi hun til stadighet lot seg ryste av alle de høytflyvende og ukonvensjonelle tankene som hertuginnen anså at hun hadde. Prinsessen fungerte for hertuginnen som en bekreftelse på at hun var original og fascinerende, noe hun neppe ville opplevd hvis Proust hadde vært alene om å være hennes publikum. Overfor dem som var i tvil om hertuginnens originalitet og intelligens, fungerte prinsessen uten å vite det som en katalysator for de andre gjestenes beundring for hertuginnen.

«...à l'accent, au choix des mots on sentait que le fond de conversation de la duchesse venait directement de Guermandes. Par là, la duchesse différait profondément de son neveu Saint-Loup, envahi par tant d'idées et d'expressions nouvelles; il est difficile, quand on est troublé par les idées de Kant et la nostalgie de Baudelaire, d'écrire le français exquis d'Henri IV, de sorte que la pureté même du langage de la duchesse était un signe de limitation, et qu'en elle, et l'intelligence et la sensibilité étaient restés fermés à toutes les nouveautés.»

“...gjennom aksenten, valgene av ord følte man at grunnlaget i hertuginnens konversasjon kom direkte fra Guermandes. Derigjennom var hun dypt forskjellig fra sin nevø Saint-Loup som var invadert av så mange nye idéer og uttrykk; det er vanskelig, når man er berørt av Kants idéer og Baudelaires nostalgi, å skrive Henrik IVs raffinerte fransk, mens hertuginnens språklige renhet var et tegn på begrensning, i henne hadde både intelligensen og følsomheten forblitt lukket for alle nye tendenser.»

(Le côté de Guermandes, III)

Hertuginnen av Guermandes var et godt eksempel på hvordan adelens opptatthet av form kunne slå ut på den intellektuelle utviklingen. Å snakke «riktig», å bruke «korrekte» ord, var et overordnet hensyn, et absolutt krav i mondéne sammenhenger, dersom man ville bli respektert. Dette utgangspunktet skapte en tvangstrøye som gjorde det vanskelig å åpne sinnet for nye idéer og tanker, dersom disse stilte andre krav til språkbruk, ord, vendinger og «korrekthet». I denne verden kunne det være mange ting «man ikke snakket om»; og om man snakket om dem, så kunne man bare snakke om dem på bestemte måter.

«Là encore l'esprit de Mme de Guermantes me plaisait justement par ce qu'il excluait (et qui composait précisément la matière de ma propre pensée) et tout ce qu'à cause de cela même il avait pu conserver, cette séduisante vigueur des corps souples qu'aucune épuisante réflexion, nul souci moral ou trouble nerveux n'ont altérée.»

«Der også gledet fur Guermantes sin ånd meg gjennom det den utelukket (og som nettopp bestod av min egen tenknings materie) og alt det som den av den grunn hadde kunnet bevare, denne betagende vigør hos de myke kroppene som ingen anstrengende refleksjon, ingen moralsk bekymring eller nervøs plage hadde påvirket.»

(Le côté de Guermantes, III)

Denne bekymringsløsheten hos hertuginnen av Guermantes som man kan finne hos personer som ikke stiller spørsmål ved sin egen situasjon, som ikke har noen former for økonomiske bekymringer og som anser menneskenes plass i samfunnet som noe statisk og gudegitt, hadde frambragt en personlighetstype som bar med seg alle tradisjoner som den naturligste ting av verden og som ikke så noen grunn til å rokke ved disse. Slik sett var hun et levende sosiologisk museum, til tross for sin oppfatning av seg selv som en avansert intellektuell person. Proust befinner seg nettopp i en verden hvor alle temaer, små som store, er gjenstand for kritisk observasjon og analyse. Han er en direkte motpol til henne, og det fascinerer ham å observere henne.

«Chacun des convives du dîner, affublant le nom mystérieux sous lequel je l'avais seulement connu et rêvé à distance, d'un corps et d'une intelligence pareils ou inférieurs à ceux de toutes les personnes que je connaissais, m'avait donné l'impression de plate vulgarité que peut donner l'entrée dans le port danois d'Elseneur à tout lecteur enfiévré d'Hamlet.»

«Hver av middagsgjestene, med mystiske navn som jeg bare hadde kjent og drømt om på avstand, med framtoning og intelligens lik eller dårligere enn dem til alle personer jeg kjente, hadde gitt meg det inntrykket av platt vulgaritet som innseilingen til Helsingør havn kan gi til enhver entusiastisk leser av Hamlet.»

(Le coté de Guermantes, III)

Proust hadde i mange år vært fascinert av hertugen og hertuginnen av Guermantes. De bodde i samme bygård som Proust og hans foreldre, men i en spesielt fasjonabel del av den. Deres sosiale stand var mytisk, ettersom de tilhørte det aller høyeste adelskap i Frankrike, og hertuginnen var vakker og tiltrekkende. Fra Proust var ung hadde dette paret vært omgitt av mystikk og magi. Etter hvert ble Proust, gjennom sin intellektualitet, en interessant person for folk som i de høyere sirkler holdt litterære salonger. Gradvis ble han integrert i miljøet som ung lovende forfatter. I sitatet ovenfor referer Proust til første gang han ble invitert til middag hos hertugen og hertuginnen av Guermantes. Han oppdager, til sin forbløffelse og skuffelse, at dette høyadelige selskapet er høyst ordinære mennesker med middels eller lavere intelligens, sett i forhold til hans egen omgangskrets.

«Les fêtes de ce genre sont en général anticipées. Elle n'ont guère de réalité que le lendemain, où elles occupent l'attention des personnes qui n'ont pas été invitées.»

«Slike selskaper kommer som regel på forskudd. De har egentlig ingen realitet før neste dag, hvor de opptar oppmerksomheten til dem som ikke var invitert.»

(Sodome et Gomorrhe, I)

Store selskap var på Prousts tid sosiale hendelser som ble viet omfattende oppmerksomhet i media dagen etter, når sosietetsreportasjene gjennomgikk hvem som hadde invitert til selskap og hvem som var invitert til disse. For de nysgjerrige som ikke var invitert, og det var jo de fleste, var det veldig spennende å få vite hvem som tok del i det gode selskap og – ikke minst – på hvilket nivå i den sosiale rangstigen folk befant seg. Kanskje ville de finne noen de visste om i sitt nærmiljø blant dem som var invitert inn i de høyere sirkler? Hva som faktisk skjedde i de høyere sirkler kunne de bare drømme om, og drømmene var nok vesentlig mer spennende enn virkeligheten – slik Proust forteller.

«Et sa voix était aussi caillouteuse que si, pour exprimer son ardeur pour Chopin, elle eût, imitant Démosthène, rempli sa bouche avec tous les galets de la plage.»

«Og stemmen hennes var så grovkornet som, for å uttrykke intensiteten i sine følelser for Chopin, om hun, i etterlikning av Demostenes, hadde fylt munnen med alle steinene fra stranden.»

(Sodome et Gomorrhe, I)

Fru de Cambremer var en svært rik sosietetsdame som meget opptatt av å være à jour i kulturens verden. Claude Debussy hadde nylig laget en ny versjon av Chopins «nocturnes» og den hadde ennå ikke kommet fru Cambremer for øre, fordi det bare var kjent blant de «yngre» i musikkmiljøet og ikke var kommet ut i aviskritikkene ennå. Fru Cambremer var informert om kulturlivet bare gjennom avisene, og hennes begreper, ordbruk og inntrykk stammet bare derfra. Proust fortalte henne om Debussys nye verk og da ble hun helt i ekstase.

«Depuis qu'il existe des chemins de fer, la nécessité de ne pas manquer le train nous a appris à tenir compte des minutes, alors que chez les anciens Romains, don't l'astronomie n'était pas seulement plus sommaire mais aussi la vie moins pressée, la notion non pas de minutes, mais même d'heures fixes, existait à peine.»

“Etter at jernbanen ble etablert, har nødvendigheten av å ikke gå glipp av toget lært oss å holde rede på minuttene, mens det hos de gamle romere, hvor astronomien ikke bare var mer summarisk men livet også mindre hektisk, knapt var begrep om minutter, eller selv klokkeslett.»

(Sodome et Gomorrhe, I)

Denne analogien bruker Proust i forbindelse med et øyeblikk hvor han sammen med Albertine tar heisen i hotellet. Albertine holder seg taus og Proust reflekterer over heisføreren. Heisføreren må, som alle de andre tjenerne i hotellet, bruke sin observasjonsevne og sine evner til å trekke slutninger av observasjonene for å vite noe om gjestene i hotellet, siden disse aldri snakker til tjenerne og de heller ikke til dem. De får bare vite noe når gjestene snakker seg imellom. Denne situasjonen skjerper tjenernes sanser. Sansene skjerpes eller svekkes i tråd med det behovet man har for å bruke dem.

«Elle avait pris depuis de longues années, par peur de rebuffades, l'habitude de se tenir à sa place, de rester dans son coin, dans la vie comme dans le train, et d'attendre pour donner la main qu'on lui eût dit bonjour.»

«Hun hadde over lang tid vendt seg til, av frykt for å bli irettesatt, å holde seg på plass, å forbli i sitt hjørne, i livet som i toget, og vente med å strekke ut hånden til man hadde hilst på henne.»

(Sodome et Gomorrhe, II)

Fru Verdurin hadde en litterær salong, og i den salongen var prinsesse Sherbatoff, på grunn av sine høyverdige aner, et skattet medlem. Hennes nærvær ga gruppen økt sosial prestisje. Prinsessen var en forsagt person og det er henne sitatet dreier seg om. Sitatet forteller jo om en dramatisk skjebne som blir alle til del som vokser opp under tyranniske foreldre som mener at barn skal ses, men ikke høres, slik man sa før. Når ethvert initiativ slås ned på, og man bare får lov til å gjøre det man blir bedt om, får man en mennesketype som aldri våger noe. De samme prosessene gjør seg jo gjeldende på arbeidsplasser med tyranniske sjefer. Der vil de som har initiativ komme seg vekk, mens de forsagte blir igjen – inntil arbeidsplassen forsvinner på grunn av idétørke og fravær av initiativ.

«Les plaisirs qu'on a dans le sommeil, on ne les fait pas figurer dans le compte des plaisirs éprouvés au cours de l'existence.»

“De gledene man har når man sover regner man ikke med blant de gledene man har opplevd i tilværelsen.»

(Sodome et Gomorrhe, II)

En tredjedel av vårt liv tilbringes i søvn. Det er altså like lenge som vårt yrkesliv, like lenge som vårt våkne privatliv. Likevel teller det altså ikke når vi tenker gjennom våre opplevelser i livet og prøver å huske det som har betydd noe for oss. Sigmund Freud var jo veldig opptatt av hva som foregår når vi sover. Han mente jo at det var vår aktivitet når vi sov, drømmene, som kunne fortelle oss hvordan det stod til med vår psyke. De symbolene som opptrer i våre drømmer representerer ulike sider ved vår underbevissthet og denne underbevisstheten har stor innflytelse på hvordan vi oppfører oss i våken tilstand. Carl G. Jung gikk et skritt videre og koblet symbolene fra vår underbevissthet til såkalte erketyper, det vil si symboler som er felles for menneskene i sin alminnelighet og som kobler vår psyke til felles forhistoriske mønstre. Denne spennende verden er altså ikke en del av det vi anser som en del av livet.

«J'étais effrayé pourtant de penser que ce rêve avait eu la netteté de la connaissance. La connaissance aurait-elle, réciproquement, l'irréalité du rêve?»

«Jeg var likevel forskrekket over å tenke at denne drømmen hadde hatt en like stor klarhet som bevisstheten. Var det slik at bevisstheten, rent gjensidig, hadde drømmens uvirkelighet?»

(Sodome et Gomorrhe, II)

Dette går jo rett inn i et grunntema som har opptatt filosofene siden antikken. Hva er virkelig? Hva finnes utenfor vår egen bevissthet? Er alt som skjer rundt oss skapt av vår egen fantasi eller finnes det noe håndfast som eksisterer – en sannhet som er lik for alle? René Descartes' berømte utsagn «Jeg tenker, altså er jeg», representerer resultatet av hans jakt på et fast holdepunkt i tilværelsen. Hvis alt vi observerer er et resultat av vår egen bevissthets funksjonsmåte, uten en håndfast relasjon til verden utenfor oss selv, så er jo våre drømmer like virkelige som det vi opplever i våken tilstand.

«...un peu vielli par les excès de champagne et voyant venir l'heure
nécessaire de l'eau de Contrexéville.»

«...litt eldet av overdrivelser med sjampagne og så den tiden komme da
vannet fra Contrexéville måtte overta.»

(Sodome et Gomorrhe, II)

Dette sitatet inngår i en kort beskrivelse av en hovmester som var kommet til det punkt i sin tilværelse at han ikke lenger tålte sjampagne særlig godt og måtte innse at tiden var inne for å gå over til mineralvann hvis han ville leve videre. Contrexéville er et mineralvannsmerke. Hvis man tilfeldigvis befinner seg i en fornem restaurant i Frankrike, vil det være vanlig å observere eldre mennesker som etter et langt liv med god mat og drikke er henvist til vann og lettfordøyelig mat.

«...la force insensible et puissante qu'ont ces courants de la passion et par lesquels l'amoureux, comme un nageur entraîné sans s'en apercevoir, bien vite perd vue de la terre. Sans doute l'amour d'un homme normal peut aussi, quand l'amoureux, par l'intervention successive de ses désirs, de ses regrets, de ses déceptions, de ses projets, construit tout un roman sur une femme qu'il ne connaît pas, permettre de mesurer un assez notable écartement de deux branches de compas.»

“...den umerkelige og kraftige styrken som lidenskapenes strømmer har og gjennom hvilke den forelskede, som en svømmer båret av gårde uten å merke det, raskt mister land av syne. Kanskje kan en normal manns kjærlighet også, når den forelskede, gjennom den suksessive innblanding av hans ønsker, hans savn, hans skuffelser, hans planer, bygger en hel historie om en kvinne han ikke kjenner, gjøre det mulig å skape en ganske merkbar avstand mellom to kompassnåler.»

(Sodome et Gomorrhe, II)

Når sterke ønsker hos en person går sammen med fantasien skapes det bilder av virkeligheten som bærer langt av sted. Hvis disse bildene utvikles i ensomhet, vil de ikke møte korrektiver fra andre menneskers reaksjoner eller opplevelser. Denne personens bilder, skapt av intens kjærlighet, vil kunne bli svært vakre og attraktive, men de kan skape harde skuffelser dersom personen etter lang tids fantasering blir konfrontert fysisk med objektet for sin kjærlighet.

«...ils me rappelaient que mon sort était de ne poursuivre que des fantômes, des êtres dont la réalité, pour une bonne part, était dans mon imagination; il y a des êtres en effet – et c’avait été, dès la jeunesse, mon cas - pour qui tout ce qui a une valeur fixe, constatable par d’autres, la fortune, le succès, les hautes situations, ne comptent pas; ce qu’il leur faut, ce sont des fantômes.»

“...de minnet meg om at min skjebne var å forfølge bare spøkelsesvesener hvis virkelighet, for en stor del, befant seg i min fantasi; det finnes faktisk vesener – og det hadde, helt fra ungdommen, vært tilfelle med meg – for hvem alt som har en fast verdi, som andre kan fastslå, formue, suksess, høye stillinger, ikke betyr noe; det de trenger er spøkelses.»

(Sodome et Gomorrhe, II)

Prousts formidable evne til å holde fast ved en tanke og reflektere over alle sider ved den, utfordret hans egen evne til innlevelse. Denne innlevelsen ga i neste omgang rom for fantasien. Proust var plaget av sterke allergier og måtte holde sengen i lange perioder av sitt liv. Innlevelsen og fantasien fikk fritt spillerom og hans virkelighet var den verden refleksjonene skapte. Fordi hans refleksjoner var så dype og intense ble hans fantasiverden så mye mer altoppslukende og virkelig enn det folk flest vanligvis kaller virkeligheten.

«...au moment même où il aurait eu besoin de toute sa gentillesse, de toute sa douceur, de toute sa gaieté, pour désarmer le baron, il devenait sombre, hargneux, cherchait à entamer des discussions où il savait qu'on n'était pas d'accord avec lui, soutenait son point de vue hostile avec une faiblesse de raisons et une violence tranchante qui augmentait cette faiblesse même. Car, bien vite à court d'arguments, il en inventait quand même, dans lesquels se déployait toute l'étendue de son ignorance et de sa bêtise. Elles perçaient à peine quand il était aimable et ne cherchait qu'à plaire. Au contraire, on ne voyait plus qu'elles dans ses accès d'humeur sombre, où d'inoffensives elles devenaient haïssables.»

“...i det øyeblikk hvor han hadde trengt all sin godhet, all sin mildhet, all sin lystighet, for å avvepne baronen, ble han dyster, bister, søkte å starte diskusjoner hvor han visste at man ikke var enig med ham, holdt fast ved sitt fiendtlige standpunkt med en svakhet i grunnlaget og en gjennomskjærende voldsomhet som økte selve denne svakheten. Fordi, da han raskt gikk tom for argumenter, fant han på noen, gjennom hvilke hele utstrekningen av hans uvitenhet og dumhet ble blottlagt. Disse var knapt merkbare når han var elskverdig og bare var opptatt av å behage. Derimot så man bare dem når han var i dystert humør, da de fra å være uten betydning ble foraktelige.»

(Sodome et Gomorrhe, II)

Proust forteller om pianisten Morel og hans forhold til baron de Charlus, der Morel framstår som en som la seg flat når han ble konfrontert med hardhet og var arrogant når han ble møtt med mildhet. I tillegg hadde han en nevrotisk framferd i kombinasjon med dårlig oppdragelse, som våknet til liv når han kom i situasjoner der han var i forlegenhet.

«Il y a une chose plus difficile encore que de s'astreindre à un régime, c'est de ne pas l'imposer aux autres.»

“Det er én ting som er vanskeligere enn å holde seg til en kur, det er å ikke tvinge den på andre.»

(Sodome et Gomorrhe, II)

Vi har et iboende behov for å være normgivende for andre. Våre uvaner er ikke uvaner, våre handlinger er riktige, og andre burde gjøre som oss. Hvis de ikke gjør som oss, så må det være fordi de ikke vet bedre, og da må de snakkes til rette, slik at de blir som oss og gjør som oss.

«J'avais promis à Albertine que, si je ne sortait pas avec elle, je me mettrais au travail: mais le lendemain, comme si, profitant de nos sommeils, la maison avait miraculeusement voyagé, je m'éveillait par un temps différent, sous un autre climat. On ne travaille pas au moment où on débarque dans un pays nouveau, aux conditions duquel il faut s'adapter. Or, chaque jour était pour moi un pays différent. Ma paresse elle-même, sous les formes nouvelles qu'elle revêtait, comment l'eussé-je reconnue?»

“Jeg hadde lovet Albertine at, hvis jeg ikke gikk ut med henne, så skulle jeg arbeide: men neste dag, som om huset, gjennom å utnytte vår søvn, på mirakuløst vis hadde reist, våknet jeg til et annet vær, under et annet klima. Man arbeider ikke i det øyeblikk man ankommer et nytt land, med forhold som man må tilpasse seg til. Og, for meg var hver dag et nytt land. Selve min egen latskap, med alle de nye formene den antok, hvordan skulle jeg ha gjenkjent den?»

(Fangen, I)

Latskapen seiler under falskt flagg. Den gir seg ut for å være noe annet enn det den er. Den er et behov vi ikke vil vedkjenne oss, og derfor vil den alltid framstå med vikarierende begrunnelser for sin eksistens.

«La vie a pris en effet soudain, à ses yeux, une valeur plus grande, parce qu'il met dans la vie tout ce qu'il semble qu'elle peut donner, et non pas le peu qu'il lui fait donner habituellement. Il la voit selon son désir, non telle que son expérience lui a appris qu'il savait la rendre, c'est à dire si médiocre!»

“Livet har plutselig, i hans øyne, fått en større verdi, fordi han legger inn i livet alt det han forstiller seg at det kan gi, og ikke det lille han vanligvis har latt det gi. Han ser det i lys av sine ønsker, og ikke slik erfaringen hans har lært ham at han lever det, det vil si middelmådig!»

(Fangen, I)

Bakgrunnen er en person som skal møte fram til en duell og som gjennom det innser at livet kan være slutt om kort tid. Når vi tar livet som en selvfølge, går dagene sin gang uten at vi mobiliserer vilje eller entusiasme til å være til stede i vårt eget liv og gripe de mulighetene som faktisk er der. Det daglige livet dreier seg om å møte utfordringer og vanskeligheter som møter oss fortløpende på den veien vi befinner oss på. Denne veien vi befinner oss på kan være valgt av andre, eller vi kan ha beveget oss inn på den uten å ha reflektert spesielt over hvordan og når det skjedde.

«Et ce serait si facile si on savait ne jamais haïr, aimer toujours. Car, alors, on serait si heureux de ne dire que les choses qui peuvent rendre heureux les autres, les attendrir, vous en faire aimer!»

“Og det ville være så lett om vi var i stand til aldri å hate, alltid å elske. For da ville vi være så glade for å si bare ting som kunne glede andre, bevege dem, gjøre at de blir glade i deg!»

(Fangen, I)

Denne innstillingen til livet, som jo er i pakt med Kristus' innstilling til livet, er altfor krevende for oss. Vi klarer det rett og slett ikke. Selv mer overflatiske varianter av dette, av typen «smil til verden og verden smiler til deg» kan falle oss tungt når livet er preget av angst, konflikter og andre krevende vanskeligheter. Og likevel, den måten vi velger å møte andre mennesker på, er avgjørende for hvordan andre behandler oss. Det vil si at vi, selv om vi har store problemer å hankses med, har stor innflytelse på hvordan andre mennesker behandler oss og at vi, ved å ta tak i de mulighetene vår innstilling til andre mennesker gir oss, vil kunne oppnå en mye bedre livskvalitet.

«On se rappelle la vérité parce qu'elle a un nom, des racines anciennes;
mais un mensonge improvisé s'oublie vite.»

«Vi husker sannheten fordi den har et navn, eldre røtter; men en løgn
glemmes raskt.»

(Fangen, I)

Eller for å si det med Mark Twain: «Den som lyver må ha god
hukommelse».

«La vie pouvait-elle me consoler de l'art? Y avait-il dans l'art une réalité plus profonde où notre personnalité véritable trouve une expression que ne lui donnent pas les actions de la vie? Chaque grand artiste semble, en effet, si différent des autres, et nous donne tant cette sensation de l'individualité que nous cherchons en vain dans l'existence quotidienne.»

“Ville livet kunne gi meg trøst for mangelen av et liv som kunstner? Var det i kunsten en dypere virkelighet hvor vår egentlige personlighet finner et uttrykk som livets handlinger ikke gir? Hver store kunstner ser så forskjellig ut fra de andre, og gir oss så sterkt denne følelsen av individualitet som vi leter forgjeves etter i den daglige tilværelsen.»

(Fangen, I)

Legger det daglige livet så store bånd på vår egen mulighet for frihet, kreativitet og utlevelse av energi at vår egentlige personlighet blir begravet i de daglige gjøremål? Har de store kunstnerne evnen og viljen til å gi sine personlige særegenheter fritt spillerom gjennom de kunstneriske uttrykk de evner å skape? Klarer de gjennom sin kunstneriske aktivitet å hindre dagliglivets krav i å kvele deres dypere personlighet?

«...j'étais troublé par cette habileté vulcanienne. Serait-ce elle qui donnerait chez les grands artistes l'illusion d'une originalité foncière, irréductible en apparence, reflet d'une réalité plus qu'humaine, en fait produit d'un labeur industriel? Si l'art n'est que cela, il n'est pas plus réel que la vie, et je n'avais pas tant de regrets à avoir.»

«...jeg var beveget av denne gudeliknende kyndigheten. Var det denne som hos de store kunstnerne ga illusjonen om en originalitet som tilsynelatende var grunnfestet og ubrytelig, gjenspeilet en overmenneskelig realitet, men faktisk var et produkt av hardt arbeid? Hvis kunsten bare er det, så er den ikke mer virkelig enn livet, og da var det ikke for meg noen grunn til å være lei meg.»

(Fangen, I)

Prousts eksistensielle tvil om sine livsvalg, der kunsten framstår som en unik vei for unike personligheter, og som gir de dypere sidene ved vår personlighet fritt spillerom, får en trøst gjennom konstateringen at hardt arbeid mer enn noe annet er det som gir kunsten styrke og særpreg. I så måte skiller ikke kunsten seg vesentlig fra andre tilværelser i måten å oppnå sterke resultater på.

«.....je me promis de serrer un jour d'un peu plus près la nature de cette force invisible mais aussi puissante que les croyances....., qui portait si haut les cités, les femmes, tant que je ne les connaissais pas, et qui se dérobaient sous elles dès que je les avais approchées, les faisait tomber aussitôt à plat sur la terre à terre de la plus triviale réalité.»

“.....jeg lovet meg at jeg en dag skulle få et fastere grep på kjennetegnene ved denne usynlige kraften som var like sterk som troen....., som ga et slikt sterkt bilde av byene, av kvinnene, så lenge jeg ikke kjente dem, og som smøg seg unna dem når jeg nærmet meg dem, fikk dem til å falle flatt til jorden som de mest trivielle realiteter.»

(Fangen, I)

Fantasiens og illusjonenes kraft, like sterk som troen, råder grunnen alene så lenge vi ikke har faktisk kunnskap om det vi tenker på. Under denne kraftens innflytelse er alt mulig i vår forestillingsverden. Hvis vi starter prosessen med positive forestillinger, vil vårt objekt kunne bli fantastisk og vakkert. Hvis vi starter med negative forestillinger, vil objektet kunne bli avskyelig. Når den faktiske kunnskapen kommer inn i bildet, vil de mer banale realitetene omskape det fantastiske til noe skuffende jordnært og det avskyelige til noe ordinært menneskelig. Som man sier i de tabloide media: «Ikke ødelegg en god historie med å oppsøke fakta.»

«Certes, pour posséder il faut avoir désiré. Nous ne possédons une ligne, une surface, un volume que si notre amour l'occupe.»

«Klart, for å eie må man ha ønsket. Vi eier en strek, en overflate, et volum bare hvis vår kjærlighet er opptatt av dem.»

(Fangen, I)

Proust uttaler dette i forbindelse med en refleksjon om sitt forhold til Albertine. Han har lenge ønsket å være knyttet til henne, å eie henne.

Når han faktisk sitter sammen med henne i en vogn og vet at de skal hjem til ham for å bo sammen, får denne sterke følelsen av å eie henne sin fulle kraft. I den samme situasjonen, med en kvinne han ikke elsker eller begjærer, ville eierfølelsen ikke melde seg – rett og slett fordi den ikke befinner seg der som et ønske.

«Albertine avait beau commencer à avoir du gout, elle avait encore un certain respect pour le bronze, et ce respect rejaillissait sur moi en une consideration qui, venant d'Albertine, m'importait infiniment plus que de garder un bronze un peu déshonorant, puisque j'aimais Albertine.»

«Til tross for at Albertine hadde begynt å få god smak, hadde hun fortsatt en viss respekt for bronse, og denne respekten smittet over på meg i form av en vurdering som, når den kom fra Albertine, var vesentlig viktigere for meg enn selve det å holde på en litt vanærende bronsestatuett, siden jeg elsket Albertine.»

(Fangen, I)

Proust bekjente, Bloch, hadde bare hån til overs for en bronsestatuett Proust hadde stående hjemme hos seg. Men Proust hadde ikke kvittet seg med den, for det første fordi han ikke var opptatt av å dekorere rommene sine på en bevisst måte, ettersom han følte seg for lat til det. Siden han ikke var opptatt av dette, syntes han at han hadde rett til å la være å nyansere interiøret sitt. Dessuten hadde denne bronsen den fordelen at den åpnet opp for kommunikasjonen med mennesker som ikke forstod ham, men som var på bølgelengde med denne bronsen. Han fikk anseelse fra folk som likte denne bronsen.

«Avec cette merveilleuse docilité contrastaient certains mouvements, vite réprimés, d'impatience, qui me firent me demander si Albertine n'aurait pas formé le projet de secouer la chaîne.»

“Denne fantastiske føyeligheten stod i kontrast til visse bevegelser, raskt undertrykket, av utålmodighet, som fikk meg til å spørre meg selv om Albertine hadde planer om å riste i lenken.»

(Fangen, I)

Proust foretrakk, på grunn av sin svake helse, å holde seg hjemme. Han tilbragte det meste av sin tid hjemme, og mye i sengen, der han gjorde sine refleksjoner og skrev ned sine tanker. Han var opptatt av å holde et grep på Albertine og likte ikke at hun dro ut uten ham. Proust var selv klar over at denne situasjonen for Albertines vedkommende kunne oppleves som et fangenskap, og han var svært vær for situasjoner der hun direkte eller indirekte ga uttrykk for denne følelsen. Hans sjalusi hindret ham i å «løsne på» den mentale lenken han hadde festet henne i.

«...le mensonge est si peu exigeant, a besoin de si peu de chose pour se manifester!»

«...løgnen er så lite krevende, har behov for så lite for å gi seg til kjenne!»

(Fangen, I)

Proust traff en venninne av Albertine på gaten og fortalte glad at han så mye til Albertine for tiden. Denne venninnen ønsket å snakke med Albertine og Prousts sjalusi og mistenksomhet fikk ham til å spørre hvorfor hun vill treffe henne. Kanskje han kunne gi venninnen de opplysningene hun ville ha? Hun omgikk spørsmålet hans og ville ikke presisere hvorfor hun ville treffe Albertine, noe som avfødte Prousts ovenstående refleksjon.

«Mme Verdurin, quand elle se sentait devoir à quelqu'un une reconnaissance qui allait lui peser, et ne pouvait le tuer pour la peine, lui découvrait un défaut grave qui dispensait honnêtement de la lui témoigner.»

«Når fru Verdurin følte at hun skyldte noen en gjenytelse som veide tungt på henne, og hun ikke kunne drepe den personen det gjaldt, så fant hun en alvorlig svakhet ved denne personen som på ærlig vis fritok henne fra plikten til å foreta gjenytelsen.»

(Fangen, II)

Kanskje tror vi at det å yte folk store tjenester gir oss deres vennskap, men vennskapet bør helst være der fra før når vi yter tjenestene. Kanskje tror vi at vi skaffer oss innflytelse hos mennesker når vi yter dem tjenester, men denne maktrelasjonen bør helst være der fra før som en akseptert situasjon. Det å sette folk i takknemlighetsgjeld er en risikabel aktivitet. Særlig farlig er det hvis denne gjelden blir så stor at den andre ikke vil klare å gjengjelde handlingens omfang. Den mest sannsynlige utviklingen etter en slik handling, er at du skaffer deg en fiende. Det å stå i gjeld til en annen kan utløse mange slags reaksjoner. En sterk og romslig person vil kunne tåle det fint og da kan den framtidige relasjonen bli bra.

En svakere person vil kanskje tåle avhengighetsforholdet dårlig og reagere med arroganse og aggressivitet for å takle den mindreverdighetsfølelsen takknemlighetsgjelden gir.

«J'ai même diné chez lui, dans sa nouvelle demeure, où on s'assomme autant, au milieu du plus grand luxe, qu'on s'amusait jadis quand, tirant le diable par la queue, il assemblait la meilleure compagnie dans un petit grenier.»

«Jeg har til og med vært til middag hos ham, i hans nye bolig, der man kjeder seg like mye omgitt av den største luksus, som man før moret seg når han, med svært dårlig råd, samlet det beste selskap i et lite loft.»

(Fangen, II)

Prousts bekjente, Monsieur de Charlus, forteller om en venn som giftet seg med en kvinne som etter hans syn øvet en kvelende innflytelse på vennens sosiale liv og la lokk på hans utadvendthet og livsglede. M. de Charlus mente at han kunne advart ham og at vennens liv da ville blitt annerledes. M. de Charlus hevdet at han hadde hjulpet mange ut av vanskelige livssituasjoner og gitt dem livsgleden tilbake. Proust sier lakonisk at M. de Charlus åpenbart ikke hadde klart å få til dette med sitt eget liv; det er lettere å snakke enn å handle.

«Quand il tenait sur quelqu'un, sur quelque chose, un couplet tout à fait réussi, il désirait le faire entendre au plus grand nombre de personnes possible, mais en ayant soin de ne pas admettre, dans la seconde journée, des invités de la première qui eussent pu constater que le morceau n'avait pas changé. Il refaisait sa salle à nouveau, justement parce qu'il ne renouvelait pas son affiche, et quand il tenait, dans la conversation, un succès, il eût au besoin organisé des tournées et donné des représentations en province.»

“Når han hadde noe vellykket å si om noen eller om noe, så ønsket han at flest mulig skulle få høre det, og han sørget for at gjestene den neste dagen ikke var de samme som den første, da disse kunne sett at han ikke hadde andre historier. Han skiftet ut publikum, ettersom han ikke skiftet ut sine fortellinger, og når han i sin konversasjon var i besittelse av en suksess ville han om nødvendig ha organisert en turné med forestillinger rundt om i landet.»

(Fangen, II)

Baron de Charlus, som Proust her omtaler, var rentenist som mange av de andre høyadelige i den kretsen vi møter her. For ham, som for mange av de andre i samme situasjon, var selskapslivet den arenaen hvor de kunne gjøre seg gjeldende sosialt. Det å kunne briljere intellektuelt ble dermed viktig, også for baron de Charlus. Han var en meget forfengelig person og for ham var en god historie et stykke sosial kapital som han ønsket å få mest mulig sosial avkastning av.

«....sur le ton d'un médecin qui, voulant le bien de son malade malgré ce malade lui même, entend bien ne pas se laisser imposer la collaboration d'un homéopathe.»

“....med tonefallet til en lege som vil sin pasient vel på tross av pasienten selv, men som ikke har til hensikt å la seg påtvinge et samarbeid med en homøopat.»

(Fangen, II)

Baron de Charlus skal være vert for et selskap som skal holdes hos fru Verdurin, som på den tiden holder en av de salongene som har høyest sosial prestisje i Paris. Fru Verdurin regner med at det vil gi stor sosial gevinst for henne å arrangere et selskap som går i regi av baronen. Baronen er i toppskiktet i adelskalenderen og hun er sosial streber av ypperste merke. Under en samtale om gjestelisten foreslår fru Verdurin et navn som baronen bare har forakt til overs for. Hans forklaringer avdekker en dyp forakt for folk som ikke er adelige som han selv og som streber etter å nærme seg de adelige i verdighet. I hele sitt tonefall har han en paternalistisk holdning som gjør det klart at fru Verdurin, til tross for sine gode intensjoner, vil skade sitt eget renommé om denne personen inviteres. I sitatet gir Proust analogien med en lege av den gamle skolen for å beskrive baronens tonefall.

«En réalité, ce que nous exprimons alors, c'est le contraire de notre désir (lequel est de vivre toujours avec celle que nous aimons), mais c'est aussi cette impossibilité de vivre ensemble qui fait notre souffrance quotidienne, souffrance préférée par nous à celle de la séparation, et qui finira malgré nous par nous séparer.»

«Det vi i virkeligheten uttrykker da, er det motsatte av vårt ønske (som er å alltid leve sammen med den vi elsker), men det er også dette umulige ved å leve sammen som skaper vår daglige lidelse, en lidelse vi foretrekker framfor adskillelse, men som til slutt vil føre til vår adskillelse.»

(Fangen, II)

Albertine og Proust er i sitt forhold kommet til et punkt hvor de fortsatt er glade i hverandre, men hvor gnisningene i dagliglivet er slik at de er på vei til å skilles, uten helt å ha konfrontert situasjonen åpent. De sier motsetningsfylte ting til hverandre, der de motstridende følelsene vekselvis kommer til orde på indirekte måter.

«Sans doute je faisais, dans la valeur des arguments que ma raison me fournissais, la part du désir que j'avais de les trouver bons.»

“Kanskje ga jeg, i verdsettingen av argumentene som fornuften tildelte meg, plass til mine ønsker om å anse dem som gode.»

(Fangen, II)

Albertine er på vei bort fra Proust, men han ser ikke situasjonen med nøkterne øyne. Hennes oppførsel er tvetydig, men han leter etter grunner til å tolke hennes oppførsel på en positiv måte. Han finner argumenter for det hun gjør som passer sammen med hans ønsker om at forholdet mellom dem fortsatt er godt.

«....parce que, surtout, je lui avais coupé les ailes, qu'elle avait cessé d'être une Victoire, qu'elle était une pesante esclave dont j'aurais voulu me débarrasser.»

«....fordi, i særdeleshet, jeg hadde klippet vingene hennes, hun hadde sluttet å være seiersgudinnen, hun var en tyngende slave som jeg hadde ønsket å kvitte meg med.»

(Fangen, II)

Albertine var ikke lenger denne mystiske, poetiske og luftige figuren som Proust hadde vært avstandsforelsket i under somrene ved sjøen i Balbec . Han hadde etter mange anstrengelser overvunnet henne og blitt sammen med henne. Hans sjalusi og eierinstinkt hadde gradvis ført henne inn i et fangenskap hos Proust, der hun ikke lenger hadde frihet til å gå ut når hun ville eller treffe andre mennesker uten Prousts samtykke. Når Proust selv ofte var sengeliggende og holdt seg inne, ble hun også tvunget til å holde seg inne sammen med ham. Dette fangenskapet hadde suget kraften og sjarmen ut av henne, og ført til at Proust selv ble fanget i en for ham umulig situasjon, der han ønsket henne vekk.

«...j’entendais, riche et précieuse dans le silence comme un harmonium d’église, la modulation d’un oiseau inconnu qui sur le mode lydien, chantait déjà matines, et au milieu de mes ténèbres mettait la riche note éclatante du soleil qu’il voyait.»

«...jeg hørte, rike og forfinete i stillheten, som et kirkelig harmonium, tonene fra en ukjent fugl som på gregoriansk vis allerede sang morgensang og som i mitt mørke frambragte det rike strålende skinnet fra solen som den så.»

(Fangen, II)

Proust ligger i sitt rom og hører våren komme. Albertine, som er inne sammen med ham, bemerker også denne stemningen. I sin tolkning av Albertines tonefall hører han imidlertid hennes lengsel etter å komme ut for å nyte våren, slippe ut av fangenskapet med Proust.

«...comme l'avenir est ce qui n'existe que dans notre pensée, il nous semble encore modifiable par l'intervention in extremis de notre volonté.»

“...siden fremtiden er noe som bare eksisterer i våre tanker, virker den fortsatt foranderlig gjennom inngripen i siste liten av vår vilje.»

(Albertine forsvunnet)

Albertine har nettopp forlatt Proust og han er fortvilet, blant annet fordi han selv gjerne skulle ha hatt regien på når og hvordan bruddet med henne skulle skje. Selv om han nærer et håp om å kunne tilbakekalle henne, innser han at det ikke bare er hans krefter som påvirker fremtiden. Andre krefter er også virksomme og disse kreftene har han ingen innflytelse på. Hva hjelper det i så fall at det fortsatt er tid for å påvirke utfallet, når han likevel ikke kan påvirke det?

«Pour se représenter une situation inconnue l'imagination emprunte des éléments connus et à cause de cela ne se la représente pas.»

“For å oppfatte en ukjent situasjon bruker fantasien kjente elementer og på grunn av dette oppfatter den den ikke.»

(Albertine forsvunnet)

Vi bruker vår erfaring for å forstå hva som skjer rundt oss. Jo mer erfaring vi har, jo flere referanser har vi til bruk for å innpasse nye hendelser i vårt erfaringsregister. Vi grupperer hendelsene ut fra de kjennetegnene vi mener de har. Jo mer erfaring vi har, jo mindre åpne er vi for å oppleve nye hendelser uten fordommer. En ny og ukjent situasjon kan oppleves med nysgjerrighet og søkende sinn, og åpne for helt nye erkjennelser. Eller den kan møtes med et dømmende blikk, der det er om å gjøre å innpasse hendelsen i de livs- og erfaringskategoriene vi har i vårt hode. Vi står fritt til å velge hvilken holdning vi vil møte nye hendelser med. Jo eldre vi blir, jo lettere er det å henfalle til innpassing av hendelsene i kjente kategorier. Det er mindre anstrengende og krever mindre fantasi. Å la fantasien få lov til å arbeide, er et valg som krever utholdenhet og vilje til konsentrasjon.

« - en la doublant d'une sorte d'année sentimentale où les heures n'étaient pas définies par la position du soleil, mais par l'attente d'un rendez-vous; où la longueur des jours, où les progrès de la température, étaient mesurés par l'essor de mes espérances, le progrès de notre intimité, la transformation progressive de son visage, les voyages qu'elle avait faits, la fréquence et le style des lettres qu'elle m'avait adressées pendant une absence, sa précipitation plus ou moins grande à me voir au retour.»

« - ved å i tillegg få et slags følelsesår hvor timene ikke ble fastslått av solens posisjon på himmelen, men av forventningene til et stevnemøte; hvor lengden på dagene eller temperaturens utvikling ble målt gjennom styrken i mine håp, framdriften i vår intimitet, den gradvise endringen i hennes ansikt, reisene hun hadde foretatt, hyppigheten og stilen i brevene hun hadde sendt meg i et fravær, hennes mer eller mindre store utålmodighet etter å treffe meg etter tilbakekomsten.»

(Albertine forsvunnet)

Følelsen av tid har ikke den regelmessigheten som jordas bevegelser i forhold til solen har. Håp, forventning, usikkerhet om kommende hendelser, utvikling i et forhold, intensiteten i de daglige gjøremål, trygghet og utrygghet skaper alle sine egne opplevelser av tiden. Tidens bevegelser markeres i vårt følelsesliv etter andre kjennetegn enn de mekaniske bevegelsene i en klokke.

«Même dans mon amour l'état changeant de mon atmosphère morale, la pression modifiée de mes croyances n'avaient-ils pas, tel jour, diminué la visibilité de mon propre amour, ne l'avaient-ils pas, tel jour, indéfiniment étendue, tel jour embellie jusqu'au sourire, tel jour contractée jusqu'à l'orage?»

“Selv i min kjærlighet, hadde ikke de skiftende stemningene i mitt humør, endringene i trykket i mine oppfatninger, den ene dagen redusert synligheten av min egen kjærlighet, hadde de ikke, den andre dagen, gjort den uendelig, den tredje dagen gjort den så vakker at den framkalte smil, den fjerde dagen frambragt torden?»

(Albertine forsvunnet)

Styrken i vår følelse av kjærlighet beveger seg ofte uavhengig av hva som objektivt sett skjer mellom oss. Stemningene og oppfatningene i vårt eget sinn kan svinge sterkt, av helt ukjente årsaker som ligger utenfor forholdet til den andre. Disse skiftende stemningene og oppfatningene slår inn i vår opplevelse av kjærligheten og vil i neste omgang kunne påvirke dens utvikling, uten at den andre har gjort noe som skulle tilsi endringer av noe slag.

«Et aussitôt, par un brusque déplacement, de la torture de la jalousie je passais au désespoir de la séparation.»

«Og i samme øyeblikk, ved en brå overgang, beveget jeg meg fra sjalusiens tortur til adskillelsens fortvilelse.»

(Albertine forsvunnet)

Assosiasjonene beveger seg og sinnsstemningene følger etter. Fra en tankeverden hvor han hadde gravet seg ned i alle slags mistanker om hva Albertine gjorde når han ikke var nær henne, hadde hans tanker skiftet til å reflektere over alle Albertines fine sider som gjorde henne så attraktiv.

«...une femme est d'une plus grande utilité pour notre vie si elle y est, au lieu d'un élément de bonheur, un instrument de chagrin, et il n'y en a pas une seule dont la possession soit aussi précieuse que celle des vérités qu'elle nous découvre en nous faisant souffrir.»

«...en kvinne er til mer nytte for vårt liv hvis hun, i stedet for å være en del av en lykke, er en kilde til sorg, og det finnes ikke én vi kan eie som er mer verdifull enn de sannhetene hun avdekker for oss ved å gi oss lidelse.»

(Albertine forsvunnet)

Når livet ikke byr på motstand og vi lever i en tilstand der tingene går vår vei uten vesentlige problemer, får vi ikke sjansen til å oppdage hvilke evner og krefter som bor i oss. Vi får heller ikke se hva våre svakheter er og hva det innebærer å overvinne dem. Vi utvikler en mental og fysisk latskap som er søvndyssende. Det er motstanden og lidelsene som tester ut vår personlighet og vår evne til å overskride de grensene som preger oss i det daglige.

«Un simple croissant, mais que nous mangeons, nous fait éprouver plus de plaisir que tous les ortolans, lapereaux et bartavelles qui furent servis à Louis XV, et la pointe de l'herbe qui à quelques centimètres frémit devant notre oeil, tandis que nous sommes couchés sur la montagne, peut nous cacher la vertigineuse aiguille d'un sommet si celui-ci est distant de plusieurs lieues.»

«En enkel croissant, men som vi spiser, gir oss mer glede enn alle hortulaner (kramsflugl), kaninunger og raphøns som ble servert for Ludvig XV, og spissen på gresset som beveger seg rett foran vårt øye mens vi ligger i fjellet, kan skjule den svimlende spissen på en fjelltopp hvis denne ligger langt unna.»

(Albertine forsvunnet)

Vi klarer ikke å bedømme ting som ligger utenfor oss selv på samme måte som de tingene vi har et direkte forhold til. Våre sanser er det filteret vi ser, hører og føler verden gjennom, og i ytterste konsekvens eksisterer ingen verden utenfor den våre sanser åpenbarer for oss. Forbindelsen mellom mennesket som tenkende subjekt og den ytre verden som utstrakt objekt var for filosofen René Descartes (1596 – 1650) et hovedspørsmål som han rendyrket og uttrykte gjennom den formuleringen som siden er blitt berømt: «Jeg tenker, altså er jeg.»

«Tous ces instants si doux que rien ne me rendrait jamais, je ne peux meme pas dire que ce que me faisait éprouver leur perte fût du désespoir. Pour être désespéré, cette vie qui ne pourra plus être que malheureuse, il faut encore y tenir.....mais le “moi” auquel j’étais attaché maintenant, le “moi” qui constituait ces vives réserves que mettait en jeu l’instinct de conservation, ce “moi” n’était plus dans la vie.”

“Alle disse deilige øyeblikkene som ingenting noensinne ville gi meg tilbake; jeg kan ikke engang si at tapet av dem ga meg en følelse av håpløshet. For å føle håpløshet måtte man, i dette livet som fra nå av bare kunne være ulykkelig, ennå ønske å holde fast ved det.....men det «jeg’et» jeg nå var knyttet til, det «jeg’et» med de levende reservene som ble utfordret av selvoppholdelsesinstinkt, dette «jeg’et» befant seg ikke lenger i livet.»

(Albertine forsvunnet)

Livskraften, som er så sterk, blir utfordret av viljen til å leve. Gjennom tapet av Albertine føler Proust at viljen til å leve er blitt borte. Hans «jeg» befinner seg på siden av livet, uten kraft og uten følelse av mening.

«Heureusement je trouvai fort à propos dans ma mémoire – comme il y a toujours toutes espèces de choses, les unes dangereuses, les autres salutaires dans ce fouillis où les souvenirs ne s'éclairent qu'un à un – je découvris comme un ouvrier l'objet qui pourra servir à ce qu'il veut faire,...»

«Heldigvis fant jeg, svært på sin plass, i min hukommelse – der er det jo alltid alle slags ting, noen farlige, andre velsignede, i dette rotet hvor minnene klarer bare ett av gangen – jeg fant som en håndverker tingen som ville kunne brukes til det som skulle gjøres,...»

(Albertine forsvunnet)

Etter at Albertine ikke lenger var hos Proust, følte han det som om han var ensom på en stor, uendelig strand – hvor det ikke ville være mulig å finne henne igjen. Hans følelse av fortapelse var overveldende. Så kom han på noe hans bestemor hadde sagt, som fikk ham på andre tanker og ledet refleksjonene inn i et nytt spor.

«Soulevant un coin du voile lourd de l'habitude (l'habitude abêtissante qui pendant tout le cours de notre vie nous cache à peu près tout l'univers, et, dans une nuit profonde, sous leur étiquette inchangée, substitue aux poisons les plus dangereux ou les plus enivrants de la vie quelque chose d'anodin qui ne procure pas de délices), ...»

«Gjennom å løfte en flik av vanens tunge slør (den fordummende vanen som gjennom hele vårt liv skjuler nesten hele universet for oss, og som, i den dype natten ved hjelp av uendrete merkelapper erstatter de farligste eller de mest berusende gifter med noe helt banalt som ikke gir fryd),....»

(Albertine forsvunnet)

Proust får et minne som framstår med den friskheten han opplevde første gang det hendte. Denne friskheten vi opplever når våre erfaringer ennå ikke har rukket å gruppere hendelsen inn i noe vi allerede har opplevd og som derfor framstår som uinteressant fordi alle referansene som omgir hendelsen anses som banale og kjente. Evnen til å se en hendelse med stadig friske øyne, uten å la vanens tunge slør få lov til å legge seg over den som en arkivar som raskest mulig lagrer hendelsen inn i en boks der det står «sett og gjort før», er en livgivende evne som bringer livsgleden tilbake og gjør det mulig å undre seg over tingenes skjønnhet og mystikk. Denne evnen er avhengig av at vi ikke fratar hendelsen dens unike karakter, gjennom vårt ekstreme behov for å plassere hendelser og mennesker i bås – slik at de ufarliggjøres.

«Sans doute c'est seulement par la pensée qu'on possède les choses, et on ne possède pas un tableau parce qu'on l'a dans la salle à manger si on ne sait pas le comprendre, ni un pays parce qu'on y réside sans même le regarder.»

«Kanskje er det bare gjennom tanken at vi eier tingene, og vi eier ikke et maleri fordi det henger i vår spisestue dersom vi ikke klarer å forstå det, heller ikke et land om vi bor der uten engang å se på det.»

(Albertine forsvunnet)

Hva vil det si å eie noe? Eier du noe for det om du har retten til å disponere over det? Er en eiendom bare av verdi for deg dersom du har et levende forhold til den? Er det de tingene og menneskene som opptar deg som er din egentlige eiendom? Kineserne sier jo at du bare kan eie fem ting. Eier du mer enn fem ting, er det tingene som eier deg og ikke du som eier tingene. Din frihet blir gradvis innsnevret for hver ting du anskaffer. Tingene gjør krav på din oppmerksomhet, mens tiden du har til rådighet ikke utvides tilsvarende.

«Même à propos des mots qu'il avait dits, des objets qu'il avait donnés, on prit l'habitude de ne plus le nommer, et celle qui aurait dû rajeunir, sinon perpétuer sa mémoire, se trouva hâter et consommer l'oeuvre de la mort et de l'oubli.»

«Selv når det gjaldt ordene han hadde sagt, tingene han hadde gitt, vendte man seg til å ikke navngi ham, og hun som burde ha forynget ham, eller i hvert fall opprettholdt minnet om ham, var i ferd med framskynde og fullføre dødens og glemselens verk.»

(Albertine forsvunnet)

Swanns datter Gilberte var mer opptatt av å begrave minnet om sin far enn av å huske ham. For henne var arven etter faren viktigere enn minnet om ham. Proust, som beundret Swann, så på dette som et stort svik.

«Tout à coup, au bout d'une de ces petites rues, il semblait que dans la matière cristallisée se fût produite une distention. Un vaste et somptueux campo à qui je n'eusse assurément pas, dans ce réseau de petites rues, pu deviner cette importance, ni même trouver une place, s'étendait devant moi entouré de charmants palais pales de clair de lune. C'était un de ces ensembles architecturaux vers lesquels, dans une autre ville, les rues se dirigent, vous conduisent et le désignent. Ici, il semblait exprès cache dans un entre-croisement de ruelles, comme ces palais de contes orientaux où on mène la nuit un personnage qui, ramené chez lui avant le jour, ne doit pas pouvoir retrouver la demeure magique où il finit par croire qu'il n'est allé qu'en rêve.»

“Plutselig, i enden av en av disse små gatene, virket det som om materien hadde utvidet seg. En omfattende og overdådig plass som jeg ikke, i dette nettet av små gater, hadde kunnet gjette omfanget av, og heller ikke funnet plass til, strakte seg ut foran meg omgitt av sjarmerende bleke slott i måneskinn. Det var en av disse arkitekturmessige sammenstillinger som gatene i en annen by ville konvergere mot, ledet mot og pekt mot. Her virket den skjult med vilje i en krysning av små gater, som disse slottene i de orientalske eventyrene hvor man om natten leder en person som, når han blir bragt hjem om morgenen, ikke skal kunne finne tilbake til det magiske stedet hvor han ender opp med å tro at det hele hendte i en drøm.»

(Albertine forsvunnet)

Proust er på vandring i små gater i Venedig.

«Cette vélocité avait d'ailleurs diverses raisons psychologiques, la crainte d'être vu, le désir de ne pas sembler avoir cette crainte, la fébrilité qui naît du mécontentement de soi et de l'ennui. Il avait l'habitude d'aller dans certains mauvais lieux, et, comme il aimait qu'on ne le vît ni y entrer, ni en sortir, il s'engouffrait pour offrir aux regards malveillants des passants hypothétiques le moins de surface possible, comme on monte à l'assaut. Et cette allure de coup de vent lui était resté.»

«Denne hurtigheten hadde for øvrig ulike psykologiske grunner; frykten for å bli sett, ønsket om ikke å se ut som om han hadde denne frykten, febriliteten som følger av misnøyen med seg selv og kjedsomheten. Han hadde for vane å gå til visse dårlige steder, og, ettersom han ikke likte at man så ham hverken gå inn eller gå ut, kastet han seg inn for å gi de misbilligende blikkene til de hypotetiske forbipasserende minst mulig overflate, som når man går til angrep. Og denne framtoningen av vindkast var blitt en del av ham selv.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Robert de Saint Loup, en adelig venn av Proust, er preget av denne spesielle selvbevisstheten som så ofte kjennetegner mennesker i de høyeste adelige kretser. Når denne selvbevisstheten kombineres med usikkerhet på seg selv og med et behov for å skjule deler av sine aktiviteter for offentligheten, selv når de utspiller seg i det offentlige rom, får man et innblikk i dette rare skuespillet med raske, tilsynelatende selvsikre bevegelser som dekker over flere lag med psykologisk kamuflasje.

«...l'intrépidité apparente de quelqu'un qui veut montrer qu'il n'a pas peur et ne veut pas se donner le temps de penser.»

«...den tilsynelatende fryktløsheten hos en som vil vise at han ikke er redd og ikke vil gi seg selv tid til å tenke.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Den arrogante hurtigheten i Saint Loups bevegelser framstår hos ham som et psykologisk skjold som skal beskytte ham mot sin egen manglende selvtillit og samtidig presentere for omverdenen et bilde som harmonerer med den opphøyde sosiale posisjonen han har. Hans ungdommelige nervøsitet gjør det umulig for ham å oppnå den nødvendige verdigheten gjennom de langsomme, kontrollerte bevegelsene som preger den eldre garde i de samme sosiale sirklene. Han kompenserer ved å gå til den andre ytterlighet og skape et bilde av sikkerhet og kontroll gjennom raske, tilsynelatende sikre bevegelser.

«....depuis la faveur dont jouissent les exercices physiques, l'oisiveté à pris une forme sportive, même en dehors des heures de sport et qui se traduit par une vivacité fébrile qui croit ne pas laisser à l'ennui le temps ni la place de se développer.»

«....etterhvert som fysisk aktivitet er blitt populært, har lediggangen antatt en sportslig form, selv utenom tidene for utøvelse av sport, og fører til en febrilsk livlighet som ikke tenker å overlate hverken tid eller rom for kjedsomheten til å utvikle seg.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Den høyadelige Robert de Saint Loup hadde, som alle andre i hans sosiale posisjon, ingen inntektsbringende aktiviteter. Han levde av sin, eller sin families, formue. Det innebar at all hans tid i utgangspunktet var fritid. Kjedsomhet og blaserthet ble en naturlig konsekvens av denne livssituasjonen. Lediggangen, kombinert med følelsen av sosial overlegenhet, førte også til nonsjalanse. Han var en intelligent person og lediggangen hindret ham i å få realisert det potensialet som lå i ham. Utløpet for overskudd av energi og virkelyst fant veien gjennom sportslig fysisk aktivitet som ble mer frenetisk jo mer kjedsomheten lurte i bakgrunnen.

«M.Bontemps ne voulait pas entendre parler de paix avant que l'Allemagne eût été réduite au même morcellement qu'au Moyen âge, la déchéance de la maison de Hohenzollern prononcée, Guillaume ayant reçu douze balles dans la peau. En un mot, il était ce que Brichot appelait un «Jusqu'aboutiste», c'était le meilleur brevet de civisme qu'on pouvait lui donner.»

«Herr Bontemps ville ikke høre om fred før Tyskland var blitt redusert til den tilstanden av fragmentering som det hadde under middelalderen, huset Hohenzollern var blitt erklært oppløst, mens Wilhelm hadde fått tolv kuler i kroppen. Kort sagt var han det som Brichot kalte en «absoluttist», det var den beste borgerattest man kunne gi ham.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Denne aggressiviteten, som uttrykkes gjennom herr Bontemps' uttalelse, gjenspeiler den kollektive hevnløst som preget Frankrike både før og etter første verdenskrig og som fikk sitt uttrykk gjennom den katastrofale Versailles-traktaten, der Tyskland ble påført et erstatningsansvar som var medvirkende til det økonomiske og politiske kaos som førte Hitler til makten i mellomkrigstiden. Jo mer rendyrket din hevnløst overfor Tyskland var, jo bedre patriot var du. I polariserte situasjoner blir ekstremistene de «rene og ubesudlede sjeler» som høster folkets applaus.

«Dans la conversation, Mme Verdurin, pour communiquer les nouvelles, disait «nous» en parlant de la France. «Hé bien, voici: nous exigeons du roi de Grèce qu'il se retire du Péloponèse, etc; nous lui envoyons, etc».

Et dans tous ses récits revenait tout le temps le G.Q.G.»

«I konversasjonen om de siste nyhetene pleide fru Verdurin, når hun snakket om Frankrike, å si «vi». «Hør her: vi krever av kongen av Grekenland at han trekker seg tilbake fra Peloponnes, etc; vi sender ham, etc». Og i alle disse utlegningene kom hele tiden G.Q.G inn.» (Merknad:

G.Q.G er Grand Quartier Général, den militære overkommandoen i Paris.)

(Tiden gjenfunnet, I)

Fru Verdurin er innbegrepet av den parisiske salongvertinne fra århundreskiftet mellom det nittende og det tjuende århundret. Meget opptatt av egen viktighet, høy oppmerksomhet rettet mot sosiale klasser og sosiale rangeringer, dyktig til å sette seg selv i scene slik at hun oppfattes som innflytelsesrik og med stor makt til å definere folk inn eller ut av de «riktige» sosiale sirkler. Hun behersker det sosiale skuespillet i de høyborgerlige kretser med uhemmet freidighet.

«On peut remarquer d'ailleurs, qu'au fur et à mesure qu'augmenta le nombre de gens brillants qui firent des avances à Mme Verdurin, le nombre de ceux qu'elle appelait les «ennuyeux» diminua.»

«Man kan for øvrig feste seg ved at etter hvert som antallet glimrende mennesker som sendte ut følere til fru Verdurin økte, gikk antallet med dem som hun kalte de «kjedelige» ned.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Fru Verdurin arbeidet aktivt og målbevisst for å øke den sosiale statusen som hennes salong fikk. I begynnelsen tiltrakk hun en vennekrets gjennom den overdådige serveringen og rikdommen som preget hennes mottakelser. Gradvis inviterte hun mennesker som hadde høy kulturell status i kraft av sitt intellekt eller sine ferdigheter som musikere. Når en person avslo en invitasjon til å komme i salongen hennes, ble vedkommende øyeblikkelig stemplet av henne som «kjedelig». Når så noen av gjestene i hennes salong spurte om det ikke ville være en god idé å invitere vedkommende inn i salongen, svarte hun at han eller hun var altfor kjedelig til å fortjene det. Etter hvert som hennes salong fikk økt sosial status, var det færre og færre som avslo å komme – flere og flere henvendte seg til henne med ønske om å komme. Da ble det færre og færre «kjedelige».

«...elles s'expriment selon la catégorie d'esprit à laquelle elles appartiennent et où il y a aussi énormément de bourgeois. Les classes d'esprit n'ont pas égard à la naissance.»

«...de uttrykker seg i tråd med den åndelige kategorien de tilhører og hvor det også er enormt mange borgerlige. De åndelige kategoriene tar ikke hensyn til opprinnelse.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Folk hadde stort behov for å vise at de var i pakt med de moderne strømningene. De brukte derfor ord og uttrykk som var på moten, selv om disse ordene brøt fullstendig med den språklige stilen som ellers preget dem. Dette kunne gjelde høyadelige som ønsket å vise at de fullt ut forstod hva som rørte seg i samfunnet. Det kunne gjelde borgerlige med sosiale ambisjoner som med kjekk bruk av kallenavn på viktige personer som bare ble brukt av disses fortrolige venner, ville vise at de hadde innpass i de mest fornemme kretser.

«Et plus que n'eût fait tel chœur de Sophocle sur l'orgueil abaissé d'Oedipe, plus que la mort même, et toute oraison funèbre sur la mort, le salut empressé et humble du baron à Mme de Sainte-Euverte proclamait ce qu'a de périssable l'amour des grandeurs de la terre et tout l'orgueil humain. M. de Charlus, qui jusque-là n'eût pas consenti à dîner avec Mme de Sainte-Euverte, la saluait maintenant jusqu'à terre.»

«Mer enn hva Sofokles' kor ville gjort om Ødipus' ydmykede stolthet, mer enn selve døden, og enhver gravtale over døden, uttrykte baronens ivrige og ydmyke hilsen til fru de Sainte-Euverte hvor forgjengelig kjærligheten til de store i verden og hele det menneskelige hovmod var. Herr de Charlus, som inntil da ikke ville vært villig til å spise middag med fru de Sainte-Euverte, bøyde seg nå i sin hilsen ned i støvet.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Baron de Charlus var en meget arrogant og sosialt selvbevisst person, som gjennom sin status som prins tilhørte den innerste krets av de høyadelige i det franske samfunnet. Han var svært restriktiv med hensyn til hvem han anerkjente som samtalepartnere og sosiale kontakter. Til tross for at også hun var adelig, var fru de Sainte-Euverte ikke fin nok for ham. Han ville ikke nedverdige seg til å ha samkvem med henne, selv om deres veier krysset hverandre i mange sosiale sammenhenger. Så, en dag, fikk baronen hjerneslag. Han ble fysisk invalidisert, men klarte å gjenopprette sine mentale funksjoner og tilstrekkelig bevegelse til å kunne bevege seg utendørs. Samtidig hadde hans selvbevissthet fått en alvorlig knekk, og hovmodet hans var forsvunnet. På vei til et selskap krysset han fru de Sainte-Euverte og da hilste han henne med iver og ydmykhet og hennes triumf bestod i å ta imot hans hilsen med verdighet.

«Il ne cessait d'énumérer tous les gens de sa famille ou de son monde qui n'étaient plus, moins semblait-il, avec la tristesse qu'ils ne fussent plus en vie qu'avec la satisfaction de leur survivre.....Et chaque fois, ce mot «mort» semblait tomber sur ces défunts comme une pelletée de terre plus lourde, lancée par un fossoyeur qui tenait à les river plus profondément à la tombe.»

«Han sluttet ikke med å liste opp alle menneskene i hans familie eller hans verden som ikke lenger var til, mindre syntes det, med tristheten over at de ikke lenger levde enn med tilfredsheten over å ha overlevd dem.....Og hver gang virket det som om dette ordet «død» falt over de avdøde som et tyngre spadetak med jord, kastet av en graver som ønsket å senke dem dypere ned i graven.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Baron de Charlus sitter i sin ensomhet etter rekonvalesensen fra hjerneslaget og trøster seg med at han tross alt er kommet seg etter slaget og at han har overlevd en rekke av sine samtidige. Hans eget liv er ikke lenger et liv, men det er tross alt bedre enn døden – som nå opptar ham hele tiden.

«Mais c'est quelquefois au moment où tout nous semble perdu que l'avertissement arrive qui peut nous sauver: on a frappé à toutes les portes qui ne donnent sur rien, et la seule par où on peut entrer et qu'on aurait cherché en vain pendant cent ans, on y heurte sans le savoir et elle s'ouvre.»

«Men det er av og til når alt synes tapt at et tegn som kan redde oss kommer: vi banker på alle dører som ikke fører noe steds hen, og den eneste vi kan komme inn gjennom og som vi ville ha lett forgjeves etter i hundre år, kommer vi over ved en tilfeldighet og den åpner seg.»

(Tiden gjenfunnet, I)

Forfatteren Bergotte (mest sannsynlig et psevdonym for Anatole France) sier til Proust at han kanskje er syk, javel, men han har de gledene det åndelige livet gir. Proust reflekterer rundt det og sier til seg selv at dette livet er sterilt. Klarsynet gir ingen glede i seg selv og han er i tvil om han ville ønsket å forlenge livet selv om helsen tillot det og han ble frisk. Men så, gjennom en brå forstyrrelse han blir utsatt for på gaten, skifter stemningen hans fullstendig, og han minnes alle de gode stundene han har hatt med sine refleksjoner – og han fylles med glede.

«Tant de fois, au cours de ma vie, la réalité m'avait déçu parce que, au moment où je la percevais, mon imagination, qui était mon seul organe pour jouir de la beauté, ne pouvait s'appliquer à elle, en vertu de la loi inévitable qui veut qu'on ne puisse imaginer que ce qui est absent.»

Ofte, gjennom mitt liv, hadde virkeligheten skuffet meg, fordi, i det øyeblikket jeg så den, så klarte ikke min fantasi, som var mitt eneste organ for å nyte skjønnheten, å forholde seg til den, ut fra den uunngåelige loven om at man bare kan fantasere om det som er fraværende.»

(Tiden gjenfunnet, II)

Når vi står ansikt til ansikt med et menneske, et objekt, et landskap eller noe annet som framstår helt konkret for oss, så gis ikke fantasien noe spillerom for å utfolde seg. Den låses fast til det konkrete bildet vi har foran oss. Hvis vi i tiden før vi møter en virkelighet har fantasert mye rundt hva denne virkeligheten kunne være, hvilke typer innhold den kunne ha, så har vi skapt forventninger som blir konfrontert med den virkeligheten vi møter. Hvis forventningene har vært positivt ladet, vil vi ofte bli skuffet når vi møter virkeligheten – og motsatt hvis vi har hatt negativt ladete forventninger. Fantasien har en sterk tendens til å overgå virkeligheten, uansett om den er positivt eller negativt ladet.

«J'avais trop expérimenté l'impossibilité d'atteindre dans la réalité ce qui était au fond de moi-même. Ce n'était pas plus sur la place Saint Marc que ce n'avait été à mon second voyage à Balbec, ou à mon retour à Tansonville, pour voir Gilberte, que je retrouverai le Temps Perdu, et le voyage qui ne faisait que me proposer une fois de plus l'illusion que ces impressions anciennes existaient hors de moi-même, ne pouvait être le moyen que je cherchais.»

«Jeg hadde eksperimentert for mye med det umulige ved å gjenfinne i virkeligheten det som lå i dypet av meg selv. Det var ikke i større grad på Markusplassen enn det hadde vært på min andre reise til Balbec eller ved min retur til Tansonville, for å treffe Gilberte, at jeg ville finne den Tapte Tid, og reisen som ikke tilbød meg mer enn en gjentakelse av illusjonen om at disse gamle inntrykkene eksisterte utenfor meg selv, kunne ikke være den metoden jeg lette etter.»

(Tiden gjenfunnet, II)

Ønsket om å gjenskape de følelsene vi har hatt i fortiden, gjennom å gjenta møtene med de menneskene og de stedene som har gitt oss viktige minner, gjenskaper ikke de samme følelsene. Våre minner kan være en redigert versjon av hva vi faktisk opplevde den gangen møtene fant sted, og derfor umulig å gjenskape i et nytt møte med denne virkeligheten. Den virkeligheten vi møter i dag kan dessuten være annerledes enn den virkeligheten vi møtte i fortiden, fordi den har forandret innhold eller fordi vår måte å se virkeligheten på er blitt forandret av vår egen mentale utvikling. Om vi ønsker å gjenskape de følelsene vi har hatt i fortiden, må vi forsøke å gjenskape den konteksten følelsene oppstod i, gå tilbake i tiden og bygge opp igjen de omgivelsene og de stemningene som følelsene oppstod i. Med sin standhaftige konsentrasjonsevne og innlevelsessevne kunne Proust klare det, men hvor mange av oss klarer det?

«La seule manière de les goûter d'avantage c'était de tâcher de les connaître plus complètement là où elles se trouvaient, c'est à dire en moi-même, de les rendre claires jusque dans leurs profondeurs.»

«Den eneste måten å få en sterkere kontakt med dem på, var å forsøke å bli mer fullstendig kjent med dem der hvor de befant seg, det vil si i meg selv, å gjøre dem klare helt ned i deres dyp.»

(Tiden gjenfunnet, II)

Proust erkjenner at det ikke er mulig å komme i kontakt med de følelsene han har hatt om mennesker, steder og hendelser i sin fortid gjennom å oppsøke disse menneskene, stedene eller hendelsene på nytt. Skal han komme i kontakt med disse følelsene igjen må han oppsøke dem der de oppstod, nemlig i ham selv. Han må gå inn i seg selv og gjennom sin konsentrasjonsevne grave dypt ned i disse minnene for å se om han finner tilbake til de følelsene han hadde den gangen inntrykkene ble skapt.

«Car l’instinct dicte le devoir et l’intelligence fournit les prétextes pour l’éluder. Seulement les excuses ne figurent point dans l’art, les intentions n’y sont pas comptés, à tout moment l’artiste doit écouter son instinct, ce qui fait que l’art est ce qu’il y a de plus réel, la plus austère école de la vie, et le vrai Jugement dernier.»

“Instinktet forteller hva som må gjøres og intelligensen veileder oss i hvordan vi gjør det. Unnskyldningene finnes ikke i kunsten, hensiktene regnes ikke med. Kunstneren må til enhver tid lytte til sitt instinkt, det som gjør kunsten til det mest virkelige, den hardeste skolen om livet, og den sanne siste dommen.»

(Tiden gjenfunnet, II)

Proust forteller om hvordan han, i jakten på sine innerste følelser, stadig blir distraherert av tanker som går utenom de utfordringene han møter, hvordan han får påskudd til å tenke på andre ting og derigjennom bryter konsentrasjonen. Når god litteratur skapes, sier han, må det være instinktene som styrer prosessen mens intelligensen blir et hjelpemiddel for instinktenes rolle som veiviser. Det finnes ingen unnskyldninger for å bryte denne konsentrasjonen og dine hensikter er uten betydning hvis de ikke også føres fram til resultater gjennom viljen og standhaftigheten.

«Une heure n'est pas une heure, c'est un vase rempli de parfums, de sons, de projets et de climats. Ce que nous appelons la réalité est un certain rapport entre ces sensations et ces souvenirs qui nous entourent simultanément – “

“En time er ikke en time, det er en vase fylt med dufter, lyder, prosjekter og stemninger. Det vi kaller virkeligheten er en viss forbindelse mellom disse følelsene og de minnene som omslutter oss samtidig – «

(Tiden gjenfunnet, II)

I sitt forhold til tiden skiller filosofen Gaston Bachelard mellom fortiden, nåtiden og fremtiden. Fortiden preger oss gjennom de minnene vi har bygget opp og minnene fremstår som gode eller vonde spøkelser. Han snakker om fortidens spøkelser. Fremtiden fremstår for oss som drømmer, ønsker, engstelse – en serie illusjoner om hva vi tror eller ønsker skal skje. Han snakker om fremtidens illusjoner. Bare nåtiden er virkelig for Bachelard. Virkeligheten er nåtiden. Men i de stemninger som preger oss i nåtiden er vi jo sterkt preget av fortidens spøkelser og fremtidens illusjoner, noe som jo er helt tydelig når vi dagdrømmer. Sitatet fra Proust illustrerer jo det til fulle.

«...le seul livre vrai, un grand écrivain n'a pas, dans le sens courant, à l'inventer puisqu'il existe déjà en chacun de nous, mais à le traduire. Le devoir et la tâche d'un écrivain sont ceux d'un traducteur.»

«...den eneste sanne bok; en stor forfatter trenger ikke, i vanlig forstand, å finne den opp siden den allerede eksisterer i hver og en av oss, men å oversette den. Plikten og oppgaven for forfatteren er oversetterens plikter og oppgaver.»

(Tiden gjenfunnet, II)

Store romaner skaper en virkelighet som vi lever oss inn i når vi leser dem. Vi befinner oss i romanen og menneskene og hendelsene er en del av oss når vi leser dem. Det er ingen distanse mellom dem og oss. En slik enhet kan ikke skapes når en forfatter befinner seg utenfor det han eller hun skriver om. Det må være en del av forfatterens egen virkelighet. Derfor vil en stor roman alltid være en blanding av selvbiografi og fantasi.

«...il y a plus d'analogie entre la vie instinctive du public et le talent d'un grand écrivain, qui n'est qu'un instinct religieusement écouté au milieu du silence, imposé à tout le reste, un instinct perfectionné et compris, qu'avec le verbiage superficiel et les critères changeants des juges attirés.»

«...det er mer til felles mellom publikums instinktive liv og talentet til en stor forfatter, som bare er et instinkt som er lyttet ydmykt og intenst til i stillheten og gjort gjeldende for helheten, et perfektionert og forstått instinkt, enn med det overflatiske ordgyteri og de skiftende kriteriene til de litterære dommerne.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Forfatterens instinkter og publikums instinkter er av samme art. Forfatteren skiller seg ut ved å klare å dyrke sine instinkter på en så sterk måte og ved å klare å synliggjøre dem gjennom sitt forfatterskap på en slik måte at publikum kjenner seg igjen i dem.

«Et ainsi leur passé est encombré d'innombrables clichés qui restent inutiles parce que l'intelligence ne les a pas "développés".»

“Og slik er deres fortid overlesset med mengder av klisjeer som forblir unyttige fordi intelligensen ikke har «utviklet» dem.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Hukommelsen lagrer en kjede av upresise og feilaktige inntrykk hvor lite av det vi virkelig har følt er igjen. Denne kjeden av ubearbeidete inntrykk framstår i vår hukommelse som oppsummeringen av våre tanker, vårt liv, av virkeligheten. Uten at vi gjennom vårt liv har bearbeidet inntrykkene for ved hjelp av våre instinkter å komme til bunns i disse inntrykkenes betydning, vil hukommelsen produsere et liv som framstår som falskt, kjedelig og uten skjønnhet. Dette livet som hukommelsen produserer er ikke det ekte livet slik vi har følt det i det øyeblikket vi levde det, fordi vi ikke har fordypet oss i følelsene våre underveis i livet.

«Grâce à l'art, au lieu de voir un seul monde, le nôtre, nous le voyons se multiplier, et autant qu'il y a d'artistes originaux, autant nous avons de mondes à notre disposition,...»

«Takket være kunsten så ser vi, i stedet for én eneste verden, vår egen, at den formerer seg, og for hver originale kunstner vi får, får vi tilsvarende antall verdener til vår rådighet,...»

(Tiden gjenvunnet, II)

Gjennom original kunst får vi oppleve vår verden påny hver gang, med nye øyne, og vi utvider vår egen evne til å bruke sansene på nye måter for å registrere hva som skjer rundt oss. Vi kan gjennom disse prosessene endre hva vi vektlegger i det daglige og bli annerledes enn det vi var før.

«Le rêve était encore un de ces faits de ma vie qui m'avait toujours le plus frappé, qui avait dû le plus servir à me convaincre du caractère purement mental de la réalité, et don't je ne dédaignerais pas l'aide dans la composition de mon oeuvre.»

«Drømmen var enda et av disse faktiske forhold i mitt liv som hadde slått meg mest, som i størst grad hadde bidratt til å overbevise meg om den rent mentale egenskapen ved virkeligheten, og som jeg ikke ville avvise hjelpen fra i oppbyggingen av mitt verk.»

(Tiden gjenvunnet, II)

I hvilken grad det ligger en virkelighet utenfor oss selv, er et spørsmål filosofene har befattet seg med til alle tider – slik vi allerede har vært inne på. Vår opplevelse av virkeligheten er imidlertid noe som skjer gjennom våre egne sanser og den virkeligheten er et produkt av vår mentale tilstand. Den er vår egen virkelighet og den endrer seg hele tiden, sammen med egenskapene ved vårt sanseapparat. Det er vår egen virkelighet vi gjenskaper når vi skaper kunst, ikke andres virkelighet, og drømmene er en integrert del av denne virkeligheten.

«...seule la perception grossière et erronée place tout dans l'objet quand tout, au contraire, est dans l'esprit.»

“...bare den mest grovkornete og misvisende bevisstheten legger alt i objektet når alt, helt motsatt, ligger i ånden.»

(Tiden gjenvunnet, II)

En ting, et objekt antar, ulik karakter i hånden på ulike mennesker og, for hvert menneske, ulik karakter til ulike tidspunkter og i ulike mentale tilstander. Tingen, objektet, utløser en mental reaksjon når vi forholder oss til den, og denne reaksjonen er forskjellig til forskjellige tider og i forskjellige situasjoner. Tingen er en katalysator for noe som skjer inne i oss, uavhengig av hvilke egenskaper vi måtte mene at tingen har.

«..., le Temps qui d'habitude n'est pas visible, qui pour le devenir cherche des corps et partout où il les rencontre, s'en empare pour montrer sur eux sa lanterne magique.»

“..., Tiden, som vanligvis ikke er synlig, som for å bli det leter etter kropper og hvor den enn finner dem, går inn i dem for å vise sin magiske kraft på dem.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Et sted hvor tiden har stått stille er et sted hvor vi opplever at ikke noe har endret seg. Om bygningene ser like ut, menneskene sitter på de samme stedene og gjør de samme tingene, så beveger ikke tiden på seg – den er usynlig. Det mystiske oppstår når vi opplever små, nesten umerkelige endringer som ikke viser noen forskjeller i det vi ser, men som likevel inneholder noe annerledes som vi ikke helt kan sette fingeren på. Det er tiden.

«Les traits où s'étaient gravée sinon la jeunesse du moins la beauté ayant disparu chez la plupart d'entre elles, elles avaient alors cherché si, avec le visage qui leur restait, on ne pouvait s'en faire une autre. Déplaçant le centre, sinon de gravité du moins de perspective de leur visage, en composant les traits autour de lui suivant un autre caractère, elles commençaient à cinquante ans une nouvelle sorte de beauté, comme on prend sur le tard un nouveau métier, ou comme à une terre qui ne vaut plus rien sur la vigne on fait produire des betteraves.»

«Da trekkene hvor ungdommen eller i det minste skjønnheten hadde forsvunnet hos de fleste av dem, hadde de forsøkt, med det ansiktet de hadde igjen, om de kunne lage seg et annet. Ved å forskyve senteret, om ikke senteret for tyngdepunktet så i hvert fall senteret for ansiktsperspektivet, og ved å bygge opp rundt dette en annen karakter, startet de ved femti år en ny type skjønnhet, på samme måte som man et stykke ut i livet starter et nytt yrke, eller som man med et jordområde som ikke lenger egner seg for dyrking av vin starter dyrking av rødbeter.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Det å erkjenne at en tid er forbi og velge seg et nytt utgangspunkt er et godt tegn på livskraft. Hvor mange er det ikke som klorer seg fast til en epoke i sitt liv og nekter å akseptere at betingelsene ikke lenger er tilstede for å føre det livet? Idrettsstjerner som ikke lenger holder det nivået de var vant til å holde, men som satser all sin energi på å komme tilbake, uten å klare det fordi alderen rett og slett ikke gir dem muligheten, og som forvitrer både mentalt og fysisk som et resultat av denne fornektelsen. Gamle skjønnheter som ikke godtar det bildet speilet viser dem om morgenen og forestiller seg at det er speilet det er noe galt med, og kompenserer med å male en stadig tykkere maske på ansiktet og bruke medisinske inngrep for å bekjempe aldringen, en aldring som alle andre enn de selv ser. Når de så oppsøker de gledene de hadde i sine yngre dager og ikke finner dem igjen, blir tilbakeslagene desto mer brutale.

«L'intérêt de ne pas s'être trompé quand on a émis un pronostic faux abrège la durée du souvenir de ce pronostic et permet d'affirmer très vite qu'on ne l'a pas émis.»

«Ønsket om ikke å ha tatt feil når man har framlagt en feilaktig prognose forkorter varigheten på hukommelsen om den prognosen og gjør det mulig å erklære veldig raskt at man ikke har framlagt den prognosen.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Vår evne til å fortrenge ubehagelige ting er meget stor, og denne evnen er i stor grad til stede også hos dem som oppfatter seg selv som ærlige.

Hos de uærlige er denne evnen er naturlig del av deres normale repertoar, og noen går så langt som til enhver tid å beskrive virkeligheten på en slik måte at den passer sammen det de ønsker at deres tilhørere eller diskusjonspartnere skal oppfatte.

«Mais ma mère, au contraire, se faisait à elle-même l'effet de l'avoir emporté dans un concours sur des concurrents de marque, chaque fois qu'une personne de son âge "disparaissait". Leur mort était la seule manière don't elle prît encore agréablement conscience de sa propre vie.»

“Min mor, derimot, satt selv med et inntrykk av å ha vunnet i en konkurranse med viktige konkurrenter hver gang et menneske i hennes alder «gikk bort». Deres død var den eneste måten hun fortsatt på en behagelig måte var bevisst sitt eget liv.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Vår iboende tendens til å sammenlikne oss med andre starter fra vi er små og varer hele livet ut, bevisst eller ubevisst. I de fleste tilfeller gjør slike sammenlikninger oss ulykkelige, fordi vi alltid finner folk som er rikere enn oss, vakrere enn oss, mer intelligente enn oss. Evnen til å se bort fra slike sammenlikninger kan gi sjelefred, men det er ikke mange som over lengre tid klarer å holde fast ved en slik evne. Alderdommen er ikke noe man vanligvis ser fram til, men en av gledene det å bli eldre gir, er at man, når man sammenlikner med andre, kan få en slags tilfredsstillelse hver gang man konstaterer at man ble eldre enn en annen som ikke ble så gammel.

«...partir des illusions, des croyances qu'on rectifie peu à peu, comme
Dostoïevski raconterai une vie.»

“... forlatae illusjonene, overbevisningene som vi retter på litt etter litt.
Slik Dostojevsky ville fortelle et liv.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Tingene vi observerer er ikke nødvendigvis rasjonelle, forankret i klare strategier og mål. Menneskenes handlinger kan være preget av impulser og intuitive handlinger som ikke lar seg forklare. Selv om vi ofte i ettertid kan plassere en hendelse inn i et forståelig perspektiv, så er det ikke sikkert at det var dette perspektivet som lå til grunn for handlingen da den fant sted. Det er viktig å stille spørsmålstegn ved våre illusjoner og overbevisninger, og la det irrasjonelle og følelsesmessige ved våre handlinger få mer plass i beskrivelsen av hva som skjer.

«Le temps incolore et insaisissable s'était, ..., matérialisé en elle et l'avait pétrie comme un chef-d'oeuvre, tandis que parallèlement sur moi, hélas! il n'avait fait que son oeuvre.....Je la trouvait bien belle, pleine encore d'espérances. Riante, formée des années mêmes que j'avais perdues, elle ressemblait à ma jeunesse.»

“Den fargeløse og uhåndgripelige tiden hadde, ..., materialisert seg i henne og hadde bearbeidet henne som et mesterverk, mens den parallelt på meg, dessverre! bare hadde gjort sitt arbeid.....Jeg fant henne meget vakker, fortsatt full av håp. Leende, formet av de samme årene som jeg hadde mistet, liknet hun på min ungdom.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Proust beskriver sitt møte med en kvinne han elsket som ung mann, der han ser henne komme med sin tenåringsdatter og hun utstråler det lykkelige livet hun har levet. Tiden har bare gjort henne vakrere, mens den samme tiden har arbeidet på en helt annen måte med Proust, slik han opplever det.

«Que celui qui pourrait écrire un tel livre serait heureux, pensai-je; quel labeur devant lui! Pour en donner une idée, c'est aux arts les plus élevés et les plus différents qu'il faudrait emprunter des comparaisons; car cet écrivain, qui d'ailleurs, pour chaque caractère, aurait à en faire apparaître les faces les plus opposées, pour faire sentir son volume comme celui d'un solide devrait préparer son livre minutieusement, avec de perpétuels regroupements de forces, comme pour une offensive, le supporter comme une fatigue, l'accepter comme une règle, le construire comme une église, le suivre comme un régime, le vaincre comme un obstacle, le conquérir comme une amitié, le suralimenter comme un enfant, le créer comme un monde, sans laisser de côté ces mystères qui n'ont probablement leur explication que dans d'autres mondes et dont le pressentiment est ce qui nous émeut le plus dans la vie et dans l'art.»

“Hvor lykkelig ville ikke han bli som kunne skrive en slik bok, tenkte jeg; for et arbeid stod foran ham! For å gi en idé om dette, måtte man hente sammenlikninger fra de mest høytstående og de mest forskjellige kunstarter; for denne forfatteren, som for øvrig, for hver karakter, ville måtte få fram de mest motsatte sidene, for å skape følelsen av volum som for noe solid, ville måtte forberede sin bok med stør møyne, med stadige endringer i opplegget, som for en offensiv, tåle den som en slitasje, akseptere den som en regel, bygge den opp som en kirke, følge den som en diett, overvinne den som et hinder, vinne den som et vennskap, overernære den som et barn, skape den som en verden, uten å sette til side de mysterier som bare har sine forklaringer i andre verdener og som våre forestillinger om er det som beveger oss mest i livet og i kunsten.»

(Tiden gjenvunnet, II)

Med dette sitatet, der Proust beskriver sin drøm om boken om livet, er det naturlig å avrunde denne lille reisen med smakebiter av Prousts store forfatterskap.